

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Denisa Isabella Pospíšilová

**František Ferdinand d'Este na Konopišti
Rozložení moci, bohatství, vznešenosti,
rodiny a srdce**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2015

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21.dubna 2015

Denisa Isabella Pospíšilová

Bibliografická citace

František Ferdinand d'Este na Konopišti. Rozložení moci, bohatství, rodiny a srdce [rukopis] : Bakalářská práce / Denisa Isabella Pospíšilová ; vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.. -- Praha, 2015. -- 137 s.

Anotace

Bakalářská práce „*František Ferdinand d'Este na Konopišti. Rozložení své moci, bohatství, vznešenosti, rodiny a srdce*“ bude zaměřena zpočátku na stručnou historii zámku, ale především na samotný zámek Konopiště a život jedné z významných osobností světových dějin, jenž se zapsala do historického podvědomí nejen politickým významem, ale také svým osudem. S Konopištěm je spojená značná část života následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho rodiny. Práce pojednává především o životě následníka trůnu, jeho rodiny a přeměně Konopišského zámku, loveckých revírů, parků, sadů, soustředění velkého množství cenných uměleckých předmětů a celého panství v nádherné reprezentativní sídlo. Sjednocení se nese v duchu akademického romantismu, lovecké vášně, osobního rozhodování a vlivu Františka Ferdinanda d'Este. Zámek Konopiště přetvořil k obrazu svému nejdříve jako člen habsburské dynastie, pak jako následník trůnu.

Klíčová slova

Zámek, Konopiště, František Ferdinand d'Este, architektura, Rakousko-Uhersko, 19. století, 20. století, Habsbursko-lotrinský rod, aristokracie, arcivévoda, Žofie Chotková, Benešov

Abstract

The bachelor thesis „*Franz Ferdinand d'Este on Konopiště. Distribution of his power, wealth, magnificence, family and heart*“ is focusing first on brief history of chateau Konopiště, then the chateau itself and then on life of one of very significant figures of world's history, who has come into historical awareness not only with his political importance, but also with his fate. Significant part of heir to the throne Franz Ferdinand d'Este and his family's life is connected with chateau Konopiště. This work is mainly about Franz Ferdinand d'Este's life, life of his family and reconstruction of chateau Konopiště, its hunting grounds, parks, gardens, concentration of a large number

of art items and changing entire manor into a representative residence. Unification of the residence is in the spirit of academical romanticism, passion for hunting, personal decision-making and influence of Franz Ferdinand d'Este. He transformed chateau Konopiště first as a member of Habsburg dynasty and then as an heir of the throne.

Keywords

Castle, chateau, Konopiště, Francis Ferdinand d'Este, Franz Ferdinand d'Este, architecture, Austro-Hungarian empire, 19th century, 20th century, Habsburg-Lorraine's House, Habsburg Lotringen clan, aristocracy, archduke, Žofie Chotková, Benešov

Počet znaků (včetně mezer): 225 507

Poděkování

Chtěla bych poděkovat za vedení práce panu PhDr. Vladimíru Czumalovi, CSc. Dále děkuji za pomoc, mnoho cenných rad a trpělivost panu PhDr. Jaroslavu Sojkovi, Ph.D. Mé díky patří rovněž bývalé kastelánce zámku Konopiště Ing. Marii Krejčové, PhDr., Olze Klapetkové, Olze Geislerové a paní Kateřině Pávkové Bolečkové z Národního památkového ústavu, panu PhDr. Milanu Bubnovi Ph.D. a panu doc. MUDr. Zdeňku Susovi, CSc. V neposlední řadě mé díky patří mým rodičům Renátě Elisabeth a Jiřímu Pospíšilovým a prarodičům Miroslavovi a Boženě Mikulášovým.

Obsah

Úvod.....	8
1. Konopiště v proměnách času	16
1.1. První zmínky- rod Benešoviců	16
1.2. Šternberkové	18
1.3. Hodějovští z Hodějova	21
1.4. Střídání majitelů- od Valdštejna po Františka Karla Přehořovského z Kvasejovic	22
1.5. Vrtbové a Lobkovicové	24
1.6. František Ferdinand d'Este.....	26
2. Život Františka Ferdinanda d'Este	27
2.1. Rodina a dětství	27
2.2. Vojenská dráha	30
2.3. Nemoc a cesta kolem světa	32
2.4. Žofie a František Ferdinand	35
2.5. Atentát v Sarajevu	42
3. Stavební a architektonické změny na Konopišti za Františka Ferdinanda d'Este.....	45
3.1. Zaměstnanci na Konopišti	57
3.2. Návštěvy zámku Konopiště.....	58
4. Umělecké sbírky Františka Ferdinanda d'Este	60
4.1. Modenské dědictví	62
4.2. Svatojiřská sbírka, náboženské plastiky, sochy a obrazy	67
4.4. Lov.....	70
4.4. Paraván	73
4.5. Knihovny	75
4.6. Rodinné vzpomínkové předměty na Konopišti	77
4.7. Koberce, tapiserie a globy	79
4.8. Lidové umění.....	82
4.9. Náhrobky	82
4.10. Lavírované perokresby	84
4.11. Cestovní oltářiky	85
4.12. Sarajevský atentát.....	85
4.13. Lodě.....	85
4.14. Další vzácnosti na Konopišti	86
Závěr	88
Konopiště, Hohenbergové a rod d'Este po Sarajevském atentátu.....	88
Seznam pramenů a literatury.....	96
Seznam vyobrazení	101
Obrazová příloha	106

Úvod

Cílem předkládané bakalářské práce je poznání zámku Konopiště za života jeho posledního aristokratického vlastníka Františka Ferdinanda d'Este (1863–1914). Toto téma jsem si vybrala záměrně z několika důvodů, nejen pro působivost stavby a význam majitele v české historii, ale také proto, že nedaleké město Benešov je mým rodištěm a Konopiště se svou bohatou minulostí i přítomností je mi tak velmi blízké.

Monotematické zaměření práce na působení následníka trůnu na zámku Konopiště se dále větví v otázky, spojené se stavebními úpravami provedenými a plánovanými (překazenými náhlou smrtí v Sarajevu). Do této části jsou zahrnuty poznatky o zaměstnancích, architektech, stavitelech (stavebník byl František Ferdinand d'Este, stavitelem Josef Mocker atd.) a návštěvách na Konopišti, bez nichž by se na zámku nedocílilo požadovaných změn a bez nichž by nikdy nezískalo svou proslulost. Návštěvy z této doby dokládají smýšlení tehdejších lidí, takže se stávají působivými prameny nadčasově přibližujícími dobu přelomu 19. a počátku 20. století. V rámci studia oboru Dějin umění se značná váha práce soustředí na poznání zámeckých sbírek, které na Konopišti jeho majitel programně a intuitivně shromažďoval. Toto téma bývá překvapivě opomíjeno. Jedním z cílů snažení bylo uvést a popsat konkrétní umělecká a uměleckořemeslná díla, nejen obecným výčtovým způsobem, se kterým se hojně setkáváme v mnoha publikacích, tj. že v arcivévodových sbírkách se nacházelo tzv. Modenské dědictví, svatojiřská sbírka, kde ale jednotlivé předměty nejsou skoro vůbec zmiňované. Podle vlastního pátrání byla v předkládané práci do tzv. Modenského dědictví zahrnuta i historie rodu, především jednotlivých významnějších členů, ve snaze lépe ozřejmit skutečnost, odkud se vůbec toto dědictví vzalo, jak to byl kdysi významný rod, kam až sahala jeho historie a proč se právě ocitlo v rukou Františka Ferdinanda. Jiným cílem našeho snažení bylo dohledat, zdokumentovat a zaměřit se na jiné sbírky, které arcivévoda shromáždil a které jsou méně známé, jako obliba lodí, náhrobků, sbírka pohlednic a jiné. Nebo to, co se na zámku z jeho doby dochovalo. Bohužel k mnoha předmětům chybí materiály, jako třeba k náhrobkům. Díky tomu jim není věnována pozornost a tak se o nich příliš neví. Pokud jde o náhrobky a jiné sepulkrální památky, tak se naše úsilí ubíralo cestou vlastního pátrání vedeného touhou zjistit o nich co nejvíce; přesto stále zůstávají zahalené tajemstvím a tak i vhodné pro další bádání.

Práci jsem koncipovala do čtyř kapitol.

V první kapitole je popsána historie zámku Konopiště a to hlouběji, aby bylo vidět, co vše není dílem úprav za Františka Ferdinanda d'Este a zachovalo se do dnešních dob, i jak se panství rozrůstalo a v jaké podobě se dostalo do rukou následníka trůnu. Také jsem se zaměřila na konkrétní postavy s důrazem na okolnosti té doby, které se týkaly přímo Konopiště, nebo které zasahovaly svým působením do českých dějin. Cílem bylo, aby kapitola byla ucelená a byly zde zaznamenány málo zmiňované informace, jako např. že zámek Konopiště se nacházel i v rukou šlechtičen, nejen jejich manželů. A zkonkretizovat více majitele zámku Konopiště, aby nebyli zapomenuti a nezahrnovat do nich jen nejvýznačnější členy. Vždyť je to místo, které má více než sedmisetletou historii a ta by neměla být zapomínána.

Druhá kapitola popisuje životopis Františka Ferdinanda d'Este s důrazem na životní etapy, které jej výrazně ovlivnily a formovaly jeho povahu a tím i na důvody, proč si vybral zámek Konopiště. Jaké bylo jeho dětství a rodina, do jaké míry ho ovlivnila smrt matky, otec i nevlastní matka, jaké měl vztahy dalšími členy rodiny – především ty rodinné příslušníky, kteří jej formovali, jako byl jeho bratranec korunní princ Rudolf (1858–1889), dále vojenská dráha, nemoc zděděná po matce, kdy byl upoután i na lůžko a musel mít neustále klid. To ovlivnilo také jeho vášeň pro lov, protože mu bylo doporučeno, aby se léčil na venkově a tam si dlouhé chvíle krátil střílením z lehátka, také cesta kolem světa. Smrt korunního prince Rudolfa a otce d'Este arcivévody Karla Ludvíka, znamenající velký zvrat v jeho životě, protože se stal následníkem trůnu, jeho vztah s Žofíí Chotkovou. Do této kapitoly jsem se snažila zahrnovat i konkrétní lidi, ať již aristokraty nebo běžné občany tehdejší monarchie, kteří chovali sympatie k následníku trůnu a k hraběnce Žofii, jaký průběh a důsledky mělo jejich německy manželství zvané „*zur linken Hand*“. Neopomenula jsem připomenout jejich šťastný rodinný život právě na Konopišti, které si František Ferdinand d'Este zvolil za rodinné sídlo pro celou svou rodinu.

Přirozeně, že práci doprovází touha přinést i nové informace, méně zmiňované a nebo neznámé, jakými je mimo jiné jeho názor na výuku, úlohu psanou v českém jazyce, kolik šlechtických předků následník trůnu měl, nemanželské děti Františka Ferdinanda, podle dopisů odhalená dřívější datace seznámení Františka Ferdinanda d'Este s Žofíí, vztah dětí arcivévody k rodičům, de facto prokazující harmonický rodinný život.

Poslední částí této kapitoly se stal Sarajevský atentát spáchaný na Františka Ferdinanda d'Este a Žofii 28. června 1914. Zahrnula jsem nejen všeobecné informace, ale i poslední arcivévodova slova, sdělená telegramem svým dětem, poznávací značku auta, ze správy lékaře přesně popsaná zranění arcivévodky a vévodkyně i nešťastné osudy atentátníků.

Třetí kapitola přináší popis konkrétního působení Františka Ferdinanda d'Este na Konopišti a stavební úpravy za něj prováděné. Zaměřila jsem se na osobu a tvorbu architekta Josefa Mockera (1835–1899), díky jehož dokumentaci se zachovaly informace o změnách na Konopišti, jenž se udály podle jeho plánů a dozoru. Dále jsem se zmínila a snažila vypátrat, jaké konkrétní stavební práce byly prováděny pod jeho dohledem na Konopišti. Samotné stavební práce byly svěřeny arcivévodskému staviteli Emanuelu Vrzalovi z Votic a Františku Kinzlovi z Plané u Tábora. V práci je zmíněn i stavitel František Schmoranz (1814–1902), protože jemu byly svěřeny úpravy interiérů. Opomenuty nezůstaly ani osoby dalšího stavitele Františka Scharfa (1873–1942), který měl na starosti výstavbu Muzea sv. Jiří a architekta Johanna Ludwiga Simona (údaje nejzjistitelné), podle jehož návrhu se měla uskutečnit přístavba Gobelínového sálu.

V této kapitole je zahrnuta i změna přilehlého okolí zámku, jakou bylo bourání hospodářských staveb či vytvoření parku se zahradami, uzavření veřejných cest, aby následník trůnu měl soukromí. Park měl několik částí, ale v naší předkládané práci se zaměřujeme především na blízké okolí zámku, obohacené sochami antických božstev z tzv. Modenského dědictví a proslulou Růžovou zahradu, která svým vzhledem a pozdějším zakomponováním dalších soch z italského dědictví získala velký architektonicko-botanický význam a samotný František Ferdinand d'Este se aktivně podílel na její tvorbě; vysazování všech květin, stromů a keřů se dělo pod jeho osobním dohledem a na jeho přání.

Opomenuty nezůstaly ani jiné změny uskutečněné za následníka trůnu. Jsou zde zahrnuti i zaměstnanci, kteří přicházeli do styku s Františkem Ferdinandem téměř každý den, někteří z nich měli podíl na přestavbě Konopiště, či jeho pozdější údržbě. K této části byly zahrnuty i některé významné návštěvy zámku Konopiště.

V poslední části bakalářské práce jsem se zaměřila na umění a sbírky za Františka Ferdinanda d'Este na Konopišti. Snažila jsem se vypátrat vše, co mohlo ovlivnit následníka trůnu, jeho lásku k umění a nabídnout tak jinou tvář arcivévodky, než která je

často zmiňovaná, že neměl vůbec cit k umění a jeho sbírky zahrnovaly pouze zbrojnici z modenského dědictví, sv. Jiří a lovecké trofeje. Což není pravda, sbíral i pohlednice, jak dokládá paraván, měl zájem o lidové umění, sbíral cestovní oltářičky, lodě a náhrobky. V této kapitole jsou uvedeny samotné sbírky Františka Ferdinanda d'Este, jejich konkrétní předměty a také další, které byly na Konopišti za časů rodiny arcivévody, jako vějíře Žofie, hračky dětí, malby na stěnách pokojů od dcery Františka Ferdinanda Žofinky a také umělecké vzácnosti, jenž byly majetkem Františka Ferdinanda d'Este, ale mohly pocházet od dřívějších majitelů Konopiště.

V závěru práce jsou uvedeny osudy dětí následníka trůnu, jejich pokrevní linii a osudy zámku Konopiště po Sarajevském atentátu až do našich dní.

Ke studiu v rámci této části práce, obecně zaměřené na stavební úpravy za Františka Ferdinanda d'Este, bylo využito osobní pozůstalosti architekta Josefa Mockera, uložené v Archivu Pražského hradu pod lakonicky znějící signaturou T 37, inv. číslem 967-1002. Zde se nachází písemná zpráva k pracím prováděným za jeho působení na zámku Konopiště, výčet, z čeho sestávaly stavební úpravy a kde je navíc ke konci zprávy i prohlášení Josefa Mockera, že stavební práce byly prováděny podle smlouvy; tj. kdy započaly a kdy skončily, kdo prováděl stavební úpravy, že se děly pod jeho osobním dohledem, kolik zde pracovalo lidí a že nedošlo k žádné nehodě. Dále jsem využila nákres k plánované přístavbě zámku z roku 1912, která se měla uskutečnit v následujících letech a je uložena v rodinném archivu na Artstettenu. Využito bylo mnoha fotografií zámku Konopiště, na kterých byly některé z úprav zaznamenány a barvitě doplnily méně známé údaje a vzhled plánovaných přestaveb. Jako jiný pramen posloužil tzv. osobní fond Josefa Volfa, uložený ve Státním oblastním archivu v Praze pod ev. číslem 550.

Z dostupné domácí literatury byla s ohledem k tématu využita textová i obrazová část Stavebně historického průzkumu z Konopiště, jež roku 1975 provedli na slovo vzatí odborníci; především Ing. arch. František Kašička, historik umění, přední znalec architektury a vynikající památkář Dobroslav Líbal a Dr. Olga Novosadová ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. V uvedeném stavebním průzkumu se nachází zvláště textová část, je zde zaznamenána celistvá historie zámku, velká část majitelů Konopiště a jejich úpravy, architektonické rozborů jako průčelí, celé dispozice pater s jednotlivými místnostmi, seznamy literatury a pramenů, ze kterých bylo

čerpáno. Druhá část je obrazová a nachází se v ní několikero plánů zámku a mnoho fotografií. Dále jsem čerpala z knihy „Ve službách konopištského pána“ od Lukáše Pavlíka z roku 2013, která přinesla nové cenné informace s fotografiemi stavebních úprav a výpověďmi zaměstnanců. Opomenut dále nezůstal ani „Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Benešovském“ s textem Antonína Podlahy věnovaným Konopišti z roku 1911. Jen okrajově jsem využila publikaci „Hrady kastelového typu 13.století ve střední Evropě“ z roku 1998. Také knihu „Benešov“ z roku 2005 od Evy Procházkové publikovanou v populární edici „Zmizelé Čechy“ a to proto, že se v ní najde kapitola o Konopišti a reprodukce historických fotografií zámku a okolí. Další informace jsem získávala z mnoha čísel „Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka“, kde byly články o částech zámeckého parku, o službě u „Vysokého pána“, o hospodaření s drobnými šelmami na Konopišti, i publikován archeologický výzkum na zámku Konopiště uskutečněný v roce 1991.

Dalšími zdrojem byly průvodcovské texty zámku Konopiště, sestavené pro vnitřní potřebu pracovníků Památkového ústavu středních Čech v Praze a několik brožur zámku Konopiště v rozmezích let od 1960 do 2014.

Co se týče dřívějších majitelů a historie zámku Konopiště, tak bylo čerpáno již ze zmíněných knih, které jsem doplnila o Středočeský sborník historický svazek 13 z roku 1978 kapitola Jiří Tywoniak- Panství Konopiště v 16. století a Středočeský sborník historický svazek 15 z roku 1980 kapitola Jiří Tywoniak- Panství Konopiště v 17. století., Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, kde byly zaznamenány dřívější podoby zámku Konopiště jako článek Raně gotická stavební podoba hradu Konopiště od Tomáše Durdíka z roku 1985. Doprovodnou literaturou, úzce sledující vymezené téma, byly průvodcovské texty zámku Konopiště.

O životě Františka Ferdinanda d'Este bylo napsáno mnoho knih. Proto za stěžejní knihu jsem si zvolila knihu, která vznikla ze vzpomínek pravnučky následníka trůnu Anity Hohenberg, kniha se nazývá „Můj pradědeček František Ferdinand'Este“ a byla vydána roku 2014 z pera Christiane Scholler. Jedná se o unikátní knihu, jež vznikla rozhovory a velmi osobním líčením pravnučky. Kniha je doplněná o mnoho nových informací a fotografií, ve kterých je působivě zachycen všední i sváteční život arcivévodky i vévodkyně a jejich dětí a je psána potomkem, který má přístup k materiálům uloženým na zámku Artstetten.

Dále jsem si vybrala knihu od Friedricha Weissensteinera „František Ferdinand-Krůček od trůnu“, jenž se zabývá historií Habsburko-Lotrinské dynastie, vydal řadu publikací a jako rakouský historik má přístup k některým materiálům o životě následníka trůnu jež jsou v Rakousku.

Dalšími knihami, o které jsem se opírala a porovnávala v nich informace byly: Jan Galandauer „František Ferdinand“ z edice Portréty z roku 1993. Jan Galandauer, J. Bruner-Dvořák „František Ferdinand d'Este“ z roku 1994, již zmíněná kniha „Ve službách konopišťského pána“ - Lukáš Pavlík, Jan Galandauer, Miroslav Honzík „Osud trůnu habsburského“ 1986, Ivo Cerman „Chotkové- příběh úřednické šlechty“, Alfons Clary-Aldringen „Vůně vzpomínek“ 1996, Leopold Wolfling „Z arcivévody hokynářem“, tyto dvě knihy byly sepsány šlechtici, jež přišly do kontaktu s následníkem trůnu a každý z nich má na něj jiný názor, František Veselý-Konopiště „Vzpomínky a příspěvky k charakteristice“ a jeho druhá kniha „Konopiště a Hohenbergové“ a mnoho dalších.

Opírala jsem se také o brožury zámku Konopiště vydané v rozmezí let od 1960 do 2014, František Ferdinand d'Este-Život konopišťských pánů ve fotografiích od Lukáše Pavlíka z roku 2014, Petr Mareš- Sarajevský atentát-otazníky nezmizely z roku 2014, speciál časopisu Jiskra ke 100. letému výročí sarajevskému atentátu z roku 2014, Jiří Chramosta- Spojení v životě i ve smrti 2014, článek Mojmíra Chromého „Mezi Konopištěm, Dachau, Artstettenem“ z roku 2002, jenž byl vydán k výročí 100 let od narození Maxe Hohenberga.

Snažila jsem se vyhnout knihám, které byly údajně sepsány, či byly výpověďmi samotných zaměstnanců arcivévody jako byl Emmanuel Rak, napsali je jiní a on to jen podepsal, nebo Vilém Němec a jeho kniha Vysoký pán konopišťský aneb nelichotivý portrét následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, jež byly záměrně takto napsány v době po rozpadu monarchie, aby na následníka trůnu uvrhly ještě černější pohled a byla psána tehdejším režimem. Jejich informace v knihách vyvracejí výpovědi zaměstnanců jako Marie Schneibergová, Josef Volf, či Rudolf Mikula, kteří i v té době konfrontovali i Emanuela Raka, že jeho údaje jsou lživé a on sám jim potvrdil, že tu knihu podepsal, ale psali ji Páni. I František Veselý nepřiliš lichotivě líčí Františka Ferdinanda d'Este, ale jeho kniha mi pomohla při ucelení další kapitoly, kde se zaobírám sbírkami, a to tím – například, že sám arcivévoda zatloukal hřebíky pro své lovecké trofeje, nebo z hlediska datace, kdy skončily stavební práce na Konopišti. Tuto knihu jsem používala spíše jako

doplňkovou a k tomu, abych měla i obraz na Františka Ferdinanda z jiné strany a mohla porovnávat s ostatními knihami.

Významným pramenem použitým především pro poznání sbírek byla výstava „Spojení v životě a ve smrti“ uskutečněná na zámku Konopiště v roce 2014. Výstava poskytla materiály ze zámeckého depozitáře, osobní fond Jiřího Chramosty (*1951), jenž si dopisoval s dcerou Františka Ferdinanda d'Este Žofií (1901–1990), fotografie ze soukromého archivu v Artstettenu. Dalším pramenem byl pro mě Archiv Národního památkového ústavu v Praze s restaurátorskými zprávami některých uměleckých předmětů na Konopišti a Národní památkový ústav, kde mi byla poskytnuta Smlouva o vypůjčce – seznam vypůjčených předmětů zámku Artstettenu na výstavu „Thron-Oder Liebe-Erzherzog“ Museum Franz Ferdinand Museum Artstetten. Dále osvědčení o povolení vývozu kulturních památek na výstavu sv. Jiří do Ferrary, zprávu, kde předmětem byly zlaté a stříbrné předměty ze sbírek Státního zámku Konopiště předané ONV-Benešov roku 1962 Ústavu pro zpracování drahých kovů. Mnoho hodnotných materiálů o zámku Konopiště mi poskytla bývalá kastelánka Ing. Marie Krejčová, jíž jsem za její laskavý přístup osobně velmi zavázána. Ze Státního oblastního archivu v Praze jsem použila Sbirku pohlednic Františka Ferdinanda d'Este z let 1896 až 1904.

Z literatury bylo použito, vedle jichž zmíněných knih, především publikací nazvaných: „Tajemství Konopiště“ od Rudolfa Miholy z roku 2007 a obrazová publikace s hodnotnými texty historika Jana Galandauera a Dalibor Kusák „Konopiště“ z roku 1988. Dále od Bořivoje Indry „Tajemství paravánu následníka trůnu; Neznámá sbírka pohlednic arcivévody Františka Ferdinanda z let 1896–1904“, vydaná roku 2004. Přihlédnuto bylo i textům publikovaným v periodiku Památkového ústavu středních Čech v Praze- „Památky středních Čech 13/1/1999“, kde je článek Dagmar Martinové a Jana Frídla- „Konopiště-sídlo následníka trůnu (Reinstalace a expoziční záměry)“ a v čísle 18/2/2004 je článek Dagmar Martinové „Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště“. V heraldické ročence z roku 1989 je článek Mojmíra Chromého „František Ferdinand d'Este a Hohenbergové“. Při studiu a psaní textu bakalářské práce byla užita též kniha z edice Národní galerie od Olgy Kotkové „German, Austrian, French, Hungarian and Netherlandish sculpture 1200–1550“ vydaná v loňském roku 2014, (kde je uvedeno mnoho soch a dřevorezby ze zámku Konopiště). Naše poznání navíc

rozšířila práce od Armando Perese a Konstantiny Blechové výstižně nazvaná v italštině „Le armi degli Estensi- La collezione di Konopiště“ z roku 1986..

Některé knihy se závažnějším způsobem prolínají s jednotlivými tématy bakalářské práce. Všechny knihy, z nichž byly čerpány potřebné informace, jsou přirozeně uvedené v připojeném seznamu užití literatury.

Práci doplňují citace současníků arcivévody. Nejsou tolik známé a některé jsou publikovány nově, ve snaze uceleného obrazu osoby Františka Ferdinanda d'Este a vykreslení jeho povahy.

Z internetových zdrojů jsem čerpala především ze stránek www.franzferdinand.cz, či dohledávala a porovnávala jednotlivé údaje, jakými jsou především životopisné údaje. Kriticky byly přebírány informace ve snaze vypátrat jednotlivé členy rodu d'Este a potomky následníka trůnu. Nutno konstatovat, že u nás k tomuto tématu chybí dostatečné množství literatury. V předkládané bakalářské práci se opíráme především o knihy a odborné materiály.

S lítostí musím uvést, že některé z mnou oslovených institucí mi ani na základě povolení ke studiu nevyšly vstříc a neposkytly žádné informace.

1. Konopiště v proměnách času

V osudech jednoho panství sledujeme životní cestu šlechtických a rytířských rodů, Habsburské dynastie, prolíná se zde i osud českých zemí a Evropy při první světové válce.

Konopiště prošlo několika slohovými proměnami. Zámek skrývá jádro gotické s vlivem francouzské pevnosti-kastelu. Také je ovlivněn renesancí, barokem a v neposlední řadě romantismem a historismem, který mu vtiskl František Ferdinand d'Este spolu se svými architekty Josefem Mockerem a Františkem Schmoranzem.

1.1. První zmínky- rod Benešoviců

V době svého založení to byl hrad. Nedostatek historických pramenů a informací znemožňují výslovně jmenovat zakladatele Konopiště i přesnou dataci založení. Přesné určení znemožňují i přestavby z dalších let. Avšak se může pyšnit tím, že při založení svou architektonickou podobou neměl v našich zemích obdobu. Je to ukázka francouzského kastelu na území Čech, který měl kolébku v kapetovské Francii za vlády krále Filipa Augusta (1180–1223).

Konopiště je v této době již propojeno s osudy nedalekého Benešova. Jeho pravděpodobnými zakladateli byli páni z Benešova, kteří nově založenému městu propůjčili své jméno. Pocházeli z významného rodu, jehož členové zastávali významná postavení na královském dvoře. Jsou zaznamenáni svými podpisy na darovacích listinách šlechticů a krále. Zastávali i významné církevní funkce.

Roku 1246 založil Tobiáš (Dobeš, Tobias) z rodu Benešoviců (zemřel 1296) v Benešově minoritský klášter, který byl dostaven v roce 1257 a téhož roku nechal přenést do kláštera ostatky svých předků, kde je pohřbil v choru klášterního kostela.¹ Roku 1311 klášteru věnoval ves Radikovice. Právě on bývá z hlediska nedostupnosti pramenů kdo a kdy Konopiště založil nejvíce zmiňován jako zakladatel Konopiště. Byl proboštem kapituly sv. Víta na Pražském hradě a nechal přenést rodové sídlo z Benešova po požáru z roku 1294 právě na Konopiště.² To samo dokládá, že to byl mocný rod s výsadami.

Další tezí je, že zakladatelem Konopiště mohl být bratr Tobiáše Milota z Dědic (zemřel 1307).³ Konkrétní odpověď, zda zakladatelem je jeden z bratrů, nebo hrad již nebyl postaven dříve, zůstane pravděpodobně navěky skryta v minulosti.

---

¹ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 2

² BROŽOVSKÝ 1999, 3

³ BROŽOVSKÝ 1999, 3

Jisté je, že vzhled a založení hradu souviselo i s politickým děním té doby. Je to éra, kterou ovlivnila smrt českého krále Přemysla Otakara II. (kolem roku 1233–1278) v bitvě na Moravském poli v roce 1278, kdy jeho syn Václav II. (1271–1305) byl nezletilý a správa Čech připadla Ottovi Braniborskému (1217–1268). Vliv na tom měly vnitřní politické nepokoje, způsobené rodem Vítkovců vedeným Závišem z Falkenštejna (asi 1250–1290). Byla to doba drancování, nestability, zpočátku regentství. Roku 1281 se česká šlechta pokusila tyto nepokoje usměrnit. Do čela zemské správy zvolila Tobiáše z Benešova – ten pomohl upevnit moc mladému králi Václavu II. Roku 1287 králi přenechal k potlačení vojenské opozice svůj opevněný Benešov.

Hrad Konopiště byl gotickou pevností s podobou francouzských kastelů. Stavba hradu vedl zkušený architekt, obeznámený s architekturou zahraniční, nebo sám pocházel z oblastí dnešní Francie. Měl také zkušenosti v soudobé bojové taktice. Ochranu hradu poskytovalo především umístění a přírodní podmínky okolí.⁴

Od severu se tyčil kopec, na němž byl hrad vybudován, chráněn potokem, od jihu v údolí jeho mělčím přítokem, v místech kde se slévaly, byl založen rybník, který zaštitil západní stranu. Nejméně chráněna byla strana výhodní. Půdorys hradu tvořil téměř pravidelný obdélník, jehož délka byla asi 70 metrů a šířka téměř 40 metrů. Vnitřní prostor stavby byl rozdělen do dvou částí a to silnou hradební zdí přibližně 30 metrů vysokou s hlubokým příkopem 20 metrů širokým.⁵Hrad byl dvoupatrový, zdi na severu a východě tvořily část hradební zdi.

V přízemí se nacházela podle dobových zvyklostí kuchyně. V prvním patře kaple, za ní k západu místnosti a ve druhém patře pravděpodobně sál. Dispozice stavby byla dvoudílná. Někdy je interpretována z hlediska literatury jedna část jako předhradí a druhá jako vnitřní hrad. Přímé doklady ale neexistují.

Hrad Konopiště umožňoval především obranu z flankovacích věží, ty vystupovaly třemi čtvrtinami, nebo polovinou svého objemu z hradební zdi a docházelo z nich k bočnímu odstřelování protivníka. Každá z věží byla samostatnou pevností. Věží bylo sedm, čtyři menší na nárožích, které měřily v průměry 6-8 metrů a výšku měly přibližně 22 metrů. Dvě největší na kratších stranách hradu, jež k vrcholu střechy dosahovaly téměř 50 metrů a měly průměr 9-12 metrů a jedna severně uprostřed. Jejich základy byly uloženy hluboko v žule a dioritu 330 m vysokého vrchu.⁶ U většiny věží, především u západních nárožních věží a severní, se zachovaly štíhlé schodišťové vížky, představující další specifikum Konopiště.⁷ Západní věže nedosahovaly stejné výšky jako na straně východní, protože stavitel respektoval klesající terén. Jednotlivé věže

---

⁴ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 60

⁵ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 7

⁶ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 6

⁷ DURDÍK 1998, 58

západní části hradu přerušovaly hradební ochoz. U východní části byl ochoz přerušen jen východní velkou věží, pravděpodobně dosažitelný z interiérů a obcházel střechy obou paláců.

Přístup pravděpodobně procházel hlavní hradbu branou v západním průčelí hradu. Původně to byla druhá brána. První branou se vcházelo do parkánu, který celý hrad obíhal. Tato interpretace závisí, zda tu bylo předhradí, či nikoliv. Čtyři brány a zvedací most střežily přístup do hradu. Pátá brána se nacházela uvnitř.⁸ Chodby pod hradem byly zbudovány spořádaným zdívem z lomového kamene a tvrdou maltou. Stejnou podobu měly i klenby a výklenky vytesané přímo do skály.

I svým názvem bylo Konopiště výjimečné, protože v době 13. století na území Čech jiné hrady dostávaly jména německá a ne česká. Velmi pravděpodobně se místo tak nazývalo už dříve.

Zřejmě byla stavba hradu dokončena až za synů Miloty Tobiáše (Dobeše) a Beneše. Právě za nich se roku 1318 poprvé objevuje název „*de Konopiscze*“, když se soudí s Hynkem z Kouta.⁹ Tobiáš se stal i posledním mužským potomkem rodu Benešoviců a podle jeho závěti Konopiště přešlo na jeho synovce Zdeslava z rodu Šternberků roku 1327. Do závěti byl zahrnut i Benešov a vesnice Jarkovice, Ondřejovice, Lhota, Podhájí velké i malé, Radikovice, Konařovice a Semovice.

Z podoby gotického hradu se do dnešní doby zachovalo původní zdivo, viditelné ve schodišti z kaple, v hlavní věži a raně gotická sružená okénka druhotně zasazená na koutovém rizalitu západního nádvoří hradu.

1.2. Šternberkové

Konopiště přešlo na 275 roků do rukou dalšího vlivného rodu. Byl jím rod Šternberků. Ti měli rodový hrad Šternberk, založený roku 1241 nedaleko Konopiště. Listinu darování hradu Konopiště potvrdil roku 1327 sám král Jan Lucemburský (1296–1346). Zdeslav byl synem sestry Tobiáše z rodu Benešoviců. Měl 2 manželky Johanku a Kateřinu a 4 syny- Jaroslava, Petra, Jana a Zdeňka, který se od roku 1349 stal majitelem Konopiště. Od roku 1388 se stal pánem Konopiště jediný syn Zdeňka Albert ze Šternberka. Jako jeho otec zastával významnou funkci zemského sudího. Manželství s Anežkou bylo bezdětné.¹⁰

Po jeho smrti se Konopiště ocitlo od roku 1418 v držení Petra ze Šternberka, vnuk Albertova strýce Jaroslava, syna Zdeslava. Petr (zemřel 1420) kolem roku 1415 pojal za manželku Prechtu rozenou z Kravař (zemřela 1447). Petr ze Šternberka byl odpůrcem husitského hnutí. Zúčastnil se

---

⁸ DURDÍK 1985, 168

⁹ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 2

¹⁰ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 68

kostnického koncilu jako člen družiny hlavního Husova (1370–1415) žalobce litomyšlského biskupa Jana Železného. Bojoval v březnu 1420 v bitvě u Sudoměře a napadl vojsko Jana Žižky (1360–1424) u Poříčí nad Sázavou. Jeho život skončil 1. listopadu 1420 v bitvě pod Vyšehradem spolu s dalšími českými šlechtici.¹¹ Prechta se po jeho smrti stala správkyní Konopiště i Šternberka a svých nezletilých dětí Petra a Elišky. V důsledku politických událostí se připojila na stranu umírněných pražanů a roku 1423 umožnila konat na Konopišti sněm, kde radikální táborité a umírnění pražané spolu vedli učená hádání o liturgických otázkách.

Dalším majitelem Konopiště se stal syn Prechty Petr. Zemřel před rokem 1443. Po skončení husitských válek Konopiště přešlo do držení Zdeňka ze Šternberka (asi 1420–1476), který pocházel z moravské větve rodu a jeho bratranec Petr mu odkázal Konopiště. Z počátku Zdeněk podporoval krále Jiřího z Poděbrad, jehož první manželka Kunhuta z rodu Šternberků, se narodila na Konopišti. Později se Zdeněk dostal s králem do sporů. Na jaře roku 1467 došlo v Čechách k domácí válce, v níž na jedné straně stál král a na druhé Zdeněk Konopišťský, člen Zelenohorské jednoty namířené proti panovníkovi. Král oblehl všech jeho šest hradů. Konopiště z nich vzdorovalo nejdéle. Na návrších kolem hradu bylo zbudováno čtrnáct bašt a celé pásmo nových hradeb. V prosinci 1468 po 18timěsíčním obléhání došlo ke kapitulaci posádky. Důvodem bylo vyhladovění.¹² Král Jiří z Poděbrad svěřil Konopiště svému synovi Hynkovi, knížeti z Münsterbergu.

Konopiště se navrátilo do rukou Šternberků až roku 1479, kdy byl králem Vladislav II. Jagelonský. Otcovské statky po Zdeňkovi získali jeho synové Jaroslav a Zdeslav, tito se podrobili králi 28. září 1479 na mírovém Svatováclavském sněmu. Konopiště se ujal Jaroslav, roku 1492 zemřel a zanechal po sobě dva nezletilé syny Ladislava a Jana. Panství přešlo na jeho bratrance Zdeňka mladšího a Jiřího. Vlastnictví Konopiště přešlo na bratry. Po jejich smrti se hrad rozdělil mezi jejich strýce. Pak se navrátil zpět do přímé linie majitelů Konopiště a to synovi Jana Adama (asi 1505–1560). Jeho manželkou se stala Markéta z Pacova, které roku 1540 dal Adam ze Šternberka Konopiště jako věno.

Roku 1542 Konopiště daroval jako věno manželce svého syna Viléma Anně z Pernštejna. Roku 1560 Konopiště získává nejmladší syn Adamův Jan. Ten uzavřel sňatek s Anežkou rozenou Beřkovskou ze Šebíkova. Měli spolu čtyři děti Adama, Karla, Alžbětu a Magdalénu. V případě své smrti ustanovil za poručníka svou manželku, kdyby jejich děti v té době byly nezletilými a kdyby jeho synové zemřeli bez dědiců, přešlo by Konopiště na dcery. V letech 1578–1581 se poručnictví nad Konopištěm ujala vdova Anežka.

---

¹¹ KULICH 2013, nepag.

¹² BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 72

Kolem roku 1583 se majitelem Konopiště stal poslední mužský potomek z rodu konopišťských Šternberků. Adam ze Šternberka.¹³ Po smrti Adama 15. ledna 1587 přešlo Konopiště do rukou jeho sestry Alžběty, provdané za Arkleba z Kunovic. Ještě před svou smrtí odkázala Alžběta panství svému manželovi a dvěma synům Janovi a Bedřichovi. Arkleb toužil zachovat Konopiště pro své syny, což mu znemožnil požár, jež na Konopišti vypukl někdy mezi léty 1595–1602. Opravy stály spoustu peněz. Arkleb z Kunovic musel požádat zemský soud o svolení k odprodeji panství.¹⁴

Všechny stavební zásahy za rodu Šternberků nejsou známy. Z období někdy kolem poloviny 15.století za majitele Zdeňka ze Šternberka došlo k rozšíření panství na dvou stranách a na východě přibyl statek spolu s tvrzí v Kozimicích a s hradem Kožlím. Ke konci 15.století měl na změnách s největší pravděpodobností zásluhu Jiří ze Šternberka. Jednalo se o první viditelný zásah do středověké podoby hradu. Pravděpodobně šlo o přestavbu obytných částí na severním hradním paláci. Z tohoto období pocházejí i sklípkové klenby v podlažích severního paláce a uprostřed severní věže.¹⁵ Zřejmě byly přistavěny přízemní dvorní arkády s vnějšími palácovými schody, severní palácová budova zvýšena o další- třetí patro a na protější straně nádvoří se přistavěly arkády. Ostění oken byla opatřena šternberskými znaky. Valy kolem hradu prošly zahradní úpravou. Z původní středověké podoby se stala přestavbou goticko-renesanční.

Podoba Konopiště za Jana ze Šternberka byla zaznamenána v zemských deskách „*Zámek Konopiště ten celý a všecek jakž v svém zavření a položení jest se všemi pokoji pod zemí i nad zemí, s valy a zahradami na nich, s cihelnou a vápenicí a kovárnou kteréž sou blíže zámku, ten napřed jakožto sídlo k tomuto dílu pokládáme. Dvůr pod zámkem ležící, jakž v svém položení jest, sratejnou, marštalemí, chlívy, stodolami. K kterémužto dvoru jest dědiny orné dobře k 30 lánům a k tomu i něco více zarostlých luk 8, na kterých se sena sklídí 40-50 vozů a votavy talikéž dobře bývají...*“¹⁶ Poslední mužský dědic na Konopišti z rodu Šternberků nechal zhotovit ptačí dům od bednáře Matěje z Benešova.

Do dnešních časů se zachovaly sklípkové klenby v kapli a místností pod ní.

---

¹³ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 80

¹⁴ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 7

¹⁵ BROŽOVSKÝ 1999, 4

¹⁶ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 5

1.3. Hodějovští z Hodějova

18. října 1602 bylo Konopiště prodáno za 110 000 kop míšeňských Dorotě Hodějovské (zemřela 1613), rozené Hrzánové z Harrasova.¹⁷ Její manžel Přeč Hodějovský z Hodějova (zemřel 1617) pocházel ze zámožného rodu.¹⁸ Narodilo se jim 5 synů- Bohuslava, Bernarda mladšího, Jana Jiřího, Přecha a Adama. Konopiště po své smrti odkázala Dorota Hodějovská synovi Přečovi, ten zemřel velmi mlád a panství Konopiště se ujal syn Bernard mladší. Avšak rod Hodějovských se zúčastnil českého protihabsburského stavovského povstání proti českému králi Ferdinandovi II. Dokonce na Konopišti přenocoval zimní král Fridrich Falcký. Po bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620 byli za svoji účast potrestáni ztrátou většiny rodového majetku.

Za Doroty Hodějovské a Přecha Hodějovského se provedly rozsáhlé stavební změny. Převážně gotickou pevnost proměnili v renesanční sídlo. Dokladem úprav jsou ostění oken, dveří a renesanční portály na severní straně budovy dolního nádvoří, jež byla označena iniciálami hodějovských a letopočty 1604-1607. „*K západní hradbě předhradí mezi velkou a severozápadní nárožní věží bylo přistavěno nové křídlo, v něm zřízená široká, půlkruhová obloukem klenutá brána, nahrazující úzkou bránu u zdvihacího mostu. Severní křídlo dolního nádvoří, vystupující z půdorysu hradu do parkánu dali Hodějovští přepatrovat a opatřit novým schodištěm. Stavebně se upravilo i jižní křídlo dolního nádvoří v němž byly stáje pro 40 koní.*“ Na jižní straně byla zbořena hradební zeď a tím se nádvoří otevřelo k jihu s výhledem do krajiny jak u renesančních zámků bývalo zvykem. Západní stranu opatřili Hodějovští novou branou, kde nechali vsadit mramorovou desku se svým erbem. Západní nárožní věže pravděpodobně zakončili Hodějovští jehlancovými, přílbovými nebo cibulovými stříškami.¹⁹ Vnitřky věží opatřili renesančními klenbami. Středověké části hradu bylo potřeba přizpůsobit požadavkům renesančního pohodlného sídla a stalo se obtížným spojit stavební sloh různorodé stavby. Znemožňoval to také terén, klesající, nebo se naopak zvyšující. Tím vzniklo bohaté členění vnitřků, kde byly obytné prostory a nikoli dispozice renesančního zámku. Místnosti se vyzdobily diamantovými klenbami. Do této doby spadá použití *mázhaus* – velká síň v přízemí i v patře, jež sloužila jako pracovní nebo komunikační prostor.²⁰

Do současnosti se z těchto úprav zachovala z prvního patra horního severního paláce hřebínková klenba s obdélným štukovým profilovaným rámem, monogramy Doroty a Přecha Hodějovských s letopočty stavebních úprav, a na kamenném obložení nade dveřmi, jež vedou do

¹⁷ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 82

¹⁸ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 23

¹⁹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 84

²⁰ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 11

komnat se zachoval nápis „*Przech Freiherr von Hodiegow. Dorothea Frau von Hodiegow. 1605.*“ Dochovala se i nová brána, jedna její polovina je vidět v průjezdu a druhá je skryta v přilehlých místnostech.²¹

1.4. Střídání majitelů- od Valdštejna po Františka Karla Přehořovského z Kvasejovic

Dalším majitelem Konopiště po konfiskaci majetku Hodějovských se stal 19. prosince 1622 Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna (1583–1634). Měl za něj zaplatit částku 65 606 rýnských zlatých 30 krejcarů a 2 peníze.²² Nikdy částku neuhradil. Ohniskem zájmu Valdštejna byly jeho pozemky v severovýchodních Čechách.²³ 22. února 1623 Konopiště s Benešovem a dalšími přilehlými statky postoupil za 215 288 rýnských zlatých Pavlu Michnovi z Vacínova (zemřel 1632). Ten zbohatl rekatolizační činností ve funkci protireformačního komisaře Vltavského kraje.²⁴

Kvůli tvrdé rekatolizační politice došlo k několika lidovým povstáním, s ohniskem na Kouřimsku a Čáslavsku. Byla to doba saského vpádu do Čech roku 1626, které postihly i Vlašim, Český Šternberk a roku 1627 vzbouření sedláci vypálili Konopiště a Benešov. Mezi vůdci povstání figuroval podle údajů i bývalý majitel panství Adam Hodějovský, jež po té uprchl ze země.²⁵

Ani v dalších letech nenastal klid a kraj trpěl častými průchody císařských i nepřátelských vojsk. Po smrti Pavla Michny z Vacínova v průběhu války přejal Konopiště jeho nejstarší syn Václav (zemřel 1667).

V posledních letech třicetileté války roku 1645 po bitvě u nedalekého Jankova zvítězili Švédové v čele se svým generálem Tortensonem proti habsburskému císařskému vojsku a vyplnili široké okolí od Prahy až k Táboru. Švédové spolu se svým velitelem hrabětem Alfrédem Wittenbergem dobyli i Konopiště. Ve švédském područí zůstalo od 1648 do 1649.²⁶ Michnové si kvůli úmrtím a špatnému hospodaření Konopiště nadlouho neudrželi. Po smrti Václava Michny z Vacínova se panství Konopiště ujal jeho bratranec Zikmund Norbert, který záhy zemřel. Majetku se ujmula jako poručnice jejich dvou nezletilých synů Karla Jiřího a Ferdinanda jeho vdova Marie Alžběta rozená Lažanská z Bukové. Avšak zadluženost panství narůstala a majetek začala rozprodávat.

---

²¹ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 8

²² BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 86

²³ KULICH 2013, nepag.

²⁴ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 87

²⁵ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 25

²⁶ BROŽOVSKÝ 1999, 5

Konopiště bylo roku 1671 nabídnuto knížeti Schwarzenberkovi, jenž věděl o špatném stavu zámku, když ho o něm spravili jeho úředníci. Zámek popsali jako rozpadající se s vysokou věží, nedostavěnými pokoji a s velkou potřebou nákladných výdajů na opravu. Kníže Schwarzenberk na koupi nepřistoupil.²⁷

Záhy zemský soud rozhodl o prodeji Konopiště v dražbě z moci úřední. Zámek roku 1673 zakoupil za 165 000 rýnských zlatých hrabě Jiří Ludvík ze Sitzendorfu (Sinzedorfu), (1616–1681). Byl to významný a mocný šlechtic- rytíř zlatého rouna, císařský tajný rada, královský místodržící a zastával další významné veřejné vysoké úřady. Pro nedostatek pramenů nelze zjistit v jaké míře obnovil prosperitu panství.²⁸ Po jeho smrti se poručníkem majetku a jejich dvou synů Kristiána Ludvíka Ignáce a Filipa Ludvíka (1671–1742) stala Eliška rozená kněžna Šlesvická.

Rod Sitzendorfů si kvůli dluhům a špatnému hospodaření Konopiště déle neudržel. Sídlo Konopiště bylo prodáno roku 1701 hraběti Františku Karlu Přehořovskému z Kvasejovic za 221 000 rýnských zlatých.²⁹ Zastával také významné úřady. Avšak ani on nezastavil úpadek a zadluženost panství. Po jeho smrti Konopiště propadlo věřitelům.

Stavební úpravy za těchto majitelů nejsou skoro známy. Především někteří z nich se snažili panství opravovat a to vedlo k zadluženosti a dalšímu odprodeji. Podrobněji se dochoval popis zámeckého areálu při odhadnutí ceny panství po smrti hraběte Přehořovského. Zámek stál obehnan pevnou zdí s hlubokým, škarpou vyzděným příkopem.

V prostorách zámku byla studnice se stojanem u vrat, kterým se do něho trubkami vedla voda. Dále se tam nacházely hospodářská stavení jako kravín, ovčín, stodoly. U mostu, který se nacházel v dolejších oblastech, pravděpodobně v izolovaném domku uvnitř parkánu, byly místnosti pro obročího a vrátného. V severním křídle dolního nádvoří se nacházela klenutá kuchyně, sklepy, spižírny a pod nimi lednice a další sklep. V dolním podlaží ještě středověkého jižní křídla byly postaveny stáje – jedna veliká a dvě menší. Patro kolem nádvoří tvořili pokoje, palác, jídelna a další místnosti. Severní palác tvořili byty sloužících, purkrabího a důchodního a další pokoje, nad nimi kaple s velkou síní a dalším prostorem. Nejhořejší patro zahrnovalo velký sál, dvě komory a podle nich vedla chodba se schody, až do velké věže. Jižní křídlo horního nádvoří zůstalo bez celistvého popisu. Obsahovalo další komnaty a komory, podle nichž se táhla dřevěná pavlač, vedoucí pod velkou věž a umožňující vstup do kaple, při níž se nacházel další pokoj a velká síň.³⁰

---

²⁷ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 10

²⁸ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 26

²⁹ BROŽOVSKÝ 1999, 5

³⁰ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 11–13

1.5. Vrtbové a Lobkovicové

Roku 1716 císař Karel VI. (1685–1740) povolil dražbu panství. Tímto rokem se Konopiště stalo majetkem rodu Vrtbů. Prvním z majitelů tohoto rodu hrabě Jan Josef z Vrtby (1669–1737), rytíř Zlatého rouna, za něj zaplatil 300 310 rýnských zlatých. V jeho držení Konopiště nabylo novou architektonickou podobu. Bohužel zemřel dříve, než zámku stačil vtisknout všechny své zamýšlené záměry a změny.³¹

Panství přešlo na jeho synovce Františka Václava z Vrtby (1724–1762), ten ve stavebních úpravách pokračoval a rozšířil konopištské panství koupí statků Dlouhé Pole, Vysoká Lhota a Vidláková Lhota. Za manželku pojal hraběnku Marii Annu z Klenové. František Václav zemřel předčasně 29. května 1762 a majetek spravovala vdova Marie Anna pro jejich zatím nedospělého syna. Marie Anna Vrtbová rozená z Klenové se znovu provdala za hraběte O'Kelly de Gallagher, ale poručnictví jí bylo ponecháno.³² Roku 1785 se ujal Konopiště a přilehlých statků již zletilý František Josef Vrtba. Roku 1791 na svém panství v Týnci nad Sázavou založil manufakturní výrobu jemné kameniny anglického typu, která svou kvalitou brzy patřila k nejvýznamnějším v Čechách.³³

Od konce 18. století byl svěřen vrchní dozor nad panstvími Vrtbů Josefu Puteannímu, zastánci nové zásady v hospodaření velkostatků. Jejich podoba spočívala ve zlepšování zemědělské techniky, střídavého hospodaření, v nových plodinách a zvyšování chovu dobytka. Roku 1802 město Benešov ztrácí poddanskou závislost ve formě zaplacení odstupné částky 10 000 zlatých Františku Josefu Vrtbovi.

Po smrti posledního mužského člena z rodu Vrtbů Františka Josefa se podle jeho ustanovení dědicem Konopiště a všech jeho statků stává Jan Karel Lobkovic (1799–1878). Podle vyprávění jednoho z bývalých služebníků Františka Josefa Vrtby, který se s tím svěřil Augustu Sedláčkovi (1843–1926), panství Jan Karel Lobkovic zdědil z vděčnosti. František Josef Vrtba ke stáru kdysi Vídní na chodníku upadl. Vstát mu pomohl a dále zraněného opatroval právě Jan Karel Lobkovic.³⁴ Tento majitel na Konopištském panství hospodařil tak, že k dosavadnímu pivovaru a lihovaru v zámeckém podzámčí přibyl cukrovar, dále se vyrábělo kameninové zboží, ale pod značkou *Lobkowitz-Wrtby*. Již za svého života roku 1870 panství Konopiště předal synu Františku Eugenovi. Jan Karel Lobkovic zemřel roku 1878 na Konopišti. Za jeho syna na zámek Konopiště dolehla hospodářská krize a František Eugen neměl ani dostatek prostředků na opravy zámku.

---

³¹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 93

³² CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 27

³³ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 94

³⁴ KULICH 2013, nepag.

Stavební změny prvního majitele Jana Josefa z rodu Vrtbů byly rozsáhlé. Zámek definitivně ztratil svou obrannou funkci. Změna spočívala v zasypání části hradebního příkopu, rozvezení valu na východní straně zámku, snížení věží do úrovně říms nových budov. Jen velká věž východní a severovýchodní věž nárožní zůstaly této změny uchráněny. Další změna spočívala ve vybudování velkého obytného jižního křídla, příčného spojovacího traktu s reprezentačním schodištěm, dělicí nádvoří na dvě části a přenesením hlavního vstupu do zámku na východní stranu budovy.³⁵

Aby vchod splnil reprezentativní funkci a vzhled, byla před něj, na vnější okraj rozděleného příkopu nově zděným mostem (do té doby starý zdvihací most) postavena vstupní čestná brána barokního rázu a vzhledu divadelní kulisy. Pochází z roku 1725, navržená architektem Františkem Maxmiliánem Kaňkou (1674–1766) a na ní pískovcové sochy římských válečných božstev Marta a Bellony, pocházející z dílny Matyáše Bernarda Brauna (1684–1738).

Nástupce František Václav Vrtba pokračoval v letech 1745–1746 ve stavebních úpravách Konopiště, které jeho strýc nedokončil. Na jižním křídle došlo k zbudování nového třípatrového křídla, příkop s valem byly zarovnané a na nově získané ploše založena okrasná zahrada. Pod terasou zámku se zřídila oranžerie. Interiéry zámku se vyzdobily freskami, malbami a štuky. Jídlna získala svoji velkolepou podobu malbou od Františka Juliuse Luxe (asi 1702–1764) *Alegorie čtyř denních dob*, kde na východní straně sálu je znázorněno *Ráno*, na jihu *Poledne*, na západě *Večer* a na severu *Noc*. Freska se též nazývala *Čtvero ročních období*. Krby pravděpodobně navrhl architekt František Maxmilián Kaňka a dekorace na nich zhotovil Lazar Widman (1697–1769).³⁶

František Václav z Vrtby dokonce v prostorách Konopiště nechal zřídit zámecké divadlo.³⁷ Během let, kdy panství spravovala vdova po Františku Václavovi Marie Anna po dobu nezletilosti jejich syna, se na zámku patrně prováděly jen běžné udržovací práce, protože na údržbu byla vydaná nízká částka 140 zlatých, až na jednu větší opravu velké věže zámku za 200 zlatých.³⁸ František Josef Vrtba chtěl větší stavební úpravy, ale neuskutečnily se. Dochovaly se plány, podepsané stavitelem Václavem Halaburdou, datované rokem 1816. Oprava střech na celém zámku provedena v roce 1829.

Za knížete Jana Karla Lobkovice kolem roku 1840 byla zúžena a podezděna široká klenba průjezdu v dolním, západním zámeckém křídle. Roku 1854 uhořel do zámku blesk a požár zasáhl především palác se sálem, kde se nacházely obrazy bývalých držitelů. Zachoval se účet z roku

---

³⁵ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 15

³⁶ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 97–98

³⁷ BROŽOVSKÝ, 1999, 7

³⁸ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 98

1856, ve kterém je zaznamenaná částka 2 000 zlatých na opravu.³⁹ Dále byla vydána částka 435 zlatých roku 1863 na zřízení šnekového schodiště, úpravy malé severní věže, proražení dvou malých oken a překlenutí tří malých chodeb.⁴⁰

Do dnešní doby se z vrtbovského období dochovalo hlavní schodiště prostoru jižní části středního příčného křídla zámku. Zachovala se umělecká výprava z poloviny 18. století, ale jen částečně z období Františka Václava Vrtby. Ve velké slavnostní jídelně dnešního Lobkovického sálu se zůstaly jen zlomky nad krby z mramoru z původních rokokových dřevořezeb Lazara Widmana (1687–1769), v jejichž dřevěných ozdobných rámech jsou malované portréty Františka Václava z Vrtby a jeho manželky Marie Anny.

1.6. František Ferdinand d'Este

Dalším majitelem se stal rod Habsburků. Roku 1887 odkoupil panství Konopiště i s Týncem nad Sázavou a Benicemi za 6 000 000 zlatých František Ferdinand d'Este. Panství si mohl koupit díky získanému dědictví po poslední vévodovy z Modeny Františku V., arcivévodovi Rakouském d'Este. Zámek v rukou Františka Ferdinanda a jeho architektů prošel významnými změnami. Konopiště se stalo jeho sídlem bohatství, umění, lovu, moci, rodiny a srdce.

---

³⁹ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ, 1975, 16

⁴⁰ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 102

2. Život Františka Ferdinanda d'Este

František Ferdinand d' Este pocházel z jednoho z nejmocnějších šlechtických a panovnických rodů v Evropě. Jméno Habsburků je známo od 12. století a vládnoucí dynastií se stali již ve 13. století. Habsburkové se stali německými králi (1273–1452), římskoněmeckými císaři (1452–1740, 1745–1806), španělskými králi (1504–1713), uherskými králi (1526–1921), českými králi (1526–1918), rakouskými císaři (1804–1918). Roku 1737 vznikla toskánská větev rodu a v roce 1780 linie modenská-Este. Členy rodu je titul „arcivévoda“ používán od roku 1453.⁴¹

Rodokmen Františka Ferdinanda d'Este zahrnuje 2 047 předků a sahá až ke Karlu Velikému (742–814). Čítá 71 německých, 20 polských, 8 francouzských a 7 italských šlechtických rodů.

2.1. Rodina a dětství

František Ferdinand spatřil světlo světa ráno dne 18. prosince 1863 v 7 hodin a 15 minut ve Štýrském Hradci.⁴² U porodu asistovala Barbara Gruberová. Otcem se stal třetí syn Františka Karla Rakouského (1802–1878) a jeho ženy Žofie Bavorské (1805–1872) z rodu Wittelsbachů arcivévoda Karel Ludvík (1833–1896) z rodu Habsburků. Byl také mladším bratrem o 3 roky staršího císaře Františka Josefa I. (1830–1916) a o 2 roky staršího mexického císaře Maxmiliána I. (1832–1867). Tito bratři měli ještě sestru Marii Annu, jež zemřela jako dítě a bratra Ludvíka Viktora, který byl černou ovčí rodiny.

Karel Ludvík byl třikrát ženat. První manželka Karla Ludvíka Markéta Saská (1840–1858), zemřela po necelých dvou letech bezdětného manželství. Druhou manželkou se stala princezna Marie Annunciata (1842–1871) z rodu Bourbonů, dcera Ferdinanda II. vládce Neapole a Sicílie. Byla matkou Františka Ferdinanda, jeho mladších bratrů Otty Františka Josefa (1865–1906), Ferdinanda Karla Ludvíka (1868–1915) a nejmladší sestry Margarety Sophie (Markéta Žofie). Manželství trvalo poměrně krátkou dobu a Marie Annunciata zemřela 4. května 1871 na tuberkulózu plic, o níž věděla a již bohužel dědičně předala svým dětem.⁴³ Za svého života z obavy nakažení dětí si udržovala od nich odstup

---

⁴¹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁴² SCHOLLER 2014, 31

⁴³ SCHOLLER 2014, 32

a neměla s nimi žádný vřelý vztah. Ovdovělý arcivévoda Karel Ludvík zůstal sám se čtyřmi dětmi které, potřebovaly matku.

Při výběru třetí manželky napomohla matka Karla Ludvíka, arcivévodkyně Žofie. Stala se jí mladičká Marie Terezie z Braganzy (1855–1944), portugalská infantka.⁴⁴ Po svatbě roku 1873 se stala arcivévodkyní Marií Terezou. Svému manželovi dala dcery Marii Annunciatu a Alžbětu Amálii. Byla velmi moudrá, milá a prozíravá. K dětem se chovala láskyplně a nečinila mezi nimi rozdíly. Zastávala důležitou roli rádkyně v budoucím životě Františka Ferdinanda a i ostatních dětí.

Výuka Františka Ferdinanda a jeho sourozenců spočívala v každodenní domácí dlouhodobé výuce několika předmětů, které je měly pečlivě připravit na pozdější život a povinnosti, vyplývající z jejich příslušnosti k rodu. Děti se učily psát, počítat, německy, náboženství, kreslení, hudební výchovu, tělocvik, později výuka zahrnovala i další jazyky- angličtinu, latinu, francouzštinu, maďarštinu a také češtinu. Dalším, čemu se učily, bylo i mapování terénu, šerm, jízda na koni, plavání, společenská pravidla a vystupování, vojenství, které zahrnovalo taktiku a strategii, organizaci armády, vojenskou administrativu, služební řád.

Františku Ferdinandovi a Ottovi bylo ponecháno jen málo času na hraní. Vyučování začínalo v 7 hodině ranní a trvalo až do 8 hodin večer. Během dne byly ponechány jen přestávky na jídlo a krátké procházky. František Ferdinand se o výuce vyjádřil takto: „*Od rána do noci, hodinu za hodinou jsme se učili jedno přes druhé, sotva jsme se občas mezi dvěma vyučovacími hodinami mohli jít projít, a to nás hofmistr vodil za ruku. Tak se stalo, že jsme se učili všechno a nevíme nic pořádného.*“⁴⁵

Hlavním vychovatelem dětí Karla Ludvíka v letech 1870–1883 se stal Ferdinand hrabě Degenfeld-Schonburg (1835–1892), který učil náboženství a vojenství.⁴⁶ Děti byly také trestány zákazem jízdy na poníku, nejvyšším trestem byl oběd o samotě ve studovně.⁴⁷ V dopisech, jež posílal hrabě mladým arcivévodům se často vyskytují pobídky k usilovnější práci. Učitelé, kteří zastávali funkci lektorů u dětí arcivévody Karla Ludvíka patřili především hrabata: Bohuslav Aichelburg, Karl Coerth, Johann-Nostitz-Rieneck, George Wallis. Ferdinand Čenský (1829–1887) v letech 1873–1880 vyučoval češtinu u

---

⁴⁴ SCHOLLER 2014, 33

⁴⁵ SCHOLLER 2013, 36–37

⁴⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁴⁷ GALANDAUER 1993, 14

Františka Ferdinanda a Otty.⁴⁸ Používali českou čítanku a psali české úlohy a diktáty v českém jazyce nebo převáděly německý text opisem do českého. Přesto česky uměl František Ferdinand velmi málo a lámaně. Jedna úloha v českém jazyce ze dne 4. listopadu 1875 zněla takto: „*Z dějin rakouských. Císař Karel šestý byl poslední mužský potomek z rodu Habsburků měl tři dcery a jeho jediný syn umřel několik měsíců po svém narození. Karel především vynaložil péči na to, aby říše rakouská, kterou jeho předkové s velikým úsilím založili po jeho smrti se nerozpadla.*“⁴⁹

K významným učitelům, jenž ho formovali a svým způsobem ovlivnili, patřil historik Onno Klopp (1822–1903), vyučoval Františka Ferdinanda v letech 1876–1882. Při svých přednáškách kladl důraz na vznešené poslání Habsburků, jímž je obdařil Bůh a nabádal, aby vedl ctnostný život oddaný církvi.⁵⁰

Následujícím byl doktor a kněz Godfried Marschall, který se stal rádcem a důvěrníkem Františka Ferdinanda. Později upadl v nemilost kvůli nepodpoře budoucího sňatku Františka Ferdinanda a Žofie Chotkové. Dřívější přátelství se proměnilo v zahořklé nepřátelství. Roku 1882 se učitelem Františka Ferdinanda stal svobodný pán Max Wladimir von Beck (1854–1943), mající mimořádný vliv na mladého arcivévodu. Vyučoval ho právní a státní vědy.⁵¹ U něho František Ferdinand hledal rady a pomoc při prosazení svého sňatku s Žofíí. To on vedl intenzivní jednání k vyřešení především právní stránky celé věci a prosazení u nejvyšších představitelů monarchie. Arcivévoda si v době výuky osvojil teoretické dovednosti, které byly užitečné pro jeho politickou, diplomatickou a dynastickou dráhu v pozdějších letech.

Důležitou událostí, významnou pro život Františka Ferdinanda, hlavně pro budoucí léta bylo dědictví po posledním vévodovi z Modeny Františku V. (1819–1875), arcivévodovi Rakouském d'Este, který zemřel 20. listopadu 1875 a svým dědicem ustanovil Františka Ferdinanda pod podmínkou, že se naučí italsky a přijme i jméno (predikát) Este, aby vévoda z Modeny František V. tím zachránil své jméno a rod před vymřením. V té době bylo Františku Ferdinandovi pouhých 12 let a správu zděděných statků vzal do opatrovnictví arcivévoda Karel Ludvík, otec Františka Ferdinanda. Mladý

---

⁴⁸ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁴⁹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁵⁰ GALANDAUER 1993, 15

⁵¹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

arcivévoda získal vlastní majetek veliké hodnoty, umožnilo mu to finanční nezávislost v dospělosti a díky tomu si později mohl zakoupit zámek Konopiště.⁵²

2.2. Vojenská dráha

Život Františka Ferdinanda formovala z velké části vojenská služba. V necelých 15 letech začal svou vojenskou kariéru. Císař mu udělil Řád zlatého rouna.⁵³ V 23. dubnu roku 1878 obdržel s jmenováním a pečetí dopis od svého bratrance korunního prince Rudolfa, kde ho jmenuje poručíkem v pěším pluku č. 32. O jeho radosti svědčí dopis, který zaslal své nevlastní matce Marii Tereze, v němž ji nadšeně sděluje, že bude mít modré výložky, žluté knoflíky, pluk je rekrutován z Budapešti a štáb je umístěn v Zadaru. Oslovuje ji mamá a omlouvá se jí, že tři dny nenapsal, což dokazuje jeho velmi vřelý vztah s nevlastní matkou.⁵⁴

Prvních manévřů se zúčastnil roku 1880 pod velením svého oblíbeného bratrance, korunního prince Rudolfa. 24. dubna 1882 byl povýšen na podplukovníka.⁵⁵ 11. října 1883 se stal nadporučíkem dragounského pluku č. 4 císaře Ferdinanda.⁵⁶ K velké nelibosti korunního prince Rudolfa a arcivévody Františka Ferdinanda byl jejich rádcem pro vojenskou výchovu arcivévoda Albrecht (1817–1895), jehož život formovala přísná vojenská výchova a byl synem arcivévody Karla, který vyhrál nad Napoleonem Bonapartem bitvu u Aspern a on sám zvítězil nad italskými vojsky u Custozy. Díky tomu měl autoritu v habsburské rodině a respekt samotného císaře.

Služba se vykonávala v hornorakouském městě Ennsu, ale František Ferdinand toužil po Vídni. Zde se konaly lovy a plesy. Díky velkorysosti svého nadřízeného směl pořádat časté návštěvy do Vídně, kde měl byt v ulici Beatrixgasse číslo 27.⁵⁷ Další povýšení přišlo 24. října 1885 kdy získal hodnost rytmistra I. třídy dragounského pluku, 25. října roku 1888 byl povýšen na majora pěšího pluku sv. pána Catty č. 102 (Freiherr von Catty) a přeložen do Prahy. Byl ubytován na Hradčanech, kde o deset let dříve jako plukovník žil korunní princ Rudolf. Jedna z významných událostí, která ovlivnila jeho život dopadla na Františka Ferdinanda právě v Praze.

---

⁵² SCHOLLER 2014, 44

⁵³ SCHOLLER 2014, 43

⁵⁴ SCHOLLER 2014, 45

⁵⁵ SCHOLLER 2014, 46

⁵⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁵⁷ SCHOLLER 2014, 48

Byla jí smrt korunního prince Rudolfa, syna císaře Josefa I.⁵⁸ Tragédie se ho velmi dotkla, protože princ Rudolf byl jeho velmi dobrým přítelem, poskytoval mu cenné rady, stál na jeho straně, zval ho na hony, aby unikl jednotvárnosti vojenského poklidu v Ennsu, vedli spolu čilou korespondenci, byl pro něj spíše starším bratrem, než bratrancem. Podporoval Františka Ferdinanda, aby vedl svobodný život, dal mu radu: „*Užívej svůj život plnými doušky, vždy však s mírou a rozumem, zachovej si dobré zdraví a nezapomeň, že veselé mládí je jenom přípravou na šťastný život.*“⁵⁹ Avšak tato smutná událost se ho dotkla i politicky a dynasticky. Dalším v pořadí následnictví na trůn po smrti korunního prince byl otec Františka Ferdinanda arcivévoda Karel Ludvík. A František Ferdinand se stal synem následníka trůnu.

26. října 1889 byl povýšen na podplukovníka pěšího pluku sv. pána Catty č. 102, 26. dubna 1890 se stal plukovníkem husarského pluku hraběte Nadasdy č.9 v městě Šoproni (Ödenburgu), nacházejícím se v uherské polovině říše. Jedním z důvodů bylo i zdokonalení maďarštiny, do té doby si vystačil především s němčinou. Maďaři o jednotě vojska a věrnosti císaři nechtěli slyšet, věděli, že arcivévoda jazyk špatně ovládá a tak mu předkládali hlášení v maďarském jazyce a před ním mluvili jen maďarsky. To vyvolalo další vlnu averze u následníka trůnu vůči Maďarům a ta přetrvávala do konce života Františka Ferdinanda.⁶⁰

Ve věku 29 let byl jmenován 29. října 1892 generálmajorem. V dubnu roku 1894 převzal velení 38. pluku pěší brigády v Českých Budějovicích. Roku 1896 se stal polním maršálkem. Od 26. dubna 1898 zastával funkci generála jezdeckého. 4. září 1902 byl jmenován admirálem a od 17. 8. 1913 se stal generálním inspektorem veškeré branné moci. Kdyby došlo k válce, on by velel armádě.

Poprvé ve funkci inspektora se zúčastnil manévrů, které se konaly v Čechách mezi Tábořem a Benešovem v září roku 1913. Tak brzkou kariéru mohl zahájit jen arcivévoda a formovala jeho charakter od dětství. Jako důstojník rakousko-uherské armády měl privilegované postavení a v uniformě mohl přistupovat i ke dvoru.

---

⁵⁸ SCHOLLER 2014, 67

⁵⁹ SCHOLLER 2014, 49

⁶⁰ GALANDAUER 1993, 30

Alexander von Brosch-Aarenau (1870–1914) v příloze dopisu generálu Woinovichovi v říjnu 1913 napsal: „...Arcivévoda František Ferdinand je vysoce kvalifikovaný, má téměř bleskové chápání a jasný náhled, speciálně pro vojenské poměry. Je velkorysý, nikdy se neutápí v detailech a po dvou slovech ví, o co se jedná...“⁶¹

2.3. Nemoc a cesta kolem světa

U následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este dalším životním bodem, který ovlivnil jeho život, byla tuberkulóza plic, nemoc zděděná po matce Marii Annunciátě. V té době ještě neexistovaly léčivé spolehlivé antibiotické prostředky. Nemoc mu s definitivní platností byla diagnostikována v roce 1895. Ještě v době předchozí trpěl neustálými krčnými záněty a proto přesvědčil císaře, aby mohl jet na ozdravnou cestu do zahraničí.

V únoru 1885 se zúčastnil cesty do Egypta. Kvůli politickému dění v této oblasti byla cesta změněna do Palestiny, pokračovala přes Damašek, Smyrnu, Athény a na ostrov Korfu. Dále do Merana, kde v té době pobývali jeho rodiče se sourozenci. Z cesty se vrátil zdravější. Avšak nemoc se projevila za delší čas. Možností vyléčení a upevnění zdraví arcivévody Františka Ferdinanda se měl stát ozdravný pobyt na moři při cestě kolem světa, jež by byla pro veřejnost uvedena jakožto badatelská expedice, aby se nevědělo, že je arcivévoda František Ferdinand nemocen. Žádost musel schválit sám císař František Josef I. a expedici zamítl.

Bylo nemyslitelné, aby kdokoliv přišel za císařem, aby své rozhodnutí změnil. Jen císařovně Alžbětě, své manželce skoro nic neodmítl. Za ní se o pomoc pro svého bratra vydala sestra Františka Ferdinanda Marie Annunciata. Císař své rozhodnutí změnil a k plavbě kolem světa poskytl svému synovci Františku Ferdinandovi loď Kaiserin Elisabeth (Císařovna Alžběta), jež tvořila pár s druhou lodí jménem císař František Josef a byly chloubou rakousko-uherského loďstva. Plavba se konala v letech 1892–1893 a trvala 10 měsíců.⁶² Doprovodem Františka Ferdinanda byl komoří hrabě Würmbrand-Stuppach (1862–1927), Jindřich hrabě Clam-Martinic, nadporučík von Pronay, v té době osobní myslivec František Janáček, arcivévoda Leopold Toskánský a posádka s kapitánem lodě Aloisem Rotterem von Beckerem.⁶³

---

⁶¹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁶² SCHOLLER 2014, 55

⁶³ WÖFLING 1996, 61–63

Lod' vyplula z Terstu přes Suezský kanál, Indický oceán na Ceylon, po souši do Himalájí, dále pokračovala z Kalkaty přes Singapur ke čtyřem Sundským ostrovům, odtud cesta pokračovala do Austrálie a Nové Kaledonie k Šalamounovým ostrovům, do Bornea a pak zpět do Singapuru, dále do Hongkongu, Japonska. V Jokohamě arcivévoda František Ferdinand musel změnit palubu Císařovny Alžběty na kanadský parník jménem Empress of China (Empress of India), který ho měl dopravit do Vancouveru a Severní Ameriky.

Ve Spojených státech amerických navštívil Yellowstonský národní park, Niagarské vodopády, Chicago, New York. Odtud se vydal do Evropy na parníku jménem Bretagne do Francie, cestoval vlakem přes Le Havre, Paříž a Stuttgart do Vídně.⁶⁴

Z cesty se dochoval deník Františka Ferdinanda d'Este *Tagebuch meiner Reise um die Erde 1892/93 (Deník mé cesty okolo zeměkoule v 1892/93)*.⁶⁵ V deníku převládají popisy navštívených míst a mnoho stránek je věnováno lovu a loveckým trofejím. Korekturu deníku provedl dr. Max Wladimír Beck, bývalý učitel Františka Ferdinanda.

Cesta kolem světa nepřinesla arcivévodovo plné uzdravení, ale byla důležitou pro jeho osobnost, badatelského ducha, loveckou vášeň a probudila v něm touhu po poznání jiných zemí.

Roku 1895 u Františka Ferdinanda d'Este naplno propukla tuberkulóza plic. Neustálá únava, nechut' k jídlu, ztráta na váze, probouzel se zpocený, těžce se soustředil, měl často zvýšenou teplotu a ustavičně pokašlával. Nejdříve arcivévodovi byly léčeny pouze symptomy, lékem na snížení horečky antipyrin a proti dráždivému kašli bylo předepsáno morfium v prášku.⁶⁶ Dr. Victor Eisenmenger (1864–1932) mu diagnostikoval neobvykle četný výskyt tuberkulózních bacilů. Stal se ošetřujícím lékařem Františka Ferdinanda d'Este.⁶⁷

Léčba byla zahájena ležením a absolutním klidem v Jižním Tyrolsku. Takový klid se stal pro Františka Ferdinanda utrpením. V létě 1895 po předepsaném klidu mu klesla horečka. Ale arcivévoda si myslel, že už je plně zdrav. Chtěl změnu místa, odcestoval zpět do Vídně a pak se vydal na malý chorvatský ostrov Lussin (Lošinj). Další částí léčby byla cesta do Alexandrie roku 1896. Avšak František Ferdinand, který byl netrpělivý,

---

⁶⁴ SCHOLLER 2014, 57

⁶⁵ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 10

⁶⁶ SCHOLLER 2014, 73

⁶⁷ SCHOLLER 2014, 73

konzultoval svou nemoc a její léčbu v Egyptě s místokrálovým osobním lékařem doktorem von Becker Bey, jež mu soukromě oznámil, že nemá naději a neuškodí, když mu budou dovoleny určité úlevy v léčbě. Arcivévoda přestal dbát na klid a užíval si místního ruchu i nočního života. Znovu se rapidně zhoršil jeho zdravotní stav.⁶⁸

D'Este si uvědomil svou chybu, vážnost situace a opět se začal řídit radami svého osobního lékaře. Vydal se na léčebnou cestu podél Nilu na malé lodi zvané dahabije. Po čase se začal nudit a nechtěl dodržovat klidový režim. Chtěl se vrátit zpět do Káhiry. Než se tak mohlo stát, arcivévodu navštívili jeho rodiče se sestrami a po jejich návštěvě přišlo konečné zlepšení arcivévodova zdravotního stavu. Žádné horečky, začal přibírat na váze a katar hrtanu byl již skoro vyléčený. Dalším místem léčebné cesty se stala Riviéra. Odtud odcestoval do Terrietu na Ženevském jezeře.

Jeho léčebné pobyty skončily v květnu 1896, kdy do osudu Františka Ferdinanda zasáhla tvrdá rána. Zemřel jeho otec, který se vydal v rámci cesty do Egypta se svou rodinou do Palestiny a Jeruzaléma, „*kde se chtěl zbožný arcivévoda Karel Ludvík modlit za synovo uzdravení*“ a napil se vody z Jordánu. Nakazil se tyfem.⁶⁹ Smrt otce arcivévodu velmi zasáhla citově, majetkově, kdy zdědil zámek Artstten s přílehlými pozemky a majetek v hodnotě 70 000 zlatých, a i dynasticky. Stal se prvním následníkem rakousko-uherského trůnu po císaři Františku Josefovi. Zdravotně stále nebyl v pořádku. Dalším místem pro jeho léčbu se stal lovecký zámeček Lölling v Korutanech, který koupil v roce 1886. Okolní revíry byly vyhlášeny jedním s největším počtem zvěře a to i ovlivnilo arcivévodovu volbu toho místa, kvůli jeho lovecké vášni.

Podle lékařů, se definitivně uzdraví, pokud ve zdraví překoná zimní měsíce v letech 1896–1897. Tyto měsíce strávil v Meranu, na Korsice, v Alžíru, Cannes a Terrietu.

Mezitím v této době, kdy se František Ferdinand necítil ještě zdrav, byl požádán císařem, pokud by se na to cítil, aby převzal úkoly spojené s udělováním milosti, které zastával jeho otec. Pokud by to jeho zdraví nedovolovalo, povinností se měl ujmout jeho mladší bratr Otto. František Ferdinand nebyl plně zdrav a tak jeho bratr Otto dostal svůj dvůr a zastával zmíněné záležitosti. Františka Ferdinanda ujišťoval, že mu nechce upřít jeho následnické právo na trůn. D'Este byl však podezřívavý a podle něj dění u dvora byla jen intrika, namířená proti němu. A tak se při poslední fázi léčby setkal s císařem a

---

⁶⁸ SCHOLLER 2014, 78

⁶⁹ WEISSENSTEINER 2013, 84

jeho manželkou Alžbětou, kteří pobývali v Cap Martin. Císař se tu ale nechtěl zabývat politikou, právy dědictví a nástupnictvím. Až při návratu zpět do Vídně císař synovi napsal dopis 7. dubna 1897, kde poprvé uznává práva a následnictví Františka Ferdinanda. V květnu 1897 lékaři potvrdili arcivévodovo uzdravení.⁷⁰

Nemoc zásadně ovlivnila život d'Este. Jedinou světlou stránkou bylo, že mohl hodně cestovat, poznat jiné země, užívat si svou loveckou vášeň a přivést z cest mnoho zajímavých předmětů a zážitků, včetně svého deníku. Na druhou stranu formovala jeho povahu. Stal se nedůvěřivým, obezřetným, od lidí spíše čekal ústry a útrapy, nemohl kvůli ní plnit povinnosti na císařském dvoře nebo ve vojenské službě. V neposlední řadě mu vzala otce a tím se stal následníkem trůnu.

2.4. Žofie a František Ferdinand

Seznámení, následný sňatek, postavení se nařízením rodu a císaři. To vše bylo další částí, která ovlivnila život Františka Ferdinanda, i osud a podobu Konopiště.

Žofie Chotková (1868–1914) celým jménem Sofia Maria Joseřina Albína se narodila v neděli 1. března 1868 ve Stuttgartu jako páté dítě z manželství Bohuslava Chotka (1829–1896) a Vilemíny, rozené hraběnky Kinské (1839–1886).⁷¹ Měla jednoho bratra a sedm sester.

Pocházela ze starého českého šlechtického rodu, jehož kořeny sahaly do 14. století, v roce 1723 získal český hraběcí stav a roku 1745 říšský hraběcí stav. Významná šlechtická rodina, avšak bez majetku. Přesto se jim dostalo výchovy jako v ostatních šlechtických rodech.⁷² Dědeček Žofie hrabě Karel Chotek (1783–1868) z Chotkova a Vojnína, zakladatel velkobřezenské linie. Oženil se s Marií Berchtoldovou (1794–1878) z Uherčic.⁷³ Ke stáru se usazuje na panství Velké Březno, které se stalo sídlem rodu. S chotí měli šest synů. Stal se nejvyšším purkrabím Českého království. Mimo jiné dal v Praze vyprojektovat a postavit serpentinu Chotkovy silnice a velkoryse upravil její okolí na park přístupný veřejnosti – Chotkovy sady, I koňská dráha z Budějovic do Lince –

---

⁷⁰ SCHOLLER 2014, 89–90

⁷¹ SUSA 2008a, 44

⁷² Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁷³ CERMÁN 2008, 501–528

první železnice na evropském kontinentě – byla dílem jeho správy. Stejně tak první paroplavba na Vltavě i na Labi. V Praze také zřídil veřejné plynové osvětlení a dal nově vydláždít hlavní ulice. Z důvodu nedostatečného propojení obou břehů Vltavy už tehdy docházelo k dopravním zácpám na Karlově mostě. Nejvyšší purkrabí tedy postavil druhý most – řetězový u dnešního Národního divadla.⁷⁴

Její otec Bohuslav Chotek z Chotkova a Vojnína zastával významnou funkci diplomata a císařského velvyslance. Byl to právě on, který belgickému králi Leopoldu II. (1835–1909) přednesl žádost korunního prince Rudolfa o ruku jeho dcery Stefanie (1864–1945).⁷⁵ Matka Žofie Chotkové předčasně zemřela a o domácnost i sourozence se postarala Žofie.

Kmotrou Žofie se stala Žofie Kinská (1845–1909), rozená Mensdorff-Pouilly.⁷⁶ Vilemína Chotková s dětmi svou švagrovou často navštěvovala v Kostelci nad Orlicí. Po její smrti se mladičké Žofii a ostatním dětem stal druhým domovem.

O prvním setkání Františka Ferdinanda a Žofie se vede řada spekulací. Traduje se, že to bylo v září roku 1894, kdy místodržitel František hrabě Thun-Hohenstein (1847–1916) uspořádal ples v Praze na Malé Straně.⁷⁷ Nebo podle záznamu v deníku Žofie a dopisu její sestře Marii Thun-Hohenstein k tomu došlo už v roce 1891 na tanečním večírku neboli *soirée dansante* ve Vídni, za přítomnosti císaře a císařovny. Ve svém deníku si Žofie zaznamenala: „10. 2. jsem měla ples u arcivévodkyně Valerie, strašně dobře jsem se tam bavila, úžasný byl kotilion tančený s arcivévodou Františkem Ferdinandem. Dal mi extra kytici.“⁷⁸

Není důležité, kde a kdy se setkali. Jejich sňatek nebyl jednoduchý, naopak komplikovaný a přinášel řadu útrap, těžkostí. Jeho prosazení znamenalo pro Františka Ferdinanda šťastný život a díky němu si za své sídlo zvolil panství Konopiště. Tento vztah a následný sňatek se stal další veledůležitým bodem v následníkově životě.

Žofii Chotkové se dvořil hrabě Karl Hunyady-Kéthely (1864–1933), nadporučík husarského pluku v Šoproni. Jeho vztah s komtesou Žofii skončil v roce 1894, kdy podlehl nátlaku otce a za manželku pojal hraběnku Irmu Nadásady-Fogarás. Žofie ve

---

⁷⁴ SUSA 2008a, 44

⁷⁵ SCHOLLER 2014, 80

⁷⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁷⁷ WEISSENSTEINER 2013, 96–97, SCHOLLER 2014, 95–96, GALANDAUER 1993, 58

⁷⁸ Výstava Spojení v životě a ve smrti

svém deníku uvedla tento záznam: „*Pro mě to v první chvíli bylo, jako kdybych od někoho dostala facku...*“.⁷⁹ Také se jí dvořil pan Rosenberg z Prahy, který byl pravděpodobně dobrou partií pro chudou Žofii, ale v té době již její city patřily Františku Ferdinandovi.

V životě Františka Ferdinanda byly i jiné ženy, než definitivně dal najevo, že jeho vyvolenou se stane právě Žofie. Do jeho života vstoupila významně za jeho pobytu v Ennsu hraběnka Paula Rechberg-Rothenlöwen (1865–1932). K definitivnímu přerušení přátelských vztahů došlo v roce 1898.⁸⁰ V roce 1888 se za svého pobytu v Praze seznámil s Marií Hahnovou (1868–1921) a v srpnu se jim narodil syn Kurt (1889–1942). Původně byla prodavačkou, následně odešla do Vídně k divadlu. Její syn vystudoval lesní hospodářství, oženil se a v roce 1921 odjel do USA, dožil v Badenu u Vídně. Během let dostal celkem 3 000 zlatých od arcivévodky a 94 000 korun od Hohenbergů.

Druhým nelegitimním synem Františka Ferdinanda d'Este byl Heinrich Jonke (1885–1956), jehož matku Theresii Jonke neplozetou poznal následník trůnu v roce 1884. Po narození obdržel Heinrich 15 000 zlatých a následně 70 000 korun. Působil jako novinář a spisovatel. Žil a zemřel v Salcburku.⁸¹

Žofie zastávala funkci dvorní dámy u arcivévodkyně Isabelly (1856–1931) a jejího manžela arcivévodky Bedřicha (1856–1936) v Bratislavě. Žofie Chotková často doprovázela Isabellu na jejích cestách. Dokonce spolu s ní 20. června roku 1896 navštívila arcivévodu na Konopišti. Napsala o tom dopis své sestře: „*Zde je všechno nádherné. Zámek je překrásný, výborně zařízen. Zahrada úžasná, kouzelná, vůbec jsem nevěděla, že je to tak hezké.*“⁸² Arcivévodkyně Isabella si myslela, že za častými návštěvami Františka Ferdinanda stojí jeho zalíbení k jedné z jejích dcer. Avšak jeho sympatie patřily její dvorní dámě. Arcivévodkyně se to dozvěděla a zuřila. Okamžitě propustila Žofii ze svých služeb a ta našla útočiště u svých sourozenců a příbuzných, kde se příležitostně setkávala s Františkem Ferdinandem, nebo na tajně domluvených místech. Vedli mezi sebou čilou korespondenci.

Arcivévodkyně Isabella si jela mezitím postěžovat císaři. Ten nebral známost Františka Ferdinanda příliš vážně, se synovcem si promluvil a ten mu sdělil, že Žofii chce pojmout za manželku. To se stalo problémem. Chudá šlechtična nebyla dynasticky

---

⁷⁹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁸⁰ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁸¹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁸² Výstava Spojení v životě a ve smrti

vhodná. D'Este se měl oženit stavovsky rovnocenně se šlechtičnou pocházející z jedné rodin zaznamenaných v „*tajném císařském rodinném statutu*“, byl vydán císařem Ferdinandem I. Rakouským 3. února 1839.⁸³

Manželkou se mohla stát pouze některá z habsburských arcivévodkyň a příslušnic královských a knížecích rodů, které panují nebo panovaly. Do té doby byly rodinné vazby navazovány na základě zvyklostí nebo ojedinělých nařízeních. Císař František Josef doufal, že manželkou Františka Ferdinanda se stane vdova po korunním princí Rudolfovi princezna Stefanie.

Ve statutu vydaném císařem Ferdinandem I. je jedenašedesát paragrafů rozděleno do šesti kapitol, kde je zaznamenána příslušnost lidí k arcivévodskému rodu, finanční zabezpečení rodinných příslušníků, členové rodu, kteří nevládnou, jsou zde i popsány náležitosti uzavření sňatku a sepsání závěti.

Císař jakožto hlava rodu, měl výsostné pravomoce. Dohlížel i na uzavírání sňatků. Všichni členové rodu před stvrzením manželství museli požádat o jeho souhlas. Předepisoval to paragraf 15: „*Žádný princ a žádná princezna z Našeho císařského rodu nesmí uzavřít sňatek bez svolení úřadující hlavy rodiny.*“ Císař pokud to uznal za vhodné, mohl udělovat výjimky.⁸⁴ Františku Ferdinandu d'Este byla tato výjimka nakonec udělena.

Zasloužila se o to pravděpodobně i přímluva nevlastní matky Marie Terezy a především pomoc jeho bývalého učitele práva dr. Wladimira Becka, který vedl intenzivní jednání k vyřešení právní stránky.⁸⁵ Pokud se František Ferdinand d'Este chtěl oženit s Žofií a získat i císařskou korunu, musel přistoupit na kompromis a souhlasit s morganatickým sňatkem. Bylo to nerovnorodé manželství zvané „*zür linken Hand*“ (na levou ruku). Žofie Chotková se nemohla stát císařovnou a děti vzešlé z manželství by se nemohly stát následníky trůnu. Císař 8. dubna 1900 udělil definitivně souhlas se sňatkem. 28. června 1900 v Hofburgu musel být ještě proveden renunciační akt. František Ferdinand Žofii Chotkové v červnu 1900: „*...Veličenstvo nechalo ve dvě odpoledne zavolat a dalo mi velmi přívětivě svolení se oženit 1. července v Zákupch!*“⁸⁶

---

⁸³ SCHOLLER 2014, 98

⁸⁴ SCHOLLER 2014, 98

⁸⁵ SCHOLLER 2014, 105–106

⁸⁶ SCHOLLER 2014, 107

Svatba se konala tři dny po renunciační přísaze na zámku Zákupy 1. července 1900. Obřad se konal v nejužším kruhu. I z důvodu smrti kněžny Josefiny Hohenzollernové, kdy všichni členové arcivévodské rodiny byli požádáni, aby se nezúčastnili žádných oslav.⁸⁷ Svatby se zúčastnila nevlastní matka Františka Ferdinanda Marie Tereza se svými dvěma dcerami Marií Annuniatou a Alžbětou. Dalšími byli Jaroslav Thun-Hohenstein, Alois Löwenstein, Antoine Wuthenau, Wolfgang Chotek, Adam Wuthenau, Jindřiška Chotková, Josefina Lowenstein, Zdenka Chotková, Marie Thun-Hohenstein, Leopold a Karolina Nostitz-Rieneck. Ti všichni Františka Ferdinanda s Žofií podporovali. Svědkem ženicha se stal Alois Löwenstein a vrchní hofmistr Albert Nostitz-Rieneck, u nevěsty její bratr Wolfgang Chotek a její bratranec Karel Chotek.⁸⁸ Oddávajícím knězem byl děkan Wilhelm Hikisch (1827–1903), který obřad zakončil slovy: „...*Kěž tyto prsteny jsou na věčné časy poutem vašeho nezkaleného štěstí. To je nejnroučnější přání mnoha milionů srdcí.*“⁸⁹

Po obřadu opustili novomanželé Zákupy, vlakem odcestovali do Benešova a kočárem na Konopiště, jež se stalo jejich domovem.

Žofie byla povýšena do knížecího stavu se jménem Hohenberg a titulem „*knížecí Milost*“.

Jméno Hohenberg má významnou historii. Kořeny dynastie vedou ke Gertrudě von Hohenberg (1225–1281), nejstarší dceři hraběte Buckharda V. von Hohenberg. Roku 1253 byla provdána za císaře Rudolfa I. (1218–1291). Byl to také titul, jehož při svých cestách inkognito užíval arcivévoda František Ferdinand. Svolení k užívání titulu arcivévodovi udělili Hohenzollernové. Jejich jedna rodová větev se zvala z Hohenbergu.⁹⁰ 8. 5. 1905 byl Žofií z Hohenbergu propůjčen titul „*Její Jasnost*“, 4. 10. 1909 byla povýšena na vévodkyni z Hohenbergu a směla používat titul „*Výsost*“.⁹¹

Ve dvorské hierarchii byla hraběnka z Hohenbergu řazena na konec, kvůli nerovnorodému sňatku. Od některých dvořanů se jí nedostávalo patřičné úcty, ba naopak. Stávala se terčem zlomyslností, ústrků, ponižování.

To ovlivnilo zvolení rodinného sídla za zámek Konopiště, kam dvorský ceremoniál a intriky nedosahovaly a do Vídně daleko. Sídlu v Čechách bylo zvoleno takticky, protože

---

⁸⁷ SCHOLLER 2014, 110

⁸⁸ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁸⁹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁹⁰ SCHOLLER 2014, 111, BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 109

⁹¹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

ostatní členové rodu sem jezdili neradi a zřídka. Spojovalo i loveckou vášeň, zahradnictví a stavebního ducha Františka Ferdinanda. Následník trůnu „...*Potřeboval prostě šťastný domov podle své nejvlastnější volby, aby se mohl připravovat na obrovské úkoly, které před ním stály, a zejména, aby je zvládl.*“⁹²

Dokladem šťastného života bylo narození princezny Žofie (Sophie) Marie Františky Antonie Ignácie Alberty (1901–1990) 24. června 1901 na Konopišti a které oznámilo 21 dělových salv. Rodiče jí říkali Pinki. Princ Maxmilián Karel František Michael Hubert Antonín Ignácius Josef Maria (1902–1962) se narodil 29. září 1902 ve vídeňském Belvederu. Třetí dítě Ernst Alfons Karel František Ignác Josef Maria Antonín (1904–1954) spatřilo světlo světa dne 27. května roku 1904 na Konopišti a jeho narození bylo oznámeno 101 dělovými salvami stejně jako u jeho bratra. Smutným okamžikem bylo 7. listopadu 1908 narození syna Jiřího, který zemřel při porodu.⁹³

Porodníkem všech tří dětí byl MUDr. Gustav Lott, porodní bábou Karoline Woves z Vídně, knězem, jenž pokřtil také všechny tři děti byl ThDr. Jozef Lányi.⁹⁴

František Ferdinand se Žofíí zažívali velice šťastné okamžiky s dětmi. Děti jezdily po konopišťských parcích, nebo na venkovní jízdně na koních, či oslících. Nejoblíbenější z oslíků se jmenoval Nemo. Dokládají to mnohé fotografie a dopisy. Dostávalo se jim také řádné výchovy, dokonce sám arcivévod na to dohlížel. Ke konci dne se František Ferdinand svých dětí ptal, co nového se naučily, dokonce nevlastní matce Marii Tereze napsal: „...*A naše děti! Jsou moje radost a hrdost! Celý den u nich sedím a obdivuji je, protože je mám tak moc rád. A ty večery doma, kouřím doutník, Žofie plete, děti se kolem batolí, shazují všechno ze stolu, je to nádherné a útulné! Ty nejmilejší maminko, jsi byla jediná, kdo mě neopustil, i když mi bylo nejhůř, dopomohla jsi mi k mému štěstí.*“⁹⁵

Arcivévodův sekretář Paul Nikitsch-Boulles (1878–1930) roku 1926 napsal: „...*Ze svých dětí měl František Ferdinand vůbec největší radost. První jeho cesta ráno a poslední večer ho vedla beze změny k „malému panstvu“, jak byly v arciknížecím domě*

---

⁹² CLARY-ALDRINGEN 2002, 130

⁹³ PAVLÍK 2014, nepag. , SCHOLLER 2014, 113, GALANDAUER 1993, 70, Výstava Spojení v životě a v smrti

⁹⁴ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁹⁵ SCHOLLER 2014, 117

všeobecně nazývány a neodvolala-li ho služba anebo hony příliš brzy z domu, rád jedl svou první snídani v dětských pokojích...“⁹⁶

Dvorní dáma hraběnka Vilma Lanjusová von Wellenburg (1887–1960), nezveřejněné vzpomínky: „...*Také večere, která byla podávána kvůli dětem již v sedm hodin, byla v rodinném kruhu. Potom si vévodkyně s dětmi hrála, dokud si nešly v 9 hodin lehnout. Pokaždé se po pozdravu "Dobrou noc" opakovala ode dveří otázka: „Tati, přijdeš ještě?“ – „Mami, přijdeš ještě?“ prosba, která nikdy nezůstala nevyslyšena.*“⁹⁷

František Ferdinand d'Este opouštěl rodinu a Konopiště jen, když to následnické záležitosti neumožňovaly jinak. Na některých jeho četných cestách, v zastupování císaře, při reprezentačních a státnických povinnostech, ho směla doprovázet Žofie. Při některých rodinných pobytech a cestách je později doprovázely i děti. Takovým místem se stal Svatý Mořic v únoru 1909, Brionské ostrovy v roce 1912, nebo návštěva Vídně a jarní květinové výstavy 4. 5. 1913, Miramare 27. 3. 1914, kdy očekávali příjezd císaře Viléma II. (1859–1941). Kněžna Žofie zastávala také státní povinnosti. Jako kmotra se zúčastnila spouštění bitevní lodi „*Radetzky*“ na vodu v Terstu 3. 7. 1909. Její první společnou oficiální návštěvou jako manželského páru se stala návštěva Rumunska na pozvání krále Carola I. (1839–1914) a královny Elisabethy (1843–1916). František Ferdinand se účastnil v roce 1901 pohřbu anglické královny Viktorie (1819–1901), Žofie ho nemohla doprovázet, protože čekala jejich prvního potomka. V roce 1913 oficiálně jako manželé navštívili Anglii.⁹⁸

Žofie Nostitz-Rieneck v rozhovoru v roce 1984: „*Moje maminka byla milující manželkou a matkou. Říkala nám, že bude jen manželkou císaře a že se císařovnou nikdy nestane. Jí to nikdy nevadilo. To spíš mému tatínkovi to vadilo a uráželo ho to. A přesto by nikdy neporušil svou přísahu a zachoval by ji i jako císař.*“⁹⁹

---

⁹⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁹⁷ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁹⁸ Výstava Spojení v životě a ve smrti

⁹⁹ Výstava Spojení v životě a v smrti

2.5. Atentát v Sarajevu

Jedna z těchto cest ukončila životy Žofie, vévodkyně z Hohenbergu a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Arcivévoda se měl zúčastnit v zastoupení císaře vojenských manévřů XV. a XVI. armádního sboru v Bosně a Hercegovině. Jednalo se o rutinní záležitost.

Vypadalo to, že osud se jim snažil dát nějaké znamení- cesta se několikrát zkomplikovala. Arcivévoda trpěl záchvaty astmatu, porouchal se vagon následnického páru a museli cestovat do Vídně v oddíle rezervovaného původně pro jejich komorníka, nefungující elektrické osvětlení a další nešťastné náhody včetně výhruzných dopisů.¹⁰⁰

Zpočátku Arcivévoda s vévodkyní cestovali spolu. Pak se jejich cesty rozdělily, každý pokračoval zvlášť a sešli se až v Bosně a Hercegovině. Manévry začaly 25. června 1914. Dne 27. června 1914 rozhodl arcivévoda o ukončení manévřů. Císaři poslal telegram do Ischlu: „*Stav oddílů, jejich výcvik a výkon byly naprosto vynikající a zaslouží nejvyšší chválu. Zítřka navštívím Sarajevo a večer odjíždím...*“¹⁰¹ Na zítřejší den byla naplánována okružní jízda Sarajevem a diner na rozloučenou. Arcivévoda by nejráději s vévodkyní odjel domu hned, ale nechtěl urazit odmítnutím organizátora celé návštěvy, jímž byl polní zbrojmistr Oskar Potiorek (1853–1933), guvernér Bosny a Hercegoviny.

Dne 28. června 1914 ráno zaslal dceři Žofii krátký telegram: „*Daří se nám s maminkou velmi dobře. Počasí je teplé a krásné. Včera jsme pořádali velký diner, dnes dopoledne se koná velké přijetí v Sarajevu. Odpoledne opět velký diner a potom odjezd na Viribus unitis. Objímám Vás vroucně. Úterý. Táta.*“ To byla poslední slova, která František Ferdinand svým dětem napsal.¹⁰² V tomto dni 28. června 1914 byly na následníka trůnu a jeho Žofii spáchány dva atentáty. František Ferdinand měl absolvovat prohlídku města v autě zařazeném v konvoji. Jednalo se o automobil značky Graf & Stift s poznávacím číslem A III 118. V té době bylo soukromým majetkem hraběte Františka Harracha (1870–1937), který doprovázel v automobilu Františka Ferdinanda a Žofii spolu s guvernérem Bosny a Hercegoviny Oskarem Potiorekem, řidičem Leopoldem Loykou a osobním nabíječem loveckých pušek arcivévodky Schneibergem.

---

¹⁰⁰ WEISSENSTEINER 2013, 13, 16, 17

¹⁰¹ SCHOLLER 2014, 14

¹⁰² SCHOLLER 2014, 15

Prvním atentátníkem, jenž vrhl na auto s následníkem trůnu ručně upravený granát byl Nedeljko Čabrinovič (1895–1916). Střepina granátu škrábala vévodkyni do krku a podplukovník von Merizzi byl těžce zraněn na hlavě. Zraněných bylo málo. Atentátník se pokusil o sebevraždu u nedaleké řeky Miljacky. Bílým práškem se chtěl otrávit, ale skoro všechn v rozrušení rozsypal. Byl dopaden, předán úřadům a odsouzen k 20 letům vězení. Zemřel 2 roky po atentátu v roce 1916 v Terezíně.¹⁰³ František Ferdinand d'Este se rozhodl Žofii Chotkovou poslat do bezpečí a sám pokračovat. Vévodkyně odmítla se slovy: „*Dokud se dnes arcivévoda bude ukazovat na veřejnosti, neopustím ho.*“

Druhým atentátníkem se stal Gavrilo Princip (1894–1918), jeho náhodné výstřely zasáhly v úhlu 45 stupňů skrz dveře automobilu s přesností svůj cíl a ukončily život Františka Ferdinanda d'Este i jeho ženy Žofie, vévodkyně z Hohenbergu.

První střelou ráží 9 mm zasáhl břišní tepnu vévodkyně, druhou střelou krční tepnu a dýchací trubici arcivévody. Vykrváceli ve velmi krátké době.

Oba atentátníci pravděpodobně patřili do radikální tajné společnosti *Černá ruka*. V čele tohoto sdružení stál Dragutin Dimitrijevič (1876–1917).

Pachatel druhého atentátu byl odsouzen k doživotnímu žaláři. Zemřel 4 roky po svém uvěznění v Terezíně. V nočních hodinách byla provedena pitva zavražděných, sejmuty posmrtné masky a proběhla konzervace těl a jejich úprava pro vystavení.¹⁰⁴

František Ferdinand již za svého života zřídil své rodině vlastní hrobku v zámku Artstetten. Zde byly uloženy do sarkofágů ostatky Františka Ferdinanda d'Este a jeho Žofie. Na společném podstavci je nápis: „INVICTI CONIVGIO FATIS IVNGVNTUR EISDEM“ – „Spojení svazkem manželství, sjednoceni stejným osudem.“¹⁰⁵

Jindřich Clam-Martinitz o Františku Ferdinandovi v červenci 1914: „...*jako laskavý, něžný choť a otec žil čarokrásný, šťastný rodinný život. Byl věren až do smrti svému poslání. Ve službách svého císaře, ve vykonávání své povinnosti, hrdinně a se vzpřímenou hlavou padl. Ve smrti zůstal spojen se svojí vroucně milovanou chotí a požehnání rodičů s nebes urovná milovaným dítkám cestu života...*“¹⁰⁶

---

¹⁰³ SCHOLLER 2014, 18–19

¹⁰⁴ SCHOLLER 2014, 20–23

¹⁰⁵ SCHOLLER 2014, 28

¹⁰⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

Tragická osudová událost ukončila život Františka Ferdinanda d'Este. Její politické a dynastické důsledky zasáhly celou monarchii. Tento konflikt se stal počátkem první světové války, císař František Josef ztratil nejen synovce, ale dalšího následníka trůnu.

Smrt zasáhla především do života dětí arcivévodky a vévodkyně. Měla i důsledek pro Konopiště. Se smrtí v Sarajevu skončily všechny stavební práce na zámku. Už nikdy nedokážeme zjistit, co by se stalo, kdyby se atentát neuskutečnil. Jakým císařem by František Ferdinand byl, zda by dokázal prosadit své děti na trůn a ani jak by se to dotýkalo naší české země. Zda by se historie ubírala úplně jiným směrem a zda lepším nebo horším, to navždy zůstane skryto v dějinách.

3. Stavební a architektonické změny na Konopišti za Františka Ferdinanda d'Este

František Ferdinand vlastnil Konopiště 27 let. Zámek má parcelní číslo 4254 a zaujímá rozlohu 0,6563 ha. Důvodů, proč Konopiště zakoupil a později zvolil za své rodinné sídlo je mnoho. Líbila se mu krajina a poloha zámku, mohl zde uspokojit svou loveckou vášeň. Mohla ho ovlivnit smrt korunního prince Rudolfa a otce Františka Ferdinanda d'Este, jež zapříčinily, že se František Ferdinand stal následníkem trůnu a potřeboval sídlo hodno tohoto postavení. Také sňatek s Žofií Chotkovou a neúcta, ponižování a intriky ze strany habsburského dvora a do Čech na Konopiště útrapy Vídně nedosahovaly.

S Konopištěm je spojená značná část arcivévodova života, strávil zde více času, než na kterémkoliv jiném sídle. Pokud se zdržoval František Ferdinand d'Este na Konopišti, z hlavní věže vlál černožlutý prapor. Zámek se stal jeho útočištěm, rodinným sídlem, kde mohl odhalit svou druhou tvář, ne tak přísnou, jakožto následník trůnu ji musel zachovávat na veřejnosti a před svými nepřáteli. Zde mohl být sám sebou, uvolnit se, nebýt striktní a chovat se podle pravidel habsburského dvora, ale mohl vést šťastný rodinný život, jak dokládají mnohé výpovědi jeho zaměstnanců.

Původní vzhled Konopiště a přilehlého okolí výrazně změnil. Formoval ho podle svého přání a svých představ, za své peníze, jež mu zajistilo modenské dědictví a přetvořil ho k obrazu svému. Ze vzpomínek jeho zaměstnanců víme, že František Ferdinand do plánů úprav přestaveb sám zasahoval, ale zatím díky chybějícím materiálům se nepodařilo zjistit, o co konkrétně se jednalo.

Zámek Konopiště čítá kolem 150 místností a podstatné přestavěl František Ferdinand d'Este.

Na přestavbě zámku se podílel architekt, kterého pozval na zámek František Ferdinand a společně vtiskli Konopišti svou osobitou pečeť. Byl to Josef Mocker, významný architekt a restaurátor, stavbyvedoucí chrámu sv. Štěpána Víta, realizoval obnovu arkýře v Karolinu roku 1881, podílel se na zrestaurování svatovítské katedrály, kde pracoval od roku 1873 a dokončení se nedožil, řídil dostavbu chrámu sv. Barbory v Kutné hoře, v Lounech zrestauroval kostel sv. Mikuláše i gotický dům Sokolů z Mor, řídil stavbu rodinné hrobky Thunů z Hohensteinu v Chrastu u Děčína a v Třeboni Schwarzenberskou hrobku, přestavbu Prašné brány v letech 1875–1886 a hradu Karlštejn v letech 1887–

1905, v letech 1877–1887 se podílel na úpravách hradu Křivoklátu a na mnoha dalších stavbách.¹⁰⁷ Toto dokládá, že byl velmi zkušený a František Ferdinand si zvolil správně.

Přestavba Konopiště probíhala podle jeho plánů a za jeho osobního dohledu. Josef Mocker byl pečlivý v dokumentaci, která se zachovala na Pražském hradě v jeho osobní pozůstalosti, v dnešní době nám dává možnost nahlédnout do doby minulé, co se na zámku v letech přestavby odehrávalo, přestože se nedochovaly všechny materiály ke každé změně na zámku. Chybí podklady, co přesně Josef Mocker čerpal ze vzorníků a jak navazoval na dochované části a chybí stavební účty. Avšak se dá poznat, že se neodklonil od námětů z německé a rakouské architektury, které nalézáme ve hrázděném zdivu nebo dřevěných okenicích.¹⁰⁸

Zachoval na zámku Konopišti části původní historické podoby, ale sjednotil celou stavbu, ovlivněnou mnoha slohy: gotikou, renesancí, barokem v duchu akademického romantismu a podle platných zásad historismu.¹⁰⁹ Je to vidět při prvním pohledu na zámek, kde východní a především severní a západní strana zdůrazňují původní středověký ráz pevnosti, jižní strana záměrně připomíná renesanční zámky a paláce Itálie. Konopiště se přiblížilo podobou dřívějšímu vzhledu za Vrtbů, hlavně díky přestavbám věží.

Josef Mocker se řídil požadavky, nápady, návrhy a nároky samotného Františka Ferdinanda d'Este, který zasahoval do plánů přestavby. Avšak čím a jak přesně se následník trůnu do stavby angažoval, na to chybí archivní materiály.

V Mockerově pozůstalosti je uloženo prohlášení, kde Mocker zapsal, že stavební práce byly prováděny pod jeho dohledem, podle jeho názorů a odborných znalostí. Během celého období nedošlo k žádné nehodě. Stále zde pracovalo 280–350 lidí.¹¹⁰

Stavební úpravy se datují do let 1893–1896 podle přehledu vykonaných prací sepsaných Josefem Mockerem.¹¹¹ V roce 1893 byla nově přebudována místnost ve třetím patře na zbrojnici. Kam mohl František Ferdinand uložit a instalovat zbraně a zbroje z modenského dědictví po rodu d'Este, které v této době měl uchované ve Vídni.¹¹² Byla

---

¹⁰⁷ LÍBAL 2001, 21–23

¹⁰⁸ KUTHAN 2001, 160

¹⁰⁹ GALANDAUER/KUSÁK 1988, 10

¹¹⁰ Mockerova osobní pozůstalost, sign. T 37, č. 967

¹¹¹ Mockerova osobní pozůstalost, sign. T 37, č. 967

¹¹² BROŽOVSKÝ 1999, 13

to původně místnost, kde se nacházel divadelní sál z časů Františka Václava Vrtby a za časů Lobkoviců obrazárna.

Zbrojnice, vedlejší zbrojní kabinet a pokoj ve věži byly opatřeny novým stropem na traversách, položena nová podlaha a přestavba těchto místností zasáhla okenní pasy, které byly změněny.

Na dolním nádvoří rekonstrukce zasáhla do stájí, kde odstraněním příček a podchycením pasů byla vybudována herna se střelnicí. Provedené změny zasáhly i kuchyň, vyměnily se hlavní zdi, v celém traktu zřízeny nově krovy a střešní krytina a nově položeny podlahy. V tomto roce prošel proměnou i Rytířský sál, byl opatřen novým stropem na traversách, výměnou okenních pasů a zrušením všech příček. Tím vznikl nový prostor, kde vznikla knihovna a vedle sousedící pánský tzv. kuřácký salon. Zbrojnice, herna, kuchyň, knihovna a pánský pokoj byly vyzdobeny dřevěným táflováním a úplně zařízeny.¹¹³

Proměna v roce 1894 spočívala především v odstranění omítek na vnějšku Konopiště, zkoušení kvality zdiva, výstavby lešení kolem venkovní fasády, dosahujícího do třetího patra, renovace fasády ve formě hrubé štukové béžovo-hnědé a šedé omítky s oblázky, to vše pomohlo zámek sjednotit.

Za Vrtbů došlo ke zboření jihozápadní věže, v roce 1884 byla znovu obnovena. Zdivo bylo dovedeno, zarovnáno pod střechu a zvýšeno o 65 cm. U jihovýchodní věže Mockerův projekt počítal se šestibokou hmotou ji od úrovně terénu, ale lze předpokládat, že v průběhu stavby byl nalezen původní základ a při realizaci dostavby respektován.¹¹⁴

Střechy a krovy 3. patra byly sneseny a nově položeny. Nový krov s prejzovou krytinou, neboli pálená střešní krytina skládající se ze dvou dílů se týkala všech věží. Střechy věží měly podoby kuželů, polokuželů či jehlanců.¹¹⁵ U většiny z nich se odstranila přílehlá vřetenová schodiště.¹¹⁶

Výjimkou se stala velká věž. Přístavba na východní straně a věžová přístavba velké věže spolu se starou dřevěnou chodbou byly sneseny. Tato věž byla opatřena lešením, jež bylo patrně z převážné části vybedněno dřevem. Dokládají to stavební úpravy zámecké věže zachycené na fotografii z roku 1894.¹¹⁷ Velká věž byla mírně nakloněna a objevily

---

¹¹³ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 16, Mockerova osobní pozůstalost, sign. T 37, č. 967

¹¹⁴ DURDÍK 1998, 55

¹¹⁵ BROŽOVSKÝ 1999, 13

¹¹⁶ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 17, Mockerova osobní pozůstalost, sign. T 37, č. 967

¹¹⁷ Výstava Spojení v životě a ve smrti

se v ní trhliny. Zastavení sklonu se provedlo vyzdáním trhlín cementem a vyztužením železem.

Také se vyměnilo ostění oken. I na průčelích byla postupně vyměňována kamenná ostění oken a dveří. Tento rok přinesl opravy ve všech prostorách zámku.

V roce 1895 proběhlo zrestaurování vnějších prostor hradní kaple podle záznamu Josefa Mockera.¹¹⁸ Dřívější stavební úpravy zámecké kaple sv. Huberta dokládá fotografie z 20. května 1893. Kde je vidět materiál, který bude použit, dřevěné trámy a cihly na zemi, trámy podpírající klenby kaple, sud, původní zdívo bez omítky, sloupy z cihel. Na fotografii je zachycen zámecký kaplan.¹¹⁹

V roce 1895 pod dohledem architekta byl v kapli zřízen nový vstup a schodiště, nový krov a osazena nová ostění oken a dveří. V dolním dvoře byla nově vybudována lodžie. Při velké věži vyzděna severní chodba, osazen nový krov a prejzová krytina. Na východní straně se dokončila fasáda. Horní i dolní průjezdové brány dostaly nová ostění.¹²⁰ Byl vyzděn nově 20 metrů široký příkop u dolní brány na západní straně, přezděn tamější most a vnější pilířové brány se opatřily mřížovými vraty.

Na jižní straně zámku zřízeny terasové stupně. Do zámku se zavedl vodovod.¹²¹ Ve věži byly umístěny tři nádrže, voda se tam přiváděla ze zámeckého rybníka, kde byly umístěny tři betonové skruže a pod nimi umístěna zámecká filtrace anglického typu. Pod skružemi se nachází dodnes vlastní filtrační komora, která má velikost obytné místnosti a je vyplněna pískem, kterým se voda zbavuje nečistot. Potrubím ve dnu rybníka je vedena až k budově elektrárny do zásobníku perforovanými keramickými trubkami, odkud se voda čerpala pomocí trkačů (vodní čerpadlo poháněno vodou) a reservoárů do velké věže.¹²² Dále se do zámku zavedla kanalizace na obou nádvořích kolem zámeckých zdí až k zámeckému potoku.

V roce 1896 byl zřízen luxusní unikátní zámecký výtah s pohodlnými sedačkami, jezdil do výšky třetího zámeckého poschodí a byl postaven vedle hlavního schodiště. Interiér výtahu byl zdobený v secesním slohu, zarámovanými originály grafik a zrcadly. Na grafikách byly znázorněny vesměs výjevy z lovu, jezdci na koních nebo kočár

---

¹¹⁸ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 18, Mockerova osobní pozůstalost, sign. T 37, č. 967

¹¹⁹ PAVLÍK 2013, 61

¹²⁰ BROŽOVSKÝ 1999, 14

¹²¹ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 18

¹²² PAVLÍK 2013, 36

s osazenstvem tažen koňmi. Kabina byla obložena dřevem s kazetovými stropy. Sedačka měla dekor s makovými květy. Byl to hydraulický výtah, který poháněl tlak vody z vodních nádrží velké věže a vodní pístový motor s rozvodem pístovým šoupátkem. Výtah zámku Konopiště byl vyroben továrnou na výtahy W. Philippi ve Wiesbadenu, instalován do výtahové šachty. Ochrannou ocelovou klec dodala pražská firma Fanta Jiresch. Na dveřích šachty v přízemí jsou umístěny výrobní štítky: *Signalapparat zum Personenaufzug W. Philippi, Fabrik für Aufzüge, Wiesbaden a Fanta Jiresch, Eisenkonstruktion-Werkstatte, Prag, Schulgasse 10.*¹²³

Maximální rychlost dosahovaná u výtahů tohoto systému byla 0,5 m/s. Na jeden zdvih pístu vysoká kabina výtahu dosáhne celou dráhu z nejnižší do nejvyšší stanice. Výtah se ovládal z přízemí nebo z vlastní výtahové kabiny. Využíval ho sám František Ferdinand d'Este při své cestě do pracovny, nebo jeho děti do své herny ve 3. patře zámku. Výtah se dochoval do dnešní doby téměř v původním stavu.

V následujících letech se na zámku zavádělo centrální ústřední topení, rozšiřoval vodovod s elektrickým osvětlením, byly zavedeny splachovací toalety a zvětšoval se počet koupelen, jež vybavením a vzhledem připomínají dnešní.¹²⁴

Prováděcí práce při přestavbě a restaurování zámku Konopiště byly svěřeny arcivévodskému staviteli Emanuelu Vrzalovi z Votic (údaje nedohledatelné) a Františku Kinzlovi z Plané u Tábora (údaje nedohledatelné). Při přestavbě východní věže v roce 1894 byl schodištní přístavek zrušen. Tvar střechy se změnil a byla změněno těžiště věže, která se začala nachylovat. Tehdy rychle zasáhl stavební dozorce František Kinzl a zabránil katastrofě, aby věž nespadla. František Kinzl nechal věžové zdivo podchytit a v místě odbourané poloválcové věže vznikla přístavba se dvěma místnostmi.¹²⁵

V roce 1895 probíhaly na zámku úpravy interiérů, mající na starosti František Schmoranz, architekt a konzervátor historických staveb. Zrekonstruoval klášter v Kuksu, chrám sv. Ducha v Hradci Králové a zámek ve Žlebech. I on plnil přání a návrhy arcivévody. Zrealizoval štukové stropy 2. patra. Pravděpodobně díky uměleckým kvalitám, kterých dosahují kazetové stropy, dřevěná deštění a balustrády a štukové stropy

---

¹²³ KYNČL 2014, 63–64

¹²⁴ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 108

¹²⁵ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 105

v jižním křídle zámku, měl na jejich návrzích vliv František Schmoranz. Interiéry byly vybaveny řezbářskou prací ve formách renesance a raného baroka. Některé vzorované tapety a další části exteriérů připomínají již nastupující secesi.¹²⁶

V letech 1899–1901 byla provedena další úprava zámecké kaple podle plánů vídeňského architekta F.M. Fröde (údaje nedohledatelné).¹²⁷ Byl tím pověřen patrně proto, že v roce 1899 zemřel Josef Mocker. Sklípková klenba v kapli byla z valné části zrekonstruována, potažena štukem a opatřena dekorativní malbou v beuronském stylu (barevné fresky a mozaiky). Práce byly svěřeny firmě Christian Petersen. Lavice a řezbářské práce zaplacený roku 1899 Václavu Mrázovi.¹²⁸ V této době také prováděny řezbářské práce v místnostech věže, v chodbách 1.–4. patra a místnostech pro služebnictvo.¹²⁹

Z prosince 1913 se zachovala zmínka o malířích, kterým měla být svěřena další úprava kaple. Jednalo se o vídeňského umělce Viertelbergera a krakovského malíře Maszkowského. Pravděpodobně z pověření následníka trůnu se Centrální komise ve Vídni dotazoval některý z jeho zaměstnanců. Odpověď z Vídně se nedochovala.¹³⁰

Roku 1904 byl proražen a vybudován vchod ze zámku na jižní terasu.¹³¹

V roce 1910 nechal vybudovat František Ferdinand v místě bývalé oranžerie Muzeum sv. Jiří.¹³² Stavbu vedl smluvní stavitel František Scharf (1873–1942). Půdorys stavby měl vzhled protáhlého obdélníku se zaoblenými konci. Byla to přízemní stavba zasazená pod jižní zámeckou terasou, která tvoří střechu muzea. Muzeum sv. Jiří bylo obloženo žulou, částečně vázanou formou kvádrového a kyklopského zdiva.

Průčelí symetricky člení deset oken a pravidelně rozmístěné opěráky. Tyto stavební úpravy dokládá fotografie z 25. srpna 1910, kde je zachyceno lešení, žulové kameny a

---

¹²⁶ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 108

¹²⁷ BROŽOVSKÝ 1999, 15

¹²⁸ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 108

¹²⁹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 109

¹³⁰ KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975, 19

¹³¹ PAVLÍK 2013, 62

¹³² MARTINCOVÁ 2004, 1

kvádry, dvě kolečka a palice na úpravu žulových kvádrů. Terénní úpravy před Muzeem sv. Jiří byly prováděny v roce 1911.

Roku 1914 se uskutečnila přístavba křídla knihovny podle Humberta Walchera von Moltheima. Tento údaj byl nalezen pouze v jediné knize vydané Národním památkovým ústavem.

František Ferdinand měl ještě mnohačetné plány na vybudování dalších prostor na zámku. Byly to expozitury ministerstva zahraničí, války a dalších úřadů, které jakožto následník trůnu a budoucí císař potřeboval a tím by mohl celou správu říše spravovat ze svého sídla Konopiště.¹³³ V roce 1914 měla být vybudována ještě přístavba velké jídelny, protože účast při podzimních lovech na bažanty přislíbil císař Vilém II. a král Jiří V. Další byl nový přístavek, kde se měl nacházet rytířský sál, kde by se konaly slavnosti a hostiny.¹³⁴ Architektem, který tyto práce měl vykonávat byl Johann Ludwig Simon, stavitel vídeňského chrámu sv. Štěpána, pracoval také na přestavbě zámku v Blühnbachu.¹³⁵

V roce 1914 započaly i práce podle návrhu Johanna Ludwiga Simona na tzv. Gobelinovém sálu na severní straně zámku, měl navázat na střední příčné zámecké křídlo, překročit parkán a velkým lomeným obloukem přemostit zámecký příkop.¹³⁶

Tyto úpravy dokazuje nákres *Schloss Konopischt: Saalbau* k plánované přístavbě zámku na severní straně z roku 1912, který je uložen na zámku Artstetten. Měly zde vzniknout právě reprezentační a pomocné místnosti. Práce započaly po 13. červnu 1914 po odjezdu německého císaře Viléma II. Realizace všech těchto plánů zmařily politické události a smrt Františka Ferdinanda d'Este a jeho ženy Žofie. V té době dělníci odstřelovali skály a bořili příkop. Atentátem skončili všechny plánované a započaté stavební úpravy. Příkop byl uveden do původního stavu a na zámku Konopiště se uzavřely jeho stavební dějiny.

Během všech těchto stavebních úprav se změnilo i okolí zámku a přilehlé okolní pozemky, aby reprezentovaly následníka trůnu a vyhovovaly jeho požadavkům. Ke

---

¹³³ GALANDAUER 1993, 83

¹³⁴ CLARY-ALDRINGEN 2002, 131

¹³⁵ KUTHAN 2001, 155

¹³⁶ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK 1962, 16

konopišťskému panství patřilo 16 statků – Chvojen, Žabovřesky, Mariánovice, Radíkovice, Poměnice, Vidláková Lhota, statky, které byly pronajaty: Benice, Poříčí, Vysoká Lhota, Zlenice, Dubsko, Čerčany, Mrač, Červený Dvůr, Týnec nad Sázavou, Dolní Požáry byly pronajaty. Těchto všech 16 statků mělo celkovou výměru 1 845 hektarů.

V přílehlém okolí zámku byly v letech 1895–1898 zbourány hospodářské budovy. Suť ze všech zbořených budov byla použita do základů parkových cest. Konopišťský hospodářský dvůr byl zbořen v roce 1899. Pivovar zbořen částečně spolu s cukrovarem v roce 1897 a pivovar upraven na dům pro zámecké hosty zvýšením o jedno patro. Místo cukrovaru se postavily konírny.

František Ferdinand d'Este zakoupil pivovar v nedalekém Benešově. Pravděpodobně to souvisí s Žofií, která vyrůstala na Velkém Březně a místní pivovar měla v držení její rodina. Žofie často vyprávěla Františku Ferdinandovi o jejich pivovaru, jeho rozvoji. Koupí pivovaru jí chtěl udělat radost a připomenout i rodný domov, kde byla šťastná.¹³⁷

Lihovar na Konopišti se změnil na poštu. Konopišťská papírna přebudována na pilu. Z pily na svrchní vodu vznikla elektrárna.

František Ferdinand nechal široké okolí zámku pro veřejnost uzavřít. Cenil si svého soukromí a klidu. Některé veřejné cesty zahradil, i když na to neměl právo. Probíhaly spory o cesty, nakonec měly být vedeny okolo panství, avšak ne všechny spory arcivévoda vyhrál. Přivlastňoval si cesty, ale nemůžeme se mu divit. Protože v zámku a jeho okolí byly rozmístěny cenné sbírky, sochy, nechtěl, aby mu jeho zvěř lovili pytláci a lidé pošlapali a ničili vybudované parky, květiny a stromy. Kolem pozemků a veřejných cest nataženy ostnaté dráty a tabulky s nápisem *Verbotener Weg – Zakázaná cesta*.¹³⁸

Lesy a parky zaujímaly 3 099 hektarů. Středem byla Růžová zahrada, rozkládající se na území 225 hektarů. Okolo se rozléhaly další části, nazývané Šiberna, Dolní zámecký park, Dianin sad, nad Kovárnou, V Syrých, Tuškov a Želetínská obora. Spolu s Růžovou zahradu vytvářely anglický park. Plány zahrad a parků vypracovali vídeňský císařský zahradník Karl Mössmer (údaje nedohledatelné) a pražský královský zahradník Karel Rozinek (údaje nedohledatelné).

---

¹³⁷ SUSA 2008a, 45–46

¹³⁸ GALANDAUER 1993, 89

Zaměříme se především na oddělení u zámku a Růžovou zahradu.

Práce u bezprostředního okolí u zámku započaly již rok po zakoupení Konopiště Františkem Ferdinandem a to roku 1888. Dochází zde i k úpravám údolí a pod hrází Zámeckého rybníka. Je vybudován Dianin sad podle sochy Diany umístěné pod rybníčkem.¹³⁹

Před hradním příkopem umístěno 5 barokních soch řeckých bohů, byly přivezeny z Modenského dědictví po rodu d'Este. Sochy znázorňují Area, Zeuse, Herma, Pallas Athénu a Afroditu s Erotem.¹⁴⁰ Je možné, že vybrání soch není náhoda, ale má smysl, František Ferdinand je vybral záměrně a umístil právě do blízké části zámku. Áres je bohem války a s velkou pravděpodobností značí i vojenskou kariéru d'Este, Zeus je nejvyšším bohem a mohl by připodobňovat přípravu na následnictví trůnu, budoucího vládce země- císaře. Pallas Athéna je ochránkyně vladařova paláce a městského státu, což by mohlo značit Konopiště a celou zem, která měla patřit následníku trůnu. Afrodita měla znázornit jeho rodinný život.

Pod barokní čestnou branou byla umístěna fontána s bílou mramorovou barokní sochou římského boha počátku všech věcí, ochránce dveří a bran Januse (Iana), který měl dvě tváře, aby viděl dopředu a dozadu. To mohlo znázorňovat také ochranu majetku.

V přilehlém okolí stály sochy 8 nymf neboli Dryád, zosobňující přírodní síly ve stromech a tím d'Este mohl poukazovat na svou zálibu v rostlinách, stromech a přírodě, jakožto takové. Socha bohyně lovu a zvěře Diany umístěna v sadu u rybníčků a později před bývalou oranžerií mohla zosobňovat loveckou vášeň arcivévody.

Nevíme přesně, kdy tyto sochy nechal František Ferdinand přivést z Itálie. Mohly být vybrány když už věděl, kam se jeho život bude ubírat, nebo to mohlo být před tím a doufal ve šťastný rodinný život, vojenskou kariéru, či naděje na následnictví. Nemůžeme ani vyloučit, že si výběr soch zvolil náhodně.

Směrem od hradního příkopu a zámku se nacházely sochy lvů a barokní kašna se sochou Poseidona, již zhotovil benátský šlechtic Tomasso degli Obizzi v roce 1741. Pocházela ze zahrady zámku Catajo u Modeny, který patřil k estenskému dědictví. Neptun s trojzubcem byl umístěn na středním sloupu nahoře, pod ním se opírajíc o válcové jádro nacházeli 4 tritoni troubící na mušli, mající polovinu těla lidskou a polovinu

---

¹³⁹ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 35–39

¹⁴⁰ KOVAŘÍK 1992, 10–12

rybí. Pod nimi je zdobený pás a ve střední části pod pásem a zároveň nad výklenkem kašny je bukranon ornament s býčí lebkou.¹⁴¹

U vchodu do zámku na jižní straně byla umístěna socha Psovoda, je přisuzována rakouskému sochaři Emilu Fuchsovi (1866–1929). Pod jižním průčelím bývalé oranžerie přestavěné na Muzeum sv. Jiří stála mramorová kopie sochy Artemidy Versailleské. Zhotovena podle originálu athénské sochaře Léochara ze 4. století př. n. l., která se nachází v Louvru v Paříži.¹⁴²

Na druhé straně zámku, pod druhou branou, nechal arcivévoda zřídit tenisové hřiště. Vzniklo na místě budov bývalého lesního úřadu. František Ferdinand měl zálibu v tomto sportu, dokládají to fotografie, na kterých se Žofie, František Ferdinand a arcivévodkyně Isabella se svým manželem utkávají v tenise. Princ Ernst na Konopišti hrával badminton.¹⁴³

O vybudování Růžové zahrady rozhodl František Ferdinand v roce 1888. Její realizace započala roku 1898 a dokončena roku 1913. Na starost ji měli architekti Mössmer, Rozínek a ředitel pražských sadů Leopold Bařek (1857–1936).¹⁴⁴ Vznikla na místě, kde byly dříve louky, pole, ovocný sad přetvořen za Jana Josefa z Vrtby na barokní zahradu. V těchto místech se také nacházely hospodářské budovy. Následník trůnu sám rozhodoval o tom, kam která květina bude zasazena, který strom směl být poražen. Brána do Růžové zahrady sestávala z tepaných železných vrat a dvou pilířů zhotovených ze salzburského kamene. V jednom z výklenků stála socha starořeckého boha ohně kováře Hefaista, představující *Práci* a druhá socha symbolizovala *Vědu*.¹⁴⁵

Obvodové části byly upraveny přírodně krajinářsky, okolo drátěné pletivo, chránící před zvěří a za ním lesní porost. Střední hlavní část uspořádána v duchu francouzských pravidelných zahrad. D'Este nechal vysadit 200 druhů 1 500 stromkových a 7 000 keřových růží.

---

¹⁴¹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 123

¹⁴² KOVAŘÍK 1992, 12–13

¹⁴³ PAVLÍK 2013, 31

¹⁴⁴ PAVLÍK 2013, 35

¹⁴⁵ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 37

V letech 1906–1907 do zahrady byly začleněny architektonické prvky a sochy, které sem nechal dopravit arcivévoda ze severní Itálie ze svého dědictví. Tím zahrada ztratila původní obrazec, ale rozmístění soch zůstalo v rovnováze.¹⁴⁶

Uprostřed zahrady se nacházel klasicistní sloup se sochou Kleopatry z roku 1787. Nedaleko zámeckého rybníka stál jeho protiklad se sochou Antonia. Kolem sloupu Kleopatry rozmístěny čtyři empírové jehlancové obelisky s hieroglyfy, 5 metrů vysoké.

Dále byly v Růžové zahradě rozmístěny dekorativní vázy a dvě hermovky (busty, přecházející v hranol nebo čtyřboký sokl) s hlavami bakchantky a fauna.

U jižního okraje zahrady se čněla kamenná balustráda s pěti sochami antických božstev pocházející z konce 17. století představující Triptolema-boha polí a úrody, Apollona-boha Slunce, Afroditu-bohyně lásky, Dia-nejvyšší Bůh a jeho manželku Heru. Všechna tato díla pocházela z dědictví d'Este.

Ve vyvýšené jihovýchodní části Růžové zahrady nechal postavit František Ferdinand *Korkový altán*, jež nesl jméno podle toho, že části byly obloženy kůrou korkového dubu.

Na severní straně zahrady stály skleníky podle návrhu stavitele Marcela Dusila (údaje nedohledatelné) z Benešova roku 1896. Přestavbou byl pověřen stavitel arcivévodý Emanuel Vrzal z Votic. Na zakázku najal montéry z firmy Heutsch comp. Podle fotografie pocházející kolem roku 1912 na skleníku pracovalo 7 lidí.¹⁴⁷

Stavební úpravy Růžové zahrady ukončilo vybudování rybníčku pod balustrádou roku 1913 podle návrhu anglického zahradníka Marchana (údaje nedohledatelné).¹⁴⁸ Jen jednou nechal František Ferdinand otevřít brány pro veřejnost zahrad a to od 15.–17. června 1914.¹⁴⁹ Dokládá to „Vstupenka ku používání procházek v arcivévodských zámeckých sadech v Konopišti v dnech nedělních a k tomu ustanovených. Sady jsou otevřeny od třetí do sedmé hodiny večerní. Trhání květů, větví neb jednotlivých listů, chození mimo cesty, bylo zakázáno. Arcivévoda se s manželkou procházeli mezi návštěvníky.

Za Růžovou zahradou, u křižovatky cest se nacházela křížová cesta, kterou zde nechala postavit hraběnka O'Kellyová po selském povstání v roce 1775.

---

¹⁴⁶ KOVAŘÍK 1993, 8–10

¹⁴⁷ PAVLÍK 2013, 51, 60

¹⁴⁸ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 126

¹⁴⁹ GALANDAUER/KUSÁK 1988, 12

Na jejím místě nechal František Ferdinand d'Este vybudovat kamennou jeskyni s křížem a sochou panny Marie jako upomínku své cesty v Lurdech. Pod ní je žulová deska s nápisem „*Zur Erinnerung auf unsere Wallfahrtfest nach Lourdes im Marz 1905.*“

V dalších částech okolí zámku a parků následník trůnu dal zhotovit řadu odpočinkových míst- např. u sochy bílého jelena. V části Šiberna postavil myslivnu, nechal na Konopiště přemístit Holandský pavilon, kterým se prezentoval na Jubilejní zemské výstavě v Praze roku 1891. Odkoupil vesnici Žabovřesky a v rozmezí let 1894–1900 ji nechal přestavět v alpském stylu. Nedaleko této vesničky zbudoval střelnici a ve stráni pod ní perníkovou chaloupku pro své děti.

Po každém z rodiny František Ferdinand d'Este pojmenoval část v parku. Most přes konopišťský rybník byl pojmenován po Žofii a jejich dceři Žofince „*Sophienbrücke*“, po Maxovi „*Max-Weg*“, po Ernstovi nese jméno cesta vedoucí od sv. Jana Nepomuckého ke mlýnu Kožlí. Cesta, která vedla od části Nad Kovárnou a kolem střelnice k Žabovřeskům nesla jméno po arcivévodovi „*Franz-Weg*“.¹⁵⁰

V roce 1906 zasáhla Konopiště povodeň. Stavební nápravy sám kontroloval následník trůnu spolu s manželkou.

Za Františka Ferdinanda se na Konopišti stále ještě nacházel příkop pro medvědy, který tu byl již za Lobkowiczů. Arcivévoda zde choval medvědy, pravděpodobně běžové asyrské. Prvního medvěda zakoupil v roce 1891 v Budapešti. V roce 1893 zde žilo asi 6 medvědů, pocházejících ze Sibíře či Rumunska. První vrh medvíďat jejich otec rozsápal. U druhého vrhu věděli, že medvíďata mají oddělit od otce. Když medvíďata povyrostla pohybovala se volně po zámku. D'Este některé daroval známým a do zoologických zahrad.

František Ferdinand d'Este zadával architektům velkolepé projekty na přestavby svých sídel nejen zámku Konopiště, ale také Belvederu ve Vídni, Chlumu u Třeboně, Artstettenu, Lollingu, Eckartsau, Miramare nebo Blühnbachu.

---

¹⁵⁰ PAVLÍK 2013, 37

3.1. Zaměstnanci na Konopišti

Z mnoha zaměstnanců zmíním jen některé. Především to byli členové rodiny Schneibergovi, v rodině se traduje, že na panství slouží 300 let. Josefa Schneibergová (1858–1936) byla kuchařkou na zámku Konopiště, přicházela do styku již s rodem Lobkoviců. Její dcera Marie Schneibergová (1885–1962) na Konopišti se za Františka Ferdinanda d'Este stala vychovatelkou jeho dětí. Měly ji velmi rády. Druhou vychovatelkou dětí se stala Marie Schack. Francouzskou vychovatelkou dětí byla madame Josefina Nohs a madame Leontine de Vathaire.¹⁵¹

Následník trůnu se usadil trvale na Konopišti a přivedl si sebou francouzské kuchaře Roberta a Adolfa Dorré. Robert Dorré se stal šéfkuchařem. Arcivévodovo oblíbené jídlo byla vařená hovězí špička, šťavnatá uzená pečeně se zelím, vepřová pečeně, nebo plíčky na smetaně s knedlíkem. O Františku Ferdinandovi bylo známo, že na lovy, na které byl zván, si rád bral svačinu z domova a místo zvěřiny a lahůdek, které hostitelé nabízeli, raději jedl přinesený trhanec.¹⁵²

Dalším zaměstnancem, jenž stál nablízku arcivévodovi a jeho rodině byl oblíbený sluha Franz Doblmeier. Jedním z četníků na zámku Konopiště byl Bohumír Hynek, který se oženil s Marií Schneibergovou. Dalšími strážmistry a četníky byli Josef Volf (1889–1973), Vojtěch Záhrobský, František Bobek, Jan Hrdý, strážmistr Josef Koutek, kterému byl přidělen pes Vlčka a mnoho dalších. K této skupině se počítali i zámeční vrátní František Fára a Jan Dráb. Strážní měli výklenky ve zdi- strážní stanoviště, aby dobře všechno viděli, ale oni sami aby vidět nebyli. Služba obchůzky trvala 13 hodin včetně tří hodin odpočinku. Nastupovala se v poledne a o půlnoci.¹⁵³

Pokryvačem na Konopišti byl František Kolář, čalouníkem byl Julius Kleer, elektrikářem na zámku byl Engelbert Svoboda, elektrotechnikem byl František Nechodějma, instalátérem Karel Srba z Benešova, zámeckým dělníkem Hanykýř z Václavic, vedoucím parkové zahrady Karl Reitmeyer, vrchním dělníkem byl Ladislav Kudra, parkovým dělníkem byl František Kříž z Příbyšic.

---

¹⁵¹ PAVLÍK 2013, 87

¹⁵² SCHOLLER 2014, 117

¹⁵³ PAVLÍK 2013, 109–110

Osobním myslivcem byl Josef Hoftbauer a Karl Schockardt, lesním Jan Waldhauser, správcem arcivévodského domu byl František Janáček. Dalším zaměstnancem arcivévodovým byl Emanuel Rak a pobočník arcivévodky Rudolf Mikula (1874–1951). To je jen část zaměstnanců zámku Konopiště, kteří se téměř každý den setkávali s následníkem trůnu, jeho rodinou a někteří ho doprovázeli na cesty.

3.2. Návštěvy zámku Konopiště

Přesto, že František Ferdinand udržoval své panství uzavřené, na Konopiště zavítalo mnoho návštěv, většinou z řad šlechty a pár členů jeho rodiny. Se členy šlechty chodil na procházky po svém panství, zval je na lov, v zimě někteří sáňkovali nebo bruslili s jeho dětmi na Konopišťském rybníku.

Otevřel jen jednu své zahrady pro veřejnost 15.–17. 6. 1914- jak již bylo zmíněno, kde se projížděl v kočáře a procházel mezi lidmi. Členům Rakouské dendrologické společnosti 12. 6. 1909 sám ukazoval své parky.¹⁵⁴

V roce 1896 navštívila Konopiště arcivévodkyně Isabella.

20. 6. 1896 na Konopiště přijel Baron Schell. Dokládá to fotografie, kde spolu s ním u Vrtbovské brány je František Ferdinand a Žofie.¹⁵⁵

Podzimních lovů, které se konaly 4.–6. 11. 1903 se zúčastnili: A. Wuthenau, A. Löwenstein, A. Liechtenstein, Fr. Liechtenstein, František Thun-Hohenstein, K. Rumerskirch, Marie Rumerskirch, Antonie Wuthenau, Josefina Löwenstein, Alžběta Liechtenstein, Ernestine Thun-Hohenstein.¹⁵⁶

8. 9. 1903 návštěva arcivévodky Ferdinanda Karla.

13. 7. 1904 navštívila Konopiště arcivévodkyně Marie Terezie s dcerou Marií Anunciatou.¹⁵⁷

Roku 1905 společností na Konopišti byla i baronka Wuthenau, rozená Chotková, kněžna Auersperg, hrabě Wuthenau, baronka Rumerskich, baron Karel Rumerskirch a kníže Auersperg.

---

¹⁵⁴ Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁵⁵ Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁵⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁵⁷ Výstava Spojení v životě a ve smrti

3. 12. 1905 navštívil Konopiště arcivévoda Karel František a hrabě Wallis.

Zámek Konopiště navštívila hraběnka Vilma Lanjusová s hrabětem van der Stratena.

Střelnici Žabovřesky v roce 1908 nebo 1909 navštívil i arcivévoda Karel (po smrti d'Este se stal císařem Karlem I.), byl zde i přítomen Franz Nostitz- syn Karolíny sestry Žofie. 19. 6. 1908 se na střelnici v Žabovřeskách uskutečnilo první střílení holubů, na které bylo zakoupeno 350 holubů a vítězem se stal hrabě Traun.¹⁵⁸

Zámek Konopiště navštívil německý císař a pruský král Vilém II. v říjnu 1913. V té době byl také přítomen Max Egon kníže Fürstenberg. Návštěva Viléma II. probíhala 23.–25. 10. 1913. A druhá návštěva 12.–13. 6. 1914. Při této události se dostavil s Vilémem II. admirál Alfréd von Tirpitz. Přítomni této události byli také baron Morsey, hrabě Straten, plukovník Bardolff, baron Rumerskirch, kníže a kněžna Lobkowicz, Maxmilián Egon II. kníže Fürstenberg, Clam-Martinic a další.¹⁵⁹

Na Konopiště byla pozvána i vévodkyně z Portlandu, která měla ve Welbeck Abbey nádhernou zahradu. Arcivévodovy zahrady Konopiště na ní udělaly velký dojem.¹⁶⁰

Z dalších, kteří pobývali na pozvání arcivévody na Konopišti zmíníme: Heinrich hrabě Clam Martinic, Jaroslav hrabě Thun, Max hrabě Thun, Karel baron Rumerskirch, hrabě Alpey-Clarcy, baronka Rumerskirch-Khevenhuller, hraběnka Clam-Traum, Marie hraběnka Thun, Gabriela hraběnka Thun-Lobkowicz.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Výstava Spojeni v životě a ve smrti

¹⁵⁹ Výstava Spojeni v životě a ve smrti

¹⁶⁰ CLARY-ALDRINGEN 2002, 130–131

¹⁶¹ Výstava Spojeni v životě a ve smrti

4. Umělecké sbírky Františka Ferdinanda d'Este

František Ferdinand d'Este je znám především jako sběratel umění. Důvodem byl odkaz dědictví po Františku V. Modenském. Navíc k tomu přispěla jeho lovecká vášeň a sbírka uměleckých děl spojených tematikou sv. Jiří. Přirozeně, že měl i další skryté záliby v umění, o kterých se, ale toho moc neví. Všeobecně se mluví o sbírkách; že zahrnují obrazy, sochy, zbroje a zbraně, lovecké trofeje, kresby, grafiky, sklo, porcelán, týneckou kameninu, náhrobky, dřevěné malované pohřební štíty, mučící nástroje, drobné cestovní potřeby, upomínkové předměty, tabatěrky, hračky pro děti, modely lodí, historické listiny, dokumenty, ale konkrétní díla nebo odkud pochází modenské dědictví o tom se nikdo moc nezmiňuje a i v literatuře toto chybí. V této kapitole se snažíme arcivévodovy ucelené i méně soustavně budované sbírky co nejvíce poznat. Některá díla ale zmizela, nebo byla zničena, či jsou dnes uložena jinde, avšak velká část zůstala zachována na zámku Konopiště a měla by jí být proto věnována hlavní pozornost.

Vliv a zájem o umění mohl pravděpodobně u Františka Ferdinanda rozvíjet jeho otec arcivévoda Karel Ludvík. Ten neměl ambice k vládě, jen císaře zastupoval v některých záležitostech. Současně byl zástupcem mnoha muzeí, spolků, výstav, protektorem výstav a čestným členem *K. K. Zentralkommission für die Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Denkmale* ve Vídni. Zde se také setkal s předním historikem umění Maxem Dvořákem (1874–1921). Bratr císaře Františka Josefa I. byl také velmi dobrým znalcem starožitností a udržoval kontakty se starožitníky své doby. Arcivévoda Karel Ludvík tedy kladl důraz na výchovu směřující ke smyslu pro výtvarné umění již když byl František Ferdinand mlád.¹⁶²

Zálibu v umění u něj také mohlo probudit tzv. dědictví rodu d'Este, získal vlastní peníze, za něž díla kupoval a velká část dědictví mu umožnila realizaci vlastnit umělecké sbírky;- především zbraně a zbroje i další panství tj. vily a zámky.

---

¹⁶² CHROMÝ 1989, 6

Jeho vztah k umění dokazuje i Alfons Clary-Aldringen ve své knize, kde mj. napsal: „*Zřídka se hovoří o jeho vztahu k umění a o živém zájmu o muzea a sbírky. Jednou v létě byl s rodinou v lázních Blankenberghe – zajel na jeden den do Bruselu, aby si v doprovodu mého otce prohlédl muzea, která ještě neznal.*“¹⁶³

Při návštěvě Anglie navštívil londýnskou galerii Wallace Collection, proslulou sbírkou francouzských mistrů, porcelánu, nábytku a jiného krásného i užitého umění.

K nakupování a výběru předmětů do svých sbírek využíval František Ferdinand svých početných cest.¹⁶⁴ Nesnažil se ale mít sbírky v doslovně ucelených souborech pouze na jednom místě. Každému předmětu určil místo, jež se pro daný exponát hodilo a líbilo. To ovlivnilo skutečnost, že některé ucelené sbírky byly rozmístěny na sídlech následníka trůnu.

František Ferdinand pověřoval nakupováním některých částí sbírek nákupčí. Ti pro něj obstarávali umělecká a umělecko-řemeslná díla v aukčních síních především v Tyrolsku a v Mnichově. Někdy nakupoval umělecké předměty osobně a to pak vždy vystupoval pod jménem Graf von Artstetten.¹⁶⁵ Jen několik málo předmětů ze sbírek dostal arcivévoda darem. Další již byly na zámku Konopiště, takže tvořily přirozený, řekněme že kmenový fond, v jeho osobním vlastnictví. U výjimečných děl, která nemohl získat, si nechal pořídit kvalitní kopie.

Následník trůnu byl jako milovník umění známý též jako ochránce památek.¹⁶⁶ Stal se patronem *Ústřední komise pro výzkum a zachování historických stavebních památek* roku 1910. Tato funkce mu umožnila zachovat mnoho umělecky cenných objektů. V Korutanech zabránil zmodernizování gotického kostela, zachránil hrad Taufers před rozpadem a angažoval se u jiných historických objektů. Dokonce sám byl protektorem výstavy *Adria (Adria-Ausstellung)*, zahájené 3. května. Byla velkým tematicky koncipovaným výstavním parkem, interpretujícím jadranské pobřeží. Bylo zde vybudováno umělé jezero s přístavem, replika knížecího paláce v Dubrovniku stejně jako

---

¹⁶³ CLARY-ALDRINGEN, 2002, 131

¹⁶⁴ BROŽOVSKÝ 1999, 18–19

¹⁶⁵ PAVLÍK 2013, 157

¹⁶⁶ SCHOLLER 2014, 140

uličky staré Opatije. Vše ve snové iluzi romantického, sentimentálního i moderně chápaného spojení turismu, vlastenectví a památkové péče.

*„František Ferdinand byl velkým odpůrcem moderních směrů. Koupil-li nějaký dům stavěný ve slohu doby, ve které žil, musel být přestavěn, aby nenesl stopu modernosti.“*¹⁶⁷ V malířství uznával jen obrazy kompozicí i způsobem práce s barvami konzervativní.¹⁶⁷

Jmenování předmětů připomíná spíše formu katalogu, bohužel chybějící materiály poddhalily pouze části sbírek s konkrétními díly.

4.1. Modenské dědictví

4.1.2. Rod d'Este- historie rodu, jeho proměny, vedlejší linie až k Habsburkům a Františku Ferdinandu d'Este

Evropsky významný šlechtický a vladařský rod, jehož původ sahá k jedné z nejstarších italských aristokratických rodin. Jméno rodu bylo odvozeno od italského městečka Este, ležícího na březích řeky Frassina.

Za zakladatele rodu je považován šlechtic jménem Alberto Azzo II. d'Este (996–1097).¹⁶⁸ Jeho otcem byl Alberto Azzo I., markrabě významného lombardského města Milána, matkou byla Valriada Candriada. Za zakladatele této linie ho lze považovat proto, neboť byl prvním pánem na Este, kde postavil stejnojmenný hrad a od nějž se i psal. Jeho první manželkou se stala Cunegonde di Altdorf a druhou Gersenda del Maine. Potomci však rozdělili dynastii na dvě větve.

Guelfo IV. d'Este se stal zakladatelem větve welfsko-estenské.¹⁶⁹ Další potomci a členové této větve byli zakladateli rodu brunšvicko-hanoverského, jehož potomci do našich časů vládnou ve Spojeném království Velké Británie.

Druhým synem Alberta Azza II. d'Este byl Folco (Fulk) I. d'Este (1097–1128), který pokračoval v otcově přímé italské linii d'Este.¹⁷⁰ Dalším z tohoto rodu byl Azo VI. d'Este (1170–1212), první pán města Ferrary. Dalším členem této linie byl Nicholas III. d'Este(1384–1441), za nějž se Ferrara stala jedním z předních kulturních středisek rané i vrcholné renesance. Jeho synem byl významný představitel rodu d'Este Ercole I. (1431–

---

¹⁶⁷ WEISSENSTEINER 2013, 177

¹⁶⁸ MACLAGAN/LOUDA 1991, 255

¹⁶⁹ MACLAGAN/LOUDA 1991, 255

¹⁷⁰ MACLAGAN/LOUDA 1991, 255

1505) jenž se stal ferrarským a modenským vévodou, za manželku pojal kněžnu Eleonoru Neapolskou. Měli dceru Isabellu d'Este (1474–1539), jejíž podobu zhotovil proslulý malíř benátské vrcholné a pozdní renesance Tizian a syna Alfonse d'Este, jenž se stal třetím manželem obecně známé Lucrezie da Borgia (1480–1519). Přímou linii rodu ukončil Alfonso II. (1559–1597). Vlady Ferrary se ujal jeho bratranec Caesar (1533–1598), vévoda z Modeny a Reggia. Ten ale významnou Ferraru ztratil již roku 1598. Tímto nastupuje linie modenských vévodů. Jedním z příslušníků rodu byl Alfonso IV. (1658–1662), jehož dcera Marie Beatrice d'Este se stala manželkou anglického krále Jakuba II. Stuarta (1633–1701) a tím se stala nejenom královnou Anglie, ale též Skotska a Irska.

Posledním mužským dědicem tohoto rodu byl Ercole III. (1727–1803), sesazený pozdějším císařem Napoleonem I. Bonapartem (1769–1821), který zabral Modenu. Jeho manželkou byla Maria Teresa Cybo-Malaspina. Jeho estenské sbírky byly obohaceny o předměty z dědictví po vymřelém rodu Obizzi, jenž také patřil ke starým šlechtickým italským rodinám ovlivňujícím dění v Luce, Ferrare a Padově.¹⁷¹

Jediným potomkem a dědičkou vévodství byla dcera Marie Beatrice Ricciarda Modenská (1750–1829), která spojila svůj rod s Habsburky a tak v období napoleonských válek vzniká linie Habsburg-Este. Provdala se za syna císařovny Marie Terezie (1717–1780) Ferdinanda Karla Habsbursko-Lotrinského. Ten se stal Ferdinandem I. Modenským (1754–1806). Je zakladatelem vedlejší linie Habsbursko-Lotrinského rodu zvaného též - Rakouští-Este.

Nástupcem po jeho smrti byl jeho syn František IV. Modenský (1779–1846).¹⁷²

Třetím v pořadí a posledním přímým z linie Rakouští-Este byl František V. Modenský (1819–1875), jenž svůj majetek, včetně titulů, odkázal Františku Ferdinandovi, s podmínkou, aby jeho rod nevymřel spolu s ním a že přijme přídomek d'Este. Obdržel titul František Ferdinand d'Este a získal rozsáhlé dědictví a sbírky. Zdědil estenské sbírky, jejichž jádro tvořila především zbrojnice uvedeného rodu. K modenskému dědictví nepatřily jen umělecké sbírky a předměty z rodu Este a Obizzi, ale také Modenský palác ve Vídni, zámek Villa d'Este, vila Catajo u Modeny v Itálii a barokní zámek Chlum u Třeboně.¹⁷³

---

¹⁷¹ MACLAGAN/LOUDA 1991, 255

¹⁷² MACLAGAN/LOUDA 1991, 255

¹⁷³ SCHOLLER 2014, 44

4.1.3. Sbírka modenského dědictví

Hlavní částí zděděných sbírek byla zbrojnice, již nechal především převézt na zámek Konopiště. Pro sbírku zbraní a zbrojí nechal arcivévoda zřídit speciální prostory; zahrnovala kompletní zbroje pro jezdce i koně, zbroje pro děti, kování na sedlo, rukavice brnění, pláty na koně a jezdce- prsní a zadní, ramenní krytí, nátepníky, čelní masky na koně, přilby kyrusy, sedla, palné zbraně s křesadlovými či kolečkovými zámky, houfnice, hradebnice, lovecké pušky, dýky, nože, meče, šavle, popravčí meče, dřevce, kopí, štíty, čepele mečů, kuše, prapory a další. Celkem obsahovala na 5 000 předmětů (přesněji 4 618 kusů).¹⁷⁴

Zbrojnice zahrnovala: pušku s kolečkovým zámkem z majetku vévody Cosima Medicejského (1389–1464), vyrobenou v Nizozemí roku 1544, kovanou hlavici papežského meče, štít kulatý s oboustrannou malbou na líci obraz boje, jezdeckou pistoli s kolečkovým zámkem, vykládanou rytou kostí s rohovinou, vyrobená na konci 16. století patrně v Německu, lovecká jednuška s kolečkovým zámkem vykládaná kostí a rohovinou, kde se proplétali rostlinné, figurální a lovecké motivy, hlaveň se zámkem pocházeli z Itálie, pažba byla německou prací z počátku 17. století, lovecký samostříl s magacínkem vykládaný kostí s antickými motivy, vyroben z ořechového dřeva, jedná se o napodobeninu nebo kopii z 19. století, koňské čelenky, benátské barbuty ze 16. století (inv. č. 1244 E19), prapory z modenských válek, jeden z nich měl rozměry 200x178 cm (inv. č. 2241), další 245x210 cm a byl z hedvábí, kožená čutora s polychromovanou hlavou Medusy, malované Medusy,¹⁷⁵ kopí s dřevcem, devět kusů zádoových černěných plátů a devět kusů prsních plátů, pláty s motivem medus, kuše, jenž byly bohatě zdobený vykládáním rybí kostí, perletí nebo kovem, lehčí kuše ve sbírce byly používány na lov ptáků, zlacenou pistoli ve tvaru kladívka, přilbici s rytým černěným bohatým dekorem, štíty, meče (inv. č. 3290, 3126, 3256, 3024, 3259), kordy (inv. č. 373, 374, 458), katovský meč, ceremoniální meč, plamenný meč, dvouruční meče (inv. č. 428, 437, 3212), chrániče k turnaji, čabraky, vyšívaný přehoz a sedlo, zesílené chrániče loketní a ramenní, lovecké tesáky, halapartny, přilba basinet, šišák s oválným štítem (jenž jsou vytepány z plechu a zdobený reliéfem s kentaurem, těla kentaurů jsou potažena stříbrem, ornament je

---

¹⁷⁴ BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 11–26

¹⁷⁵ BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 64, 66, 68

inkrustován jemně zlatem, jedná se o milánské práce okolo roku 1608), palcát zdoben zobrazením sedmi planet,¹⁷⁶ nebo přilba milánského velmože zhotovená v některé z milánských platněřských dílen okolo roku 1490 (na přilbě se nachází milánská značka, je zdobena reliéfem, který měl podobu se dvěma příšerami na bocích, nad čelem se nacházela okřídlená maska ďábla; podobné vyobrazení měl pancíř, jenž pocházel z Brescie z poloviny 17. století),¹⁷⁷ dalším ve sbírce byl štít s tepaným reliéfem Herkula zápasícího s Hydrou, ten pocházel z milánské dílny F. Negroliho z roku 1543 dle návrhu Leone Leoniho (1509–1590),¹⁷⁸ párové pistole Napoleona I. Bonaparta uložené na červeném sametu a mnoho podobných předmětů se nacházelo ve sbírce.

Jedním ze vzácných předmětů sbírky byl štít z majetku rodu Este třikrát označen monogramem modenského vévody Alfonse III., jenž byl umístěn pod polní zbrojí ze severní Itálie, vyrobené kolem roku 1600. Další zbroj byla zdobena leptanými a rytými pásy, na předním a zadním plátu reprodukovány scény z Vergiliovy Aeneidy a z eposu Torquata Tassa *Osvobozený Jeruzalém*, oslavující mimo jiné i rod Este. Tato zbroj pochází z dílen severoitalských platněřů z období kolem roku 1580. Jeho majitelem byl Enea Pio da Carpi, hrabě di Sassuola, dvořan modenského vévody Alfonse II. d'Este. Zbroj sestávala z přilby uzavřené s hřebenem a dvojitým hledím: výšky 280 mm, délky 380 mm, šířky 220 mm, límec: výška 130 mm, šířka 270 mm.

Významným exemplářem sbírky byla také kompletní turnajová zbroj vyrobena pro Gesuala di Venosa v milánské dílně Pompea della Chiesa roku 1594. Zbroj byla velmi bohatě zdobena ornamenty či výjevy z antické mytologie, bohatě zlacena. Sestávala z masky- výška 625 mm, šířka 310 mm, třináctidílného krku délky 900 mm, hrudního pancíře ze 3 dílů šířky 250 mm, výšky 470 mm, zadní část na koně sestávala ze 6 dílů šířky 900 mm a výšky 700 mm, ocasu, který byl dvoudílný délky 940 mm, bočního plechu a bot výšky 190 mm, délky 300 mm. Další zbrojí byla dětská turnajová půlzbroj, která mohla být zhotovena pro šesti až osmileté dítě a pocházela Itálie z období poloviny 16. století.

Na zámku Konopiště se nacházely také portréty pocházející z italských sbírek, jako byl obraz Alessandra-kardinála Farnese, od neznámého autora. Byla to olejomalba na dřevě s rozměry 61,7 x 48,9 cm. Dále kopie díla florentského malíře Alessandra Alloriho

---

¹⁷⁶ BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 94

¹⁷⁷ BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 56–57

¹⁷⁸ BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 43

„Judita s hlavou Holofernovou“, dále obraz Máří Magdaleny od italského mistra Giovanniho Battisty Salviho. Do modenského dědictví spadá i sbírka tzv. Italských primitivů, ve které se nacházela původně řecká ikona trůnícího sv. Eleutheria.

Sbírka zbraní z estenského dědictví a rodu Obizzi není výjimečná jen počtem dochovaných zbraní, ale také bohatou historií, která sahá až do 16. století a velmi pravděpodobně též i do 15. století. Mnoho materiálů a dokladů se nachází ve státním archivu v Modeně, kde jsou inventární soupisy sahající až do počátku 16. století, inventární soupis z roku 1787, kde je zaznamenána zbrojnice vévodů v Modeně. Další záznam pochází z přelomu 18. a 19. století. Přesné položky v inventářích, jejich dataci a umístění se mi nepodařilo zjistit. Pravděpodobně bych musela jet bádát do zahraničí a to především do archivu v Modeně. K instalaci zbraní si d'Este najal vídeňského sochaře Carla Costenobleho.¹⁷⁹ Časem získával další historické zbraně, protože nepovažoval sbírku za úplnou.

Některé kusy byly součástí kolekce nacházející ve světě. Podařilo se mi zjistit, že zbroj, která byla vyrobena pro vévodu Alfonsa II. d'Este se dnes nachází ve Wallace Collection v Anglii v Londýně. A podobné masky chránící hlavu koně, jenž jsou na Konopišti, se nachází ve sbírkách Metropolitního muzea v americkém New Yorku. Jedná se především o dvě masky; jedna pochází z období kolem roku 1570 a byla zhotovena z kalené oceli, mosazi, zlata i kůže a pochází z italského Milána. Druhá byla zhotovena v rozmezí let 1560–1570 a zřejmě byla zhotovena v některé z dílen italského města Brescie. Mnohé předměty jsou umístěny na Konopišti, spolu s dalšími částmi sbírek jsou roztroušeny v muzeích, galeriích a soukromých sbírkách vytvářejících celek. Některé z exponátů byly rozděleny ještě v době, než připadly Františku Ferdinandu d'Este.

Na okraj připomeňme, že do staré rodové sbírky přináležely též sochy antických božstev, které nechal následník trůnu s vytříbeným estetickým cítěním rozmístit v zahradách obklopujících zámek Konopiště.

---

¹⁷⁹ BROŽOVSKÝ 1999, 20

4.2. Svatojiřská sbírka, náboženské plastiky, sochy a obrazy

Tuto sbírku budoval sám František Ferdinand d'Este ze svého vlastního rozhodnutí. Umění s vyobrazením sv. Jiří sbíral také Eduard VII. (1841–1910) v Anglii a František Ferdinand ho chtěl překonat. Předměty z této sbírky umístěny nejprve v bývalém úřednickém domě na Konopišti a v roce 1911 nechal arcivévoda na zámku Konopiště zbudovat samostatnou místnost, kde mohly být umístěny. Muzeum sv. Jiří pod jižní terasou zámku. Mnoho předmětů do sbírky sv. Jiří získal z mnichovského starožitnictví Hermann Einstein Antiquitäten und Kunsthandlung, existují dokumenty v zámeckém archivu, které dokládají darování mnohých předmětů do této sbírky od rodinných příslušníků, aristokratických přátel i císařských institucí. To dokládá miniaturní kopie sousoší sv. Jiřího bojujícího s drakem od bratří z Kluže ze 14. století, stojící na nádvoří Pražského hradu před katedrálou sv. Víta, jež byla pro následníka trůnu vzpomínkovým darem na 8. června 1911 od pánů Ernsta Silva-Tarouca, Ottokara Czernina a Erweina Nostitze.¹⁸⁰

Tato sbírka mohla mít i skrytý podtext a to připodobňování - boj d'Este o Žofii proti vídeňskému dvoru. Arcivévoda byl rytířem, který porazil draka- své nepřátele.

Jeden z prvních předmětů, které arcivévoda získal, je údajně selská postel z konce 18. století s malovanými čely a postranicemi. Zobrazovaly sv. Annu učící Pannu Marii a sv. Jiří. Sběrka sv. Jiří Františka Ferdinanda d'Este čítala 3 750 kusů. Do dnešních dob se zachovala jen část, inventární soupis z roku 1928 dokládá číslo 1 506 předmětů.¹⁸¹

Vyobrazení se sv. Jiřím zahrnovaly tyto předměty: šperky, mince, medaile, sochy, obrazy, plastiky, grafiky, malby na skle, nábytek, předměty denní potřeby, výšivky, dýmky, zbraně, meče, nádoby, vývěsní štíty, hodiny, knihy, korouhve, náhrobní kameny a takřka vše možné, na čem byl vyobrazen sv. Jiří, ať již to byly artefakty významné a drahé či dobový kýč.

Jsou i dochované náčrty z doby kolem roku 1900, sám František Ferdinand se podílel na instalování sbírek.¹⁸²

---

¹⁸⁰ MARTINCOVÁ 2004, 1

¹⁸¹ MARTINCOVÁ 2004, 1

¹⁸² MARTINCOVÁ 2004, 3

Ve sbírce sv. Jiří se nacházely dřevořezby: polychromované barokní skulptury sv. Jiří z 2. poloviny 18. století (inv. č. K 5416), sv. Jiří na koni s drakem (inv. č. K 5335), nepolychromovaná dřevořezba z roku 1890 opatřena signaturou sochaře V. Calmetzera, socha sv. Jiří z Rakouska z poč. 16. stol., vysoká 105 cm (inv. č. K 4995), plastika sv. Jiří, zlacená dřevořezba- socha sv. Jiří byla vysoká 100 cm, drak měl rozměry výška 25 cm, délka 38 cm, sv. Jiří na koni s dlouhou ležící saní, sv. Jiří s drakem, polychromované dřevo s rozměry výška 90 cm, hloubka 21 cm, šířka 34 cm (inv. č. 29445) a další.

Další část sbírky zahrnovala reliéfy: nepolychromovaný reliéf přibližně z roku 1500, do kterého byl zasazen celý příběh, ústřední scénou byl sv. Jiří bojující s drakem, jenž byl probodnut kopím a kolem něho se nacházely dvě lebky, vpravo na skále modlící se princezna, doprovázena ovečkou, symbolizující čistotu i poslušnost (ve smyslu trpělivého očekávání rozhodujícího zápasu dobra a zla), v pozadí za princeznu boji přihlíželi král s královnou v červeném šatu se zlatým vzorem.

Sbírka zahrnovala i nábytek: námět sv. Jiří byl na horní výplni malované skříně z roku 1820, označené nad dolní římsou iniciálami *A.P.*, ve výplních pod horní jménem bylo jméno Johan Georg Hardbacher, řezba sv. Jiří byla vkomponována do opěradla židle či na dvířka kredence nebo na malé závěsné skřínky, na dvou zásuvkách komody z 19. století se motiv sv. Jiří opakoval v linkách intarzie, postel tyrolské práce z roku 1912 a získal ji ve Welsu.

Námět sv. Jiří byl zobrazen i na předmětech jako: popelník pocházející z přelomu 19. a 20. století, z bílého alabastru v podobě kašny, svatý jezdec v boji s drakem, jehož bronzový odlitek se nacházel ve středu popelníku a byl označen signaturou *T. Curto fec.*, na kované tepané zástěně krbu s prvky secese, barokním klekátku z první poloviny 18. století, italské klekátko přibližně z roku 1700 s reliéfem sv. Jiří uprostřed, po stranách jsou karyatidy, stříbrné závěsné relikviáře se čtvercovou a kruhovou schránkou s tepaným reliéfem boje sv. Jiří s drakem s penízkovými přívěsky z 18. století z Ruska, stříbrné otočné pečetidlo pro tři druhy oválných pečetí z 19. století, kachel ze střední Evropy z roku kolem 1600 s rozměry 25,5 x 16,8 cm (inv. č. K 4538), druhý kachel s rozměry 23,8 x 23,8 cm (inv. č. K 4587), brokátový nákrčník se stříbrným řetězem se zavěšenými a přívěsky, zdoben tepáním a rytím, pocházel z Nizozemí, přívěsky na nákrčníku byly označeny daty od 1651 do 1749 a puncováním, dalším předmětem byla ze zlaceného

stříbra malá oválná schránka pocházející z Bamberku z roku 1670, hrot praporu Mansfeldova jezdeckého pluku z roku 1698 z Rakouska (inv. č. K4551), terakotová deska z Jižního Německa ze 17. století s vyobrazením sv. Jiří (inv. č. K 4566), tabatěrka ve tvaru trojlistu ze střední Evropy 18. století (rozměry 6,3 x 5 cm), reliéf ze slonoviny ve stříbrném rámečku ze střední Evropy z 1. poloviny 18. století (inv. č. K 4292), oválný přívěšek ze žlutého kovu zdoben perlami a po obvodu paprsky, klíč se zobrazením sv. Jiří, stříbrné prsteny s rytým dekorem, stříbrné přívěsky s miniaturami svatého rytíře, stříbrné mince pocházeli ze 17. století, řetěz krále střelců pocházející z Nizozemí 17. – 18. století (inv. č. K 4554), katovský meč ze 16. století, miniaturní pomníčky tesané z bílého mramoru pocházely z Itálie z 18. století, ozdobný terč s reliéfem sv. Jiří z Nizozemí 18. století, perleťový reliéf se sv. Jiřím v erbu z Francie z 18. století (inv. č. K 4556), řetěz střeleckého cechu s motivem sv. Jiří pocházející z Antverp z roku 1686, mědirytina, na které bylo zobrazeno sousoší sv. Jiří před palácem Montenuovo sochaře Ferkorna, zhotovil český architekt Josef Zitek kolem roku 1900.

Obrazy: Sv. Jiří modlící se ke Kristu (inv. č. K 5366), olejomalba zachycující sv. Jiří na bílém koni s rozměry přibližně 115 x 93 cm, zahrnovala nápis, že tento obraz byl zhotoven ke cti svatého rytíře, na náklady ctihodného a velectěného pána Johanna Georga Ottingera roku 1733, epitaf sv. Jiří – malba na dřevěné desce, která měla podobu barokní kartuše z roku 1676, na dvanácti plátnech zachytil malíř v druhé polovině 18. století některé části života sv. Jiří – Sv. Jiří obhajuje víru, Sv. Jiří modlící se ke Kristu, Sv. Jiří křísí mrtvého, Sv. Jiří pije pohár jedu, Sv. Jiří přijímá korunu od Krista, Mučení těžkým kamenem, Kamenování, Stětí.

František Ferdinand d'Este shromažďoval také dřevěné plastiky, sochy a obrazy, zachycující náboženské postavy. Část těchto plastik s náboženským námětem nechal d'Este nainstalovat do vnitřních prostor velké věže.¹⁸³ Sběrka zahrnovala dřevořezbu sv. Anny Samotřetí od neznámého mistra ze 16. století, výšky 110 cm, Kristus s apoštoly na hoře Olivetské, byl to reliéf od neznámého mistra kolem roku 1500, socha sv. Mikuláše o rozměrech výšky 110 cm a objemu 86 cm, sochu sv. Floriána, dřevěnou polychromovanou plastikou sv. Christofera, gotickou dřevěnou polychromovanou plastikou sv. Rocha, světicí s useknutýma rukama (inv. č. 2595), sv. Dorotu, polychromovanou

---

¹⁸³ KULICH 2013, nepag.

plastiku výšky 90 cm s postavou sv. Kateřiny Alexandrijské, blahoslavený Hroznatane polychromovaná dřevorezba, která pocházela z kaple od sochaře Lazara Widmana z poloviny 18. století, pozdně gotický reliéf Kladení do hrobu od neznámého německého řezbáře z konce 15. století, sochy Krista, sv. Martina, sv. Šebestiána a Madony na půlměsíci od neznámých řezbářů 15. a 16. století, polychromovanou dřevěnou plastiku sv. Antonína výšky 107 cm, od neznámého autora ze 17. století, hlavní dvoukřídlový oltář Panny Marie s reliéfy sv. Jiří a sv. Huberta, který byl v kapli, byl dílem tyrolského řezbáře z Innsbruku, dřevěný tabulkový obraz Smrt Panny Marie od neznámého mistra tzv. Poddunajské školy z období kolem roku 1500, oltářní obraz Madony s Ježíškem a malým sv. Janem Křtitelem, dílo Mistra Millerova Tonda z konce 15. století, jehož rám jest novodobý. Náboženské postavy zahrnovala také malba na dřevě z topolu, která pocházela z Itálie po polovině 15. století a byl na ní zobrazen archanděl Michael (inv. č. K 22540), autorem byl Michele di Matteo, od něhož také pocházela malba na dřevě se zobrazením sv. Antonína Poustevníka (inv. č. K 22539). Sbíрка zahrnovala temperovanou malbu na dřevěné destičce o rozměrech 93 x 31,5 cm, jejíž tloušťka byla 4 mm a znázorňovala sv. Mikuláše (Nikolause), nebo gotický votivní obraz Dvou poustevníků s ptákem křivonoskou z roku 1606.

4.4. Lov

František Ferdinand miloval lov. Zájem o něj projevil již v dětství. Jeho otec arcivévoda Karel Ludvík se zajímal o rybářství, lov a honitbu. Následník trůnu s největší pravděpodobností chtěl upoutat otcovu pozornost, kterou měl spíše mladší bratr Otto, byl veselejší povahy a lepší jezdec a šermíř. D'Este se chtěl naučit něco, co by ho opravdu těšilo a v čem by vynikal.¹⁸⁴ Tím se stal právě lov. První loveckou zbraň dostal ke svým osmým narozeninám.¹⁸⁵

Lov patřil k zálibám ve šlechtických kruzích té doby, avšak u Františka Ferdinanda d'Este by se to dalo nazývat vášní až posedlostí. Dokládá to počet zastřelených zvířat. V jeho době bylo více druhů zvěře, které mohly být loveny a dnes jsou chráněné. Také množství ulovených zvířat ovlivňovalo uspořádání lovů. Někdy zvířata byla zavřena v ohradách a neměla kam utéci před střelami následníka trůnu, nebo myslivci naháněli

---

¹⁸⁴ SCHOLLER 2014, 40

¹⁸⁵ Výstava Spojení v životě a ve smrti

zvířata směrem k němu. Ale ne vždy tomu bylo tak. Arcivévoda byl opravdu dobrým střelcem. Dokazuje to cesta kolem světa a trofeje z ní, nebo to, že při této cestě porazil ve střelbě muslimského vládce a nejlepšího střelce Indie Nizama z Hajdarábadu. Cílem střelby byly dvě mince rupie.¹⁸⁶

Trofeje z cesty kolem světa po návratu Františka Ferdinanda byly vystaveny v 17 místnostech Belvederu ve Vídni, později byly přemístěny do Dvorního muzea v semperovském Novém Hofburgu.¹⁸⁷ 11. ledna 1893 na Cejlonu ulovil svého prvního slona. 24. února 1893 v Indii zabil prvního svého tygra. Dalšími, které skolil při cestě kolem světa byli tygři, kterých celkem bylo 12, sloni, pelikáni, klokani, ptakopysci, létající ryby, medvídci koala a další. Trofeje dokládají i mnohačetné fotografie. Uspořádání loveckých trofejí z této cesty nasvědčuje, že František Ferdinand d'Este nebyl člověkem bez znalostí umění. Své úlovky nechával pečlivě počítat, třídit a trofeje z nich konzervovat. Trofeje z lovů měly i podobu větviček zarámovaných v zasklených rámech a označených datem.

Následník trůnu také sbíral a uchovával ze svých cest cestovní a lovecké náčiní, či předměty zdobené loveckými motivy. Pocházely většinou z cesty kolem světa z Orientu či z Rakouska, Německa, Nizozemí, Anglie, Francie nebo Itálie. Jednalo se o jídelní příbory, pouzdra na sirky, nože, flakony a další. Pocházeli od 17. století až do 19. století. František Ferdinand měl v této sbírce cestovní buzolu z Itálie 17. století, která byla ze slonoviny, doplněná slunečními hodinami nebo dózu z roku 1762 na které byl Rotterdam, plechovou polní láhev firmy Asirk z Vídně 19. století, ciselovaný ocelový lovecký příbor v pochvě z 18. až 19. století, koženou „cigártašku“ s reliéfním loveckým výjevem a koženou loveckou kabelu z 19. století.

František Ferdinand na Konopišti nechal instalovat výjevy zobrazující život zvěře, či lov mezi své trofeje umístěné na stěnách. Jednalo se o rytiny Johanna Eliase Ridingera, německého malíře a grafika 18. století, či dvě velké uhlové kresby z roku 1891 vídeňského malíře Franze Pausingera (1839–1915). Pausinger byl také autorem uhlokresby na Konopišti nazvané *Krajina před Salzburgem* (Kamzíci) datované rokem

---

¹⁸⁶ SCHOLLER 2014, 63

¹⁸⁷ CHROMÝ 1989, 11

1891 či *Jeleni* z roku 1895¹⁸⁸. Byl také autorem rytiny a 19 grafických listů, které znázorňovaly drezuru jezdeckých koní tzv. jezdeckou španělskou školu. Dalšími byly rytiny, které zachycovaly jednotlivé fáze štvance na jelena. Na stěnách se nachází mnohačetné úlovky, které František za celý život nashromáždil. 3. prosince 1897 v Lobau ulovil 1 000 jelena, 14. října 1907 v Eckartsau ulovil 4 000 jelena, roku 1910 v oboře Lainz u Vídně skolil pětitisícího jelena, jehož paroží dvaadvacateráka bylo umístěno na zdi chodeb zámku, jakožto předchozí paroží jelenů.

„Zatloukání hřebů pro obrazy a zejména pro paroží dělo se vždy pod jeho osobním dozorem.“¹⁸⁹

Arcivévoda si nechal vypreparovat tři medvědy. Dva velcí pocházeli ze Sibíře a menší z Konopiště. Z dančího paroží si nechal vyrobit lustr na 21 svící. Závěs byl zhotoven ze srnčího paroží.

Z ulovených zvířat byly zhotoveny i koberce a předložky, jimž byly nechávány i hlavy, končetiny a ocásky. Jednalo se o liščí koberec, předložky ze sobí kůže, dvou tygrů, leoparda či jaguára nebo levharta. Tu dokumentuje fotografie z Chlumu u Třeboně: na předložce z kočkovité šelmy leží Ernst a čte si. Z kelců, neboli jeleních mléčných zubů vsazením do zlata nechával zhotovovat lovecké ozdoby. Na zámku Konopiště se nacházela sbírka 3 500 kelců. Ze sloních nohou si nechal vyrobit koš na odpadky a popelník.

Trofeje byly nejen z Konopišťských revírů, ale také z Vídně, z Tyrolska. Některé antilopy pocházely z Džajpuru, medvědi a dva zubři z Polska. Další trofejí byl i čínský čáp, dva mořští orli, či kočka z Dalmácie.

Trofeje instalovány na zámku Konopiště především do pracovny, chodeb a pokojů a dostaly podle nich názvy – jako Kamzičí a Parůžkový pokoj, ve kterém se nacházelo 1 037 kusů srnčích trofejí. Kamzičí pokoj nechal arcivévoda vyzdobit k ulovení tisícího kamzíka.

František Ferdinand d'Este v říjnu 1872 napsal svému otci: „...*Velká novina. Tvůj syn František Ferdinand zastřelil dlaska tlustozobého a také se štěstím ulovil vrabce...*“¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 13

¹⁸⁹ VESELÝ 1921, 9

¹⁹⁰ Výstava Spojení v životě a ve smrti

Ve svém životě ulovil tři bílé kusy zvěře neboli albíny: 5. 6. 1894 srnce na schwarzenberkovské Hluboké, 1. 12. 1897 daňka v oboře Lainz a posledním se stal kamzík 27. 8. 1913 v Göllingu.¹⁹¹

3. listopadu 1898 ulovil arcivévoda s Heinrichem XI., knížetem z Plessu zubra evropského.

V Průhonicích 12. prosince 1905 zabil srnce-parukáře.

5. listopadu 1908 se zúčastnil lovu v Eckartsau spolu s císařem Vilémem II.

Zámecké sbírky obsahují několik tisíc vycpaných a vystavených exemplářů skolené zvěře nejen ze zámku Konopiště. Vždyť jen v roce 1907 na mušce lovců skončilo 5 459 kusů veverek.

Posledním úlovkem následníka trůnu se stala zatoulaná kočka na panství Chlumu u Třeboně 21. 6. 1914.¹⁹² Za celý svůj život zastřelil 274 889 kusů zvěře. Nejvíce zvěře skolil roku 1911, kdy se jednalo o 18 799 kusů, nejméně roku 1895, to byl nemocen a počet zastřelené zvěře činil 462 kusů. Své lovecké psy neměl jen pro lov, ale měl je také rád. Na zámku Konopiště se našly dva náhrobky psů, do dnešních časů se zachoval jen jeden žulový, nese nápis *Don 1908* a nachází se ve svahu pod zámkem.

Na Konopišti nechal arcivévoda zhotovit mechanickou střelnici. Na zámku měl také d'Este obraz bohyně lovu Diany z 2. poloviny 18. století ve zlaceném rámu, či stolní plastické sousoší *Diany na lovu* zhotovené v proslulé míšeňské porcelánové manufaktuře.

4.4. Paraván

František Ferdinand d'Este vlastnil sbírku pohlednic, již vytvářel v rozmezí let 1896 až do 1904 a vznikla z korespondence arcivévodovy. První pohlednice jsou datovány do let arcivévodovy nemoci, další spojeny s následnictvím trůnu, bojem o sňatek s Žofií. Texty na pohlednicích se vztahovaly tedy k osobním a rodinným záležitostem. Sbírkou pohlednic byla umístěna na paraván, jenž se skládal ze tří rámu spojených panty. Měl výšku 175 cm, šířku 63 cm a tloušťku 7,5 cm.¹⁹³ Jeho rám sestaven z dřevěných rudě nalakovaných latěk. Nejstarší pohlednice obsahovala novoroční přání, byla odeslána 30. prosince 1895 do Egypta, ale arcivévodovi se dostala do rukou až po 9. lednu 1896. Pohlednice obsahovala jen francouzsky psanou adresu, nic jiného. Poslední pohlednice na paravánu

---

¹⁹¹ Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁹² Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁹³ INDRA 2004, 14

pocházela z 28. září 1904, odesilatelem byl Maxmilián von Imhof. Dopisy dokládají, že sbírka pohlednic byla cílená. Jeho bratr Otto mu napsal roku 1904 z Monaka: „*Tak tedy budu pro tvůj paraván sbírat, ale tady se nedostane nic moc hezkého.*“ – dokládá to i pohlednice č. 297, kterou zaslal vrchní lovčí z Löllingu jejíž text zní: „Poněvadž Vaše Císařská Výsost je sběratelem, dovoluji si zaslat tuto kartu“. Hlavními přispěvateli zasílajícími pohlednice do sbírky Františka Ferdinanda byl již zmíněný bratr následníka trůnu arcivévoda Otto a bratr arcivévoda Ferdinand Karel, nevlastní matka arcivévodkyně Marie Terezie, její dcery Marie Annunciata a Elisabeth Amalia, samozřejmě Žofie Chotková, další Žofie, jež byla hraběnka Zamoyská, manželka arcivévody Otty Marie Josefa- princezna saská, dalším Albrecht vévoda Wurttemberský, německý císař Vilém II., Anna Maria hraběnka Thun und Hohenstein, rozená princezna Schwarzenberg a mnoho dalších. Sbírkou zahrnuje 337 pohlednic.

Na pohlednicích zobrazeny podoby měst, krajín, zvířata, jako bažant, tetřev, srnec, bílý jelen, lidové slavnosti, zpodobnění císaře a jeho rodiny, lodě, jako křižník Kaiserin Elisabeth v japonských vodách s Fudžijamou v pozadí, momentní fotografie z manévru, holdování lovců v Schönbrunnu, císařskou slavnost, kde je zachycen císař v kočáře, kněz žehnající davu na schodech chrámu, fotografie vily arcivévody Otty, fotografie lesní strže s potokem a spadány stromy, fotografie města Dubrovnik s hradbami a mořským zálivem, perokresba Prašné brány, města Innsbruck, Enns, Meran, Terst, Janov, Brusel, Londýn, Monte Carlo, Benátky, Káhira vila d'Este v Itálii, nebo karikaturu anglické královny Viktorie s tomahawkem a lukem v indiánském oděvu či karikatura ženy v čepici měnící se ve řvoucího tygra, Františka Ferdinanda d'Este v uniformách a mnohé další.

Tato sbírka pohlednic odhalila další tajemství. Arcivévoda sbíral texty lidových písní a anonymně je vydal v knižní podobě ve dvou svazcích. To je zaznamenáno na pohlednici č. 296.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ INDRA 2004, 13

4.5. Knihovny

Na zámku Konopiště existovalo několik knihoven. Jedna se nacházela v jižním křídle horního nádvoří, kde je kniha *Visconti-Ikonografia Greca- Le roy d'Armi...*, knihovna v herně dětí, v další se nacházely spíše zbytky knih, v knihovna „Knoblauch“, měla zřejmě židovský obsah, podle jejího názvu, hlavní knihovna Františka Ferdinanda d'Este byla v severním křídle spodního nádvoří, nechal ji vybavit dobovým nábytkem.

Dětská knihovna zahrnovala pohádky s ilustracemi jako *Golliwogg in the African jungle* by H. Upton – Longmans Green and Co London, New York, Bombay, Calcutta v německém jazyce z roku 1909, *The Golliwogg's bicycle club* by Florence K. Upton, words by Bertha Upton či další díl *The Golliwogg at the Sea-Side* by Florence K. Upton, dále knihy s dobrodružnou tematikou od proslulých spisovatelů Julese Verna či Daniela Defoe (autora Robinson Crusoe nebo méně známého románu Moll Flandersová).¹⁹⁵ Pravděpodobně z nich si vzaly děti příklad, hrály si na indiány a měly své teepee.

František Ferdinand d'Este na Konopišti uchovával doklady o zařizování zámeckých prostor, přeměně Konopiště, o výkupu sousedních pozemků, písemnosti jeho osobního sekretariátu, převážně o myslivosti, honech na jeho českých a zahraničních statcích. Pochází z let 1890–1918. Následník trůnu si nechal zhotovit přehled o počtu zvěře, kterou za svého života ulovil. Také různá státnická povolení byla uchovávána, různorodá oznámení či dopisy jako telegram hraběte Goluchowského s oznámením o povýšení Žofie Chotkové do knížecího stavu se jménem Hohenberg a titulem „*knížecí Milost.*“ Nebo blahopřejný telegram zasláný Václavem Pánkem, starostou města Benešova k této významné události. Či pamětní kniha k padesátým narozeninám Františka Ferdinanda z prosince 1913 nadepsána Erzherzog Franz Ferdinand v kožených deskách. Hlavní knihovna zámku, obsahovala 3 000 knih, především spisy o dějinách, teorii práva a diplomacie, ale také brožovanou publikaci o Mexiku, která vznikla diktováním a opatřením vlastnoručních poznámek mexického císaře Maxmiliána I. strýce Františka Ferdinanda d'Este, dvousvazkové dílo Františka Ferdinanda–*Tagebuch meine Reise um die Erde (Deník mé cesty kolem Země)* vydán v letech 1895–1896 ve Vídni, či soukromý deník Žofie Chotkové z let 1877–1879.

---

¹⁹⁵ Výstava Spojení v životě a ve smrti

Na zámku Konopiště zůstal dochován sešit z vyučování literatury malé Žofínky z roku kolem 1907, nadepsán *Literatur Sophie*.¹⁹⁶

Knihy o lovu, zahradách a parcích, hradech, habsburské a evropské historii v jeho knihovně dokládaly jeho záliby. Četl knihy z per autorů Felixe Dahna, který psal knihy s historickou tematikou (*Die Könige der Germanen, Herzog Ernst von Schwaben*) či Ludwiga Ganghoferu (*Edelweißkönig, Schloss Hubertus*).¹⁹⁷

František Ferdinand četl především dobový tisk, aby si udržoval přehled dění.

Na zámku se nachází misál z roku 1849 z Říma uvnitř tradičním způsobem označený – *Missale Roma decreto sacrosanti concilii Tridentini Restitum s. Pii V. Pontificis Maximi Jessu editum Clementis VIII. et Urbani VIII.* Knihovny zámku obsahovaly i česky psané knihy, avšak v minimální počtu. Jednou z nich byl i Nový zákon z roku 1746.

Knihy souvisely s jeho zálibami, dětské knihy, či s náboženskou tematikou jako jsou modlitební knihy kapesního formátu, iluminované breviáře, dokumenty, účty a další archiválie, jejich konkrétnější počty, množství, názvy titulů se mi nepodařilo zjistit. Zůstávají skryty v útrobách zámku Konopiště.

Knihovny a depozitáře zámku jsou velmi rozmanité. Dochoval se soupis porízený následníkem trůnu z přelomu století, který dokládá změny v jeho životě. Jsou v něm zaznamenány přesuny mobiliářů a jejich doplňování po svatbě s Žofií. Dalším je rukopisný záznam z nákupu starožitností pro arcivévodu z roku 1914. Některé knihy na zámek byly umístěny až po smrti arcivévodky jako soupisové knihy. Jsou rozděleny na obrazy a grafiku, zbraně, lovecké trofeje, soupis sbírky s tématem sv. Jiří, umělecké řemeslo a plastika, nebo Černé knihy psány od roku 1918. Jedná se o 9 svazků, jsou členěny po úsecích, každý zapisovatel, kdo dělal správce, ručně psal do nich záznamy, jak sbírky nabývaly a získávali k nim informace bádáním. Výčty zbraní zahrnují přibližně číslo 5 000 záznamů, trofeje dosahují okolo 13 500. Dalším významným pramenem ukrytým na zámku je soupis mobiliáře z roku 1921.

---

¹⁹⁶ Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁹⁷ WEISSENSTEINER 2013, 177

4.6. Rodinné vzpomínkové předměty na Konopišti

Z časů arcivévodova života a jeho rodiny se zachovalo do dnešních časů mnoho předmětů a fotografií. Na Konopišti se nacházely i fotografie, které dostal arcivévoda s věnováním, jako foto papeže Pia X. z roku 1903, nebo od anglického krále Jiřího V. a jeho manželky Mary pocházející z roku 1913. Na zámku zůstalo i velké množství fotografií příbuzných arcivévody, z diplomatických událostí jako album fotografií z návštěvy německého císaře Viléma II. z 12. 6. 1914, dále z cesty kolem světa, z honů s loveckou společností, návštěvami Konopiště a podobně.

D'Este měl na Konopišti obrazy zobrazující podobu jeho příbuzných a členů habsburské rodiny. Obraz císaře Leopolda I. a jeho manželky Eleonory, portréty císařovny Marie Terezie a jejího manžela císaře Františka I. Lotrinského, Josefa II., Leopolda II., portrét Marie Antoinetty, který je kopií obrazu francouzské malířky Elisabeth Vigée Lebrun, císaře Františka I. v mladším věku, císaře Františka Josefa I. Otec Františka Ferdinanda arcivévoda Karel Ludvík je zachycen ve dvou portrétech, kolorované kresbě a obrazu od malíře C. Fröschla.

Z Žofiina života na zámku Konopiště se dochoval její příbor, pudřenka, klobouk (inv. č. 31379), několik šněrovaček, dvě spodničky, košile, šaty a norková kožešina. Také několik jejích vějířů zůstalo na Konopišti uchováno. Jeden je z bílých pštrosích per, druhý z černých pštrosích per, třetí je z nádherných zelených pavích per, čtvrtý je z hedvábí béžové barvy a jsou na něm vyobrazeni dva amorci se šípy a luky. Nejvýznamnějším podle mého uvážení je dochovaný exemplář z roku 1885. Jedná se o vějíř patřící Žofii Chotkové z růžového hedvábí, opatřen datací *10. Februar 1885*. Jsou na něm znázorněny květiny. Pravděpodobně dva květy rozkvetlé růžové růže a dvě její poupata, modré menší květy, podobou připomínají pomněnky, listy rostlin jsou zelené a hnědé barvy. Jedná se o vějíř z večírku, kdy byla Žofie poprvé uvedena do společnosti a který si uchovala, protože jsou na něm podpisy arcivévody Františka Ferdinanda a jeho bratra Otty.¹⁹⁸

Také její podoba zůstala zachycena v mnoha fotografiích a obrazech. A to v obrazech z roku 1900 a 1908 od malíře Josefa Arpáda Koppay (1857–1927).¹⁹⁹ V roce 1900

---

¹⁹⁸ Výstava Spojení v životě a ve smrti

¹⁹⁹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 31, 49

namaloval Žofii Chotkovou v roce jejího sňatku s Františkem Ferdinandem. Žofie oděna v nádherné šaty, v ruce drží své oblíbené růže. Obraz je zasazen do zdobného rámu zlaté barvy. Významnou je i zarámovaná fotografie ve zlatém rámu skoro v životní velikosti zachycující Žofii v rukou držící malou Žofinku, kde jí mohly být 2 až 3 roky.

Celá rodina byla uchována v mnohačetných fotografiích a v lidové dřevěné plastice z roku 1913, kde je zobrazen arcivévoda stojící za rodinou, Žofie sedí, malá Žofinka stojí před Františkem Ferdinandem s nataženou rukou směrem k matce, Maxmilián stojí za Žofií. Ernst se nachází po boku Žofinky, sedí na židli a v rukou drží rozevřenou knihu. Zobrazení vychází pravděpodobně z jedné fotografie rodiny. Další je obdobná lidová dřevěná plastika věnovaná jako blahopřejný dárek arcivévodské rodině z roku 1914. Jsou zde zobrazeni všichni členové rodiny, nad následníkem trůnu se nachází jeho znak, po stranách synů se nachází z každé strany jeden anděl. Pod nimi se nachází nápis „*Hoch dem Kaiserhaus.*“²⁰⁰

Z arcivévodova života zůstal zachován i skleněný servis s gravírovanými arcivévodskými znaky ze začátku 19. století, porcelán vyrobený na objednávku následníka trůnu, ubrusy, jenž byly ušity z červeného sametu, zdobeny aplikacemi port, které tvořili ozdobnou borduru, ve středu každého pruhu byly umístěny medailony, empírový stůl z roku 1818 z Benátek, jehož deska je zdobena drahými kameny a jejich napodobeninami, na nohách pravděpodobně zlaté harpyje nebo sirény – torzo ženského těla bez nohou s křídly, pod nimi sochy mořských koní, které místo nohou měli rybí ocas, údajně tento stůl byl svatebním darem pro Žofii od arcivévody, stolní dvoudílný paraván malého formátu s fotografiemi Františka Ferdinanda d'Este na červeném pozadí, pocházející z počátku 19. století, obraz zhotoven na zakázku roku 1865 rakouským malířem Carlem Martinem Ebersbergem (celým jménem Carl Martin Gramm Edler von Ebersberg), který zachycuje podobu dvouletého Františka Ferdinanda se svou matkou Marií Annunciatou na vyjížděci ve Štýrsku. Dalším je akvarel Františka Ferdinanda d'Este zachyceného na vyjížděci na Konopišti v roce 1900, je opatřen signaturou H.G.Wilda. Jeden portrét zachytil podobu arcivévody a jedenáctileté Žofinky namalován

---

²⁰⁰ Výstava Spojení v životě a ve smrti

malířem Františkem Dvořákem (1862–1927) roku 1912.²⁰¹ Dalším malířem, který často maloval portréty rodiny Františka Ferdinanda d'Este byl vídeňský malíř Josef Jungwirth.

Život dětí na zámku Konopiště přibližuje pokoj, označen za hernu dětí. V něm zůstaly hračky jako kočár tažen bílými koňmi, šachy, malé porcelánové sošky koně a vlka, drobné ozdobné předměty neboli bibeloty v podobě konvičky, krokodýla a slona, oblíbený slaměný klobouk malé Žofinky. Na zámku se nachází obraz dětí od Františka Dvořáka, upomínkové biřmovací medaile Žofie, Maxe a Ernsta. Na Konopišti se dochovaly obrázky, které na zdi v pokojích zámku namalovala princezna Žofinka. Jedna z maleb zachycuje slepičku, kohoutka a tři kuřátka. Znázorňuje to rodinu Františka Ferdinanda d'Este. Další malba zachycuje slepičku a kohoutka, které zakousne liška. To představuje atentát v Sarajevu. Další část zachycuje kuřátka s druhou slepičkou. Ta znázorňuje Jindřišku Chotkovou, která se po atentátu postarala o sirotky. Dalšími náměty maleb byly květiny či zvířata.

4.7. Koberce, tapiserie a globy

Co se týče globů na Konopišti a některých koberců, není jasné, zda je zakoupil, či patřily do jeho dědictví, nebo náležely k vybavení zámku předchozích majitelů. Avšak je jisté, že po koupi Konopiště následníkem trůnu patřily do jeho sbírek.

Na zámku se nachází zemský globus z roku 1710 pod inventárním číslem 17820, druhým je nebeský globus označen datací 1717 a inv. č. 17852, třetím je Andreaeův zemský globus z roku 1717, čtvrtým další nebeský globus s datací 1730 a posledním je nebeský globus z roku 1792 a je zaznamenán pod inv. č. 23753.

Nejstarší zemský globus z roku 1710 v konopišťských sbírkách má průměr 21 cm, stojící na dřevěném podstavci se čtyřmi nožkami. Autorství globu se připisuje augšburskému mědirytcí Georgu Matthaeusovi, patřil mezi přední výrobce své doby. Nebeský globus z roku 1717 o průměru 34 cm připevněn také na dřevěném podstavci o čtyřech nožkách, ale je poškozen, zhotovil ho norimberský výrobce globu J. L. Andreae stejně jako třetí v pořadí globus také o průměru 34 cm z roku 1717. Čtvrtý globus ze zámku s průměrem 19 cm je připisován norimberské dílně, kterou byl znám J. L. Andreae.

---

²⁰¹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 49

Poslední globus má průměr 35 cm, jeho autorství je přisuzováno Giovanni Maria Cassini (C.R.S.).²⁰²

S velkou pravděpodobností ve sbírkách v útrokách zámku a jeho depozitářích zůstávají skryty i další globy.

Na Konopišti František Ferdinand měl mapu „*Zeměvid Evropy v pátém destiletí 19. věku.*“

František Ferdinand d'Este chtěl vybudovat „*Gobelinsaal*“ – pro svou sbírku sedmi velkých nástěnných koberců zděděných po modenské větvi rodu Este. Smrtí následníka trůnu byla stavba ukončena a navždy zůstala tato kolekce gobelínů rozdělena mezi Konopištěm a Vídní.

Na nejstarší tapiserii dochované na zámku, je vyobrazen poražený perský král Dareios III., skládající hold makedonskému králi Alexandru Velikému. S rozměry 350 x 328 cm a vynikající kvalitou náležel mezi díla takzvaného zlatého období vlámské bruselské tapiserie a pocházel z 2. poloviny 16. století. Nástěnný koberec s největší pravděpodobností patřil do větší série Alexandrových bitev. Námět s Alexandrem Velikým na nástěnných kobercích byl velmi oblíben a býval často zobrazován již od středověku do 18. století především. Tento motiv byl znázorněn i na jiných uměleckých předmětech a obrazech. Koberec ze zámku Konopiště měl podobu přesného zachycení kresby s ostrými konturami zobrazující scénu s Alexandrem a Dareiem spolu s mnohačetnými figurami, široká bordura rozdělila pole a byla zdobena mnohačetným rozmanitým rostlinstvem a medailonů. Lem s vetkanými písmeny *BB* dokládá, že se jednalo o privilegovanou značku bruselských tkalců.²⁰³

V době Františka Ferdinanda se na Konopišti nacházelo všech sedm kusů, ale roku 1913 nechal odvézt do Vídně čtyři kusy, nevyhovovalo mu umístění na zámku Konopiště. Ve Vídni měly být uchovány jen po dobu, než se dostaví sál, kde by série všech obrazů vynikala a měla své místo. Jeden z gobelínů na Konopišti měl námět Dona Quijota, který se sekal s vévodkyní podle knihy Miguela Cervantese (1547–1616), druhý znázorňoval výjev s prosící princeznou Micomicono Dona Quijota.²⁰⁴ Nejlépe zpracované a nejslavnější náměty tohoto Cervantesova románu byly utkány podle kartonů

---

²⁰² TYWONIAK 1992, 116–117

²⁰³ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 50

²⁰⁴ CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962, 28–29

francouzského malíře Charlese Antoina Coypela, který je namaloval ve 20. letech 18. století. Pracoval také pro Madame Pompadour (1721–1764), milenkou francouzského krále Ludvíka XV. (1710–1774). Vytvořil 28 malých předloh pro tapisérie s Donem Quijotem, které byly tkané mezi roky 1714 a 1794. V těchto letech bylo stvořeno na 200 kusů s podobou Dona Quijota. Tyto série se nachází po různých sbírkách a galeriích nebo jsou ztraceny. V muzeu J. Paul Getty Museum v Los Angeles jsou zastoupeny tyto tapisérie dalšími částmi z románu Cervantese o toulavém rytíři s názvy *Don Quixote Delivered from Folly by Wisdom* z roku 1773, *Sancho Arrives on the Island of Barataria, 1772*, v muzeu ve Virginii *Virginia Museum of Fine Arts, Richmond* se nachází dílo *Don Quixote Guided by Folly, 1756–1757*, v muzeu v Pennsylvánii *Philadelphia Museum of Art, Philadelphia* je dílo *Don Quixote Guided by Folly Setting Forth to be a Knight-Errant, 1780–1783*.

Tapisérie na Konopiště utkány gobelínovou technikou, kdy na celé ploše byla zobrazena stěna s ústředním motivem, je vetkán uprostřed, kolem hlavní scény obrazu tkané květinové věnce, neboli girlandy, pod nimi uprostřed nápis vysvětlující výjev, z jedné strany nápisu vytkána ovce s beranem a na druhé pes. Tapisérie založena na detailech, vytkány i hřebíky, na kterých visely věnce. Byl u nich užit i nový motiv pozadí s damaškovým vzorem v syté nachové barvě, od níž se odrážely výrazné barvy samotného výjevu, květin i zlaté tony rámu, do kterého byl celý výjev zasazen. Tuto podobu měl na svědomí malíř Jacques Neilson (1718–1788), jako další umělci navrhoval a zhotovoval výzdobu pro danou scénu z příběhu o rytíři pro různé ateliéry Královské manufaktury gobelínů v Paříži. Jeho jméno jakožto tkalce výjevu vetkáno do spodního lemu obou tapisérií – *Neilson ex. 1774*. To znamenalo, že gobelíny patřily k posledním replikám zhotovených podle kartonů Coypela.

Další gobelíny tohoto autora je možno spatřit v Arcibiskupském paláci, kde se nabízí možnost srovnat je s konopišťskými a porovnat též iniciály autora.

František Ferdinand d'Este zakoupil jako sběratelskou starožitnou kolekci pro svůj orientální salonek anatolské koberce – částečně modlitební a většinou pocházející z 18. století. Také pořídil malé „tkané obrazy“, v 19. století vyráběné místo gobelínu. Měly námět Směnárníka (Penězoměnc) a Madony s dítětem a sv. Annou. Na zámku se nacházel ještě tkaný obraz z 19. století podle vlámského vzoru Svaté rodiny a nástěnný

koberec, který pocházel ze 17. století z Francie a představoval oblíbenou scénu ze Starého zákona – Nalezení Mojžíše.²⁰⁵

4.8. Lidové umění

František Ferdinand d'Este věnoval pozornost také lidovému umění. Chtěl založit sbírku předmětů s národopisnými rysy, které mělo interpretovat rysy jednotlivých národů celé monarchie. Exponáty zahrnovaly lidové výšivky, malované a vyřezávané svatební truhly, zemědělské nářadí lidu, dřevorezby, kolovrátky, máselnice, selské skříně, kachlová kamna a další.²⁰⁶ Předměty, jež za svého života nashromáždil následník trůnu, po jeho smrti získalo Rakouské muzeum lidového umění ve Vídni (*Österreichisches Museum für Volkskunde*).

4.9. Náhrobky

Velká část náhrobků byla instalována a připevněna za Františka Ferdinanda d'Este vedle bývalé oranžerie na opěrnou zeď a vytvořila součást zdi. Jiné dva renesanční náhrobky umístěny do kaple spolu s náhrobním kamenným epitafem neznámého kněze z počátku 16. či 17. století, který byl umístěn poblíž hlavního oltáře na severní straně. Další náhrobky na hřbitově kostela ve Chvojně. Z převážné části se jedná o renesanční náhrobky, barokní, ale i mladší.

Jde o doklad heraldiky, kterou následník trůnu sesbíral a shromáždil na Konopišti.

Vedle bývalé oranžerie je umístěno 22 náhrobních kamenů různých velikostí. V dolní části se nacházejí velké náhrobky, nad nimi menšího a malého formátu. Na náhrobcích jsou znázorněny erby šlechtických rodů, náboženská tematika, další náhrobní kámen je věnován advokátu- Doctoris Advocati-Petri Greissl, je opatřen datací 1660 a uvedený věk úmrtí 47 let. Většina vytesaných textů na náhrobcích je v německém či latinském jazyce. Bohužel pro těžko čitelné písmo a špatný stav většiny epitafů je hodně textu a jmen nečitelných. Na nejstarším je vytesána datace 1591, další z roku 1637, 1644, 1660, 1676, 1696, 1697, 1714 a 1774. Jeden náhrobek odkryl část jména Hans Jörg von..., Marie Magdalena Hoferin s letopočty 1696, 1697, mohlo by se jednat o Marii Magdalenu Hofer-

---

²⁰⁵ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 29

²⁰⁶ SCHOLLER 2014, 140

dceřa Hanse Hofer a Anny Marie Sauter narozenou v únoru roku 1676 v Německu. Na dalším kameni je vytesáno jméno Anna Kūnda s datací 24. listopad 1774. V Národním archivu v Budapešti se mi podařilo najít záznam, že se může jednat o dceřu Georgiuse Kūnda a Cathariny Brinza, pokřtěnou 30. června 1756 v Maďarsku. Další z epitafů nese jméno Gasparus Kilinger, letopočet 1714, mohlo by se jednat o šlechtický rod z Uher.

Podle tohoto bádání a luštění tajemství náhrobních kamenů, se zřejmě jedná o náhrobky z Rakouska, Maďarska, Německa a Itálie. Z Itálie proto, že některé náhrobky mají srovnatelný vzhled s epitafy v Itálii. Také erby, které se mi nepodařilo rozluštit, mají pravděpodobně vzhledy a části jako zvířata na erbech podobné s italskými šlechtickými rody. Jeden z kamenů zvěčňuje sňatek-alianci Baratt a Griespekové z Griespachu 1676.

Na dolním nádvoří zámku vsazeny do zdiva nádvořních průčelí za arcivévodova času kamenné epitafy, kartuše a další plastické práce s erbovní tematikou, staly se součástí sbírky kamenných epitafů. Na východním průčelí západního nádvoří zámku Konopiště se nacházela starší podoba znaku Františka Ferdinanda d'Este platná před rokem 1896. Tento znak v podobě erbu umístěn nad brankou, již se procházelo do Růžové zahrady. Jeho znak měl celkem tři podoby, které střídal. Měl podobu arcivévodského znaku, jehož užívali členové habsburské dynastie, doplněn znakem vévodů modenských z rodu Öesterreich-Este. Změna se týkala středního štítu – byl polcen. Vpravo habsburský erb (Habsburg-Babenberg-Lotrinsko), vlevo nově v modrém poli korunovaná orlice se zlatou zbrojí (Este), takovýto štít užíval modenský vévoda František V., po němž zdědil modenské dědictví František Ferdinand d'Este. Na zámku se nacházel také dynastický znak habsbursko-lotrinský nad vstupem do průchodu z východního do západního nádvoří Konopiště. Je převýšen korunovanou kolčí přilbou s bohatými příkrývadly, klenotem paví křídla a pod štítem heslo vytvořené pomocí abreviatur A.E.I.O.V. (heslo mohlo mít několik významů: AUSTRIA ERIT IN OBRE ULTIMA – Rakousko bude ve světě poslední, AUSTRIAE EST IMPERARE ORBI UNIVERSO – Rakousku náleží panovat celému světu, AUF ERDEN IST ÖESTTERREICH UNSTERBLICH – V zemích je Rakousko nesmrtelné či ALLER EHREN IST OESTERREICH VOLL – Všech ctností je Rakousko plné). Tato hesla také dokládají povahu Františka Ferdinanda d'Este – toužil stát se velkým mužem, předurčen k vládnutí...²⁰⁷

---

²⁰⁷ CHROMÝ 1989, 25

Znak vévodkyně Žofie umístěn v průchodu mezi západním a východním nádvořím zámku a na pomníčku u cesty z Konopiště do Žabovřesek. V podobách jejího znaku se nacházely různé odchylky a tím měly několik podob a ztvárnění.

4.10. Lavírované perokresby

Není jasné, zda tyto perokresby sbíral sám František Ferdinand d'Este, byly součástí modenského dědictví, nebo je dostal darem, či patřily do vybavení zámku, když ho zakoupil. Jedná se o tři obaly anonymních výhradně perokreseb, tuší, jsou šedě lavírované a s jednotným rukopisem, datované roky 1820–1830. Jejich celkový počet čítá 269 listů. Nachází se v nich několik výjimek kresbou tužkou na akvarelovém papíře a někde označeny vodoznakem J. W. Hatman. Většina kreseb u spodního okraje má dataci kresby a označení místa.

Dělí se na čtyři tematické celky s číselným označením listů: soubor italských krajin, rakouských krajin, moravských krajin, soubor žánrů, které zahrnují slavnosti, alegorie a portréty. Italské krajiny zahrnují 62 listů s italskými nápisy a datací 1821–1822. Rakouské krajiny jsou datované do let 1821–1827, označeny německými nápisy a mají 44 listů. Soubor moravských listů obsahuje také německé texty, datací 1820–1822, zahrnují celkem 139 listů. Poslední soubor žánrů čítá na 24 listů, pochází z let 1820–1825 a většinou jsou bez označení nebo mají německé texty.²⁰⁸

V těchto převážně perokresbách zařazených do souboru žánrů se nachází ještě jedna zvláštnost a to u Pohanské slavnosti a Slavnosti zimy se nachází jméno Maria Beatrix MDCCCXXIV (1824), které je považováno za autorskou signaturu. V případě Pohanské slavnosti ryté litery jsou zakomponovány v klenáku oblouku kamenného mostu. U Slavnosti zimy se litery nachází mezi sloupy slavnostní výzdoby zahrady.²⁰⁹

Domníváme se, že by se mohlo jednat o Marii Beatrice Ricciardi d'Este, která žila v letech 1750–1829. Dcera Ercoleho III. a Marie Theresy z rodu Cybo-Malaspina. Stala se manželkou Ferdinanda Karla Habsbursko-Lotrinského, narodilo se jim deset dětí, nejmladší dcera Marie Ludovika Beatrix z Modeny byla třetí manželkou rakouského císaře, českého a uherského krále Františka I. Zemřela v roce 1816, takže dvě označené

---

²⁰⁸ ŠIŇANSKÁ 1993, 82

²⁰⁹ ŠIŇANSKÁ 1993, 82

perokresby se jménem Maria Beatrix nemohou jí být přisuzovány. Autorkou mohla být její matka, princezna z Modeny Marie Beatrice, milovala umění a zemřela až v roce 1829. Podle této teorie by se mohlo jednat o další součást modenského dědictví.

4.11. Cestovní oltářiky

Umělecké sbírky Františka Ferdinanda d'Este obsahovaly také cestovní oltářiky. Jedním z nich byl obraz *Oplakávání Ježíše Krista* od Lorenza Monaca (1370–1425), pravděpodobně poslední, který viděl před svou smrtí na zámku Konopiště. Údajně se k němu před cestou do Sarajeva modlil. Hlavní obraz je zachován v Čechách, jeho boční křídla jsou ve sbírkách proslulé galerie umění v pařížském Louvru.²¹⁰

4.12. Sarajevský atentát

V zámeckých prostorách a depozitářích se z osudného dne 28. 6. 1914 zachoval projektil ze zbraně Gavrila Principa vyjmutý z těla Žofie, košile ručně šitá s krvavými stopami Františka Ferdinanda a jeho manželky, plátěné spodky, šle ke kalhotám a jedna ponožka arcivévodny, ručník celý zakrvavený s monogramem vévodkyně, byl použit při ošetření jejího zranění, posmrtné masky následníka trůnu a Žofie zhotovené manželi Valičovými.

4.13. Lodě

Následník trůnu choval též zvláštní oblibu k lodím. Dokládají to nejenom knihy uložené v zámecké knihovně s tematikou dějin a teorie námořnictví nebo rozmanité předměty s lodní tematikou. František Ferdinand měl ve své pracovně kolorované kresby a akvarely lodí. Zpodobněn na nich byl např. bitevní křižník pojmenovaný na počest císařovny Elisabeth, připomínající arcivévodovu cestu kolem světa, dále fregata zvaná Schwarzenberg, upomínající bitvu u Helgolandu a admirála Tegetthofa (proslulého vítěze v nejvýznamnější námořní bitvě, kterou Rakousko vyhrálo) a poslední je korveta Carolina. Akvarely lodí zhotovil roku 1896 vídeňský malíř Josef Jungwirth.²¹¹ Různě zdařilé modely lodí (provedených v různých měřítcích) se nacházely v dětské herně.

---

²¹⁰ www.radio.cz/cz/rubrika/cestujeme/pribehy-obrazu-narodni-galerie, vyhledáno 2. 1. 2015

²¹¹ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 47

4.14. Další vzácnosti na Konopišti

Když František Ferdinand vlastnil Konopiště, na zámku se nacházely další umělecké předměty, jejichž původ není úplně jasný. Nevíme, zda tyto předměty pocházely z modenského dědictví, nechal jimi vybavit interiéry pokojů následník trůnu, přivezl si je z cest, anebo patřily k vybavení zámku jeho předchozích majitelů. S jistotou, byly na Konopišti za Františka Ferdinanda d'Este.

Olejomalba od neznámého autora z 18. století a litografie od A.B.Kunického z doby před rokem 1838. Na obou je vyobrazeno Konopiště. Dřevoryty a autoportrét od Albrechta Dürera (1471–1528), mědirytiny bratří Sadelerů, grafické listy Antonia Salamancy (1479–1562), rytina *Smrt Germanicova* od francouzského dvorního malíře Nicolase Poussina (1594–1665), 9 obrazů s vyobrazením zátiší pocházející z Holandska ze 17. století, olejomalba *Únos Proserpiny*, kolorované rytiny z 18. století od českého malíře Karla Postla (1769–1818) s vyobrazením hradu Orlik a zámku Hluboké, bronzová plastika od francouzského sochaře Clodiona z konce 18. století s námětem Satyr a nymfa, malá soška černé barvy pravděpodobně boha Anupise z Egypta (inv. č. K 23374).

Portrét Marie Terezie, manželky sicilského krále Ferdinanda II., obraz jejího vlastního syna Alfonse, jenž byl bratr matky následníka trůnu Marie Annunziaty, dalším podobizna jejího nevlastního syna Francesca, který se v pozdějších letech stal sicilským králem.

Busty Františka Ferdinanda d'Este v dětském věku, velkovévody toskánského a arcivévody rakouského Ferdinanda IV. – jehož vyobrazení vytvořil italský sochař Ottaviano Giovanozzi roku 1837. Obě busty byly zhotoveny z carrarského mramoru.

Benátská zrcadla z ostrova Murano z 18. století, 4 skříňky vykládané želvovinou s polodrahokamy ze 17. století od německého mistra, tři velké kabinety jež reprezentují produkci italského města Florence, jsou opatřeny signací – Florencie, Giovanni Leone 1680. Dubový psací stůl dýchován z růžového dřeva a ozdoben bronzovým kováním jenž bylo zlaceno z 19. století. Holandské hodiny z 18. století ukazují a odměřují příliv a odliv moře či pohyb Slunce a Měsíce. Vybavení pokoje Františka Ferdinanda v orientálním stylu mj. tvořila skříňka s tureckými a maurskými nápisy, vykuřovadlo s rytými indickými figurálními náměty a další předměty jako nádobí a koberce tohoto stylu.

Numismatický kabinet z ebenu bohatě vykládán slonovinou, broušenými kameny s polodrahokamy, lustr zdoben carskou orlicí a další předměty.²¹²

Mnoho předmětů z míšeňského skla. Toaletní souprava z českého broušeného skla, zdobeno stříbrem. Kamna z Čech z 19. století, delfská fajáns ze 17. a 18. století, porcelán vyroben z Vídně, Berlína a Míšeň ze století 18. a 19. Dózy svícny vázy a další.²¹³

---

²¹² BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 1–120

²¹³ Výstava Spojení v životě a ve smrti

Závěr

Konopiště, Hohenbergové a rod d'Este po Sarajevském atentátu

Rod d'Este

Jméno, znak a titul d'Este přenesen 31. 10. 1914 na arcivévodu, později císaře Karla I. Ten z rozhodnutí ze dne 16. 4. 1917 předal jméno a titul svému druhorozenému synu Robertovi (1915–1996). Po jeho smrti predikát d'Este přešel na jeho syna Lorenza Rakouského-d'Este, prince belgického, narozeného roku 1955. Titul užívá doposud.

Osudy dětí

Smrt Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové zasáhla především Sophii, Maxmiliána a Ernsta, z nichž se stali sirotci. Děti se o smrti rodičů dozvěděly při pobytu na dalším rodinném panství v Chlumu u Třeboně. Dalších několik let žily na Konopišti. František Ferdinand d'Este již za svého života spořil každému ze svých dětí každoročně částku 7 500 zlatých a sepsal testament, neboli poslední vůli. Majetek rozdělil spravedlivě mezi všechny své tři potomky.

Zámek Konopiště měl náležet Maxmiliánovi. Poručníkem dětí se stal strýc dětí hrabě (roku 1911 povýšen do knížecího stavu) Jaroslav von Thun und Hohenstein (1864–1929). Byl manželem Marie Chotkové, sestry Žofie. O děti pečovala nejmladší ze sester Žofie hraběnka Henrietta (Jindřiška) Chotková (1880–1964). Poručník zajistil²¹⁴ dětem vzdělání. Max s Ernstem studovali na gymnáziu a na univerzitách ve Vídni. Císař František Josef I. dětem udělil audienci jen jednou a to v době po atentátu. Sourozenci ale podnikali občasné návštěvy do Vídně do paláce Favoritenstrasse, kde je velmi vřele přijala jejich nevlastní babička, arcivévodkyně Marie Tereza.²¹⁵

Roku 1919 byl pozemkový majetek znárodněn československým státem. Týkalo se to i zámku Konopiště. Žofie, Max a Ernst byli nuceni opustit svá panství, především jejich rodinné sídlo. Při odchodu jim byla prohlížena veškerá zavazadla a směly si vzít jen nejnnutnější věci pro osobní potřebu. Rodinné fotografie a předměty, které by jim připomínaly rodiče, musely zanechat na zámku. Bylo to na základě zákona číslo 354/1921

---

²¹⁴ PAVLÍK 2013, 17

²¹⁵ WEISSENSTEINER 2013, 191

Sb., kdy nabyl československý stát veškerých statků a majetků nejen bývalé panovnické habsburské rodiny. Podle dodatku k habsburským zákonům „*Lex Hohenberg*“, kdy stavby, pozemky, umělecké sbírky a další majetek bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho potomků byl bez náhrady vyvlastněn.²¹⁶

Nastal paradox, protože potomci na základě renunciační přísahy z roku 1900 nebyli příslušníky arcivévodského rodu. Nebyli Habsburky a neměli následnické právo na trůn.

Maxmilián s Ernstem se rozhodli odejít na svá panství v Rakousku. Maxovým sídlem se stal rodinný zámek Artstetten v Horním Rakousku. Ernst se uchýlil na panství Radmer ve Štýrsku. Maxmilián se oženil s Alžbětou Waldburg-Wolfegg (1904–1983) v roce 1926. Ernst pojal za manželku Marii Teresii Woodovou (1910–1985) roku 1936. Jejich sestra Žofie uzavřela manželství s hrabětem Friedrichem Nostitz-Rieneckem (1893–1973) roku 1920 a směla žít delší dobu v Československu do roku 1945, kdy ztratila veškerý majetek a byla s rodinou vysídlena.²¹⁷ Jejím dalším domovem se stal nejprve Eisenerz v severním Štýrsku a později Salcburk. Do konce života nezapomněla na Konopiště a udržovala písemný kontakt, nebo posílala dárky bývalým zaměstnancům, jež si z dětství a mládí uchovala v paměti a srdci.²¹⁸

Druhá světová válka se nevyhnula jejím bratrům. Maxmilián s Ernstem byli odpůrci nacionálně socialistického hnutí Anschluss a byli roku 1938 posláni do koncentračního tábora Dachau. Manželce Maxmiliána hraběnce Elisabeth Waldburg-Wolfegg se podařilo po rozhovoru s Hermannem Göringem (1893–1946) manžela vysvobodit už na podzim téhož roku. Ernst měl horší osud, neměl tolik štěstí a byl propuštěn až roku 1943. Oba bratři měli vážné zdravotní problémy, utrpěli psychické újmy, ale nenechali se zlomit.²¹⁹

Jako první z dětí Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové zemřel nejmladší syn Ernst roku 1954. V roce 1962 zemřel Maxmilián a roku 1990 zemřela jejich dcera Žofie. Oba synové jsou pochováni v Artstettenu. Sophie je pohřbena po boku svého manžela v hrobce svobodných pánů Gudenusů na hřbitově ve Weizu. Jejich rodová linie žije do dnešních dob.

---

²¹⁶ SCHOLLER 2014, 147–148

²¹⁷ Pavlík 2014, nepag.

²¹⁸ Pavlík 2014, nepag.

²¹⁹ Scholler 2014, 148–149

Z manželství Žofie a Friedricha Nostitz-Rienecka se narodili Erwein Max a Franz, kteří padli za druhé světové války, dále Alois (1923–2004), jež pojal za manželku Terezu, hraběnkou Waldbourg-Zeil, měl s ní čtyři děti, posledním dítětem Žofie a Friedricha byla dcera Žofie (*1929), která se vdala za Arnošta Gordiana, svobodného pána Gaudenuse, s nímž měla také čtyři děti.

Ernstovi a Marii Therese Woodové se narodil syn Ferdinand (1937–1978), který se oženil s Heide Zeckling. Narodil se jim syn František (*1969), ten si vzal za manželku Christiane Pirker. Druhým synem Ernsta z Hohenbergu byl Ernst (Arnošt) (*1944), který se oženil s Patricie Caesar a z jejich manželství vzešla dcera Eva (*1974).

Maxmiliánovi a Elisabeth Waldburg-Wolfegg se narodil syn Franz (1927–1977), který pojal za manželku princeznu Elisabeth von Luxemburg (1922–2011). Narodily se jim dcery Anita (*1958) a Sophie (*1960). Kněžna Anita von Hohenberg se vdala za Andrease hraběte von Bardeau s nímž má čtyři děti: Gaetan de la Poéze d'Harambure (*1980), Alix de la Poéze d'Harambure(*1981), Gabriel de la Poéze d'Harambure (*1987) a Raoul de la Poéze d'Harambure (*1989). Kněžna Anita von Hohenberg je majitelkou panství Artstetten.²²⁰ Její sestra Sophie von Hohenberg si vzala za manžela Jeana-Louise de Potesta (*1951).²²¹ V jejich manželství se narodily tři děti. Právě ona zažádala o navrácení hohenbergských statků a zámku Konopiště.

Druhým synem Maxmiliána a Elisabeth a nynější hlavou rodu je Georg Hohenberg (*1929), který pojal za manželku princeznu Eleonoru Auersperg-Breunner (*1928). S ní má dceru Henriette, syny Maxmiliana a Nikolause, jež se oženil s Marií Alžbětou hraběnkou Westphalen a mají tři děti.

Třetím synem Maxmiliána a Elisabeth je Albrecht (*1931), který pojal za manželku hraběnkou Leontine Cassis-Faraone (*1939). Prvním jejich dítětem je Margarete, vdala se za Josefa arcivévodu rakouského a má s ním 4 děti. Druhým synem Albrechta a Leontine je Leo, který se oženil s Rosalindou Alcoforado a mají 1 dítě. Třetím potomkem Albrechta a Leontine je dcera Johanna, vdaná za Andrease hraběte Henckel von Donnersmarck. Z jejich manželství vzešly dvě děti. Čtvrtým dítětem Albrechta a Leontine je Katharina, provdaná za Carlose Manuela Minder de Vigo, s nímž má jedno dítě.

---

²²⁰ SCHOLLER 2014, 162–163

²²¹ SCHOLLER 2014, 162–163

Čtvrtým synem Maxmiliána a Elisabeth byl Johannes Hohenberg (1933–2003), který pojal za manželku Elisabeth Meilinger-Rehrl (*1947).

Pátým synem Maxmiliána a Elisabeth je Peter Hohenberg, ženatý s Christine Meilinger-Rehrl.

Šestým dítětem Maxmiliána a Elisabeth je Gerhard Hohenberg (*1941).

Krev Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželky Žofie Chotkové proudí v žilách četných potomků, jejich odkaz a rodová linie přetrvávají do dnes.

Osudy Konopiště a uměleckých sbírek

Po atentátu v Sarajevu ještě několik let na zámku pobývaly děti Františka Ferdinanda d'Este a vévodkyně Žofie. Od roku 1914 po atentátu na následníka trůnu se Konopiště nazývalo novým úředním názvem Ústřední ředitelství českých hohenbergských statků v Benešově u Prahy. Do funkce ředitele panství byl jmenován František Schneiberg, dosavadní nejvyšší pokladník na Konopišti.

Roku 1921 byl zámek Konopiště s přílehlými statky Československým státem vyvlastněn, díky zákonu 354/1921 Sb. Zákon ze dne 12. srpna 1921, o převzetí statků a majetku, připadlých podle mírových smluv československému státu. Na základě paragrafů §2. Statky a majetkem podle §1 rozumějí se veškerý majetek nemovitý i movitý, zahrnujíc v to veškerá majetková práva i pohledávky. §3. Statky a majetkem bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské rozumějí se zejména statky a majetek: *1. Posledního panovníka Karla (1887–1922) a jeho manželky Zity (1892–1989); 2. jiných osob bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské, zejména též bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda Este a jeho potomků.*²²²

V držení Československého státu byl zámek i park částečně zpřístupněny veřejnosti. Interiéry a úpravy, které zanechal František Ferdinand d'Este, zůstaly v této době beze změn. V letech 1928–1931 zpracoval konopišťské fondy dr. Josef Polák. Zámecké fondy v té době obsahovaly 28 000 inventárních čísel, z nichž sbírka loveckých trofejí čítala 12 000 inventárních čísel a svatojiřská sbírka 1 506 čísel.²²³

---

²²² PAVLÍK 2013, 17–20

²²³ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 112

Za druhé světové války se stal zámek Konopiště s okolím podle rozhodnutí říšského protektora Reinharda Heydricha (1904–1942) reprezentačním sídlem a byl zde umístěn hlavní štáb jednotek SS.

Nejcennější obrazy a sochy ještě před usazením jednotek SS převzaly do správy Zemské galerie v Praze, pod záminkou nutné restaurace. Jednalo se například o sochařský portrét Lorenza Medici I. (1449–1492) od Benedeta da Majano z období kolem roku 1490, obraz *Kristovy hlavy* od El Greca. Svatojiřská sbírka byla odvezena do baziliky sv. Jiří na Pražském hradě. Sbírka zbraní z Modenského dědictví se převezla do německého vojenského muzea na Hradčanech v Praze.

V roce 1936 byl ze zámku odvezen sedací nábytek pro zařízení Pražského hradu. V polovině roku 1942 byl inventářem z Konopiště kompletně vybaven zámek v Panenských Břežanech pro osobní potřeby Lídy (Liny) Heydrichové (1911–1985), vdovy po Reinhardu Heydrichovi.²²⁴

Ke konci druhé světové války se tzv. estenská sbírka zbraní a další sbírkově cenné předměty včetně nástěnných konopišťských koberců dostala do solných dolů v Salzburgu v Rakousku. Stalo se to v roce 1943 na základě seznamů, které poskytl ústřední ředitel tzv. protektorátních statků, příslušník SS Pögel. S rabováním majetku Konopiště mu pomáhal vedoucí ministerstva zemědělství Dr. Schmidt a vedoucí pozemkového úřadu Fischer. Poté zámek připadl „*Sonderdienststelle*“, pod vedením hejtmana Riennebacha a ze zámku se měly odvézt umělecké sbírky vybrané dle jejich úsudku.

Tehdejší kastelán Konopiště Jan Posel se vkradl na zámek do místností komise, zfalšoval zápisy v knihách a tím se mu podařilo zachránit zlaté klenoty z doby následníka trůnu, které zadržel v prostorách sklepení a menší kusy poschovával v trámoví na půdě. Zmizelo i 20 grafických listů vyřezaných z knih. Kastelán Jan Posel spravil Pražský hrad a pana Reinnebacha, který zařídil, aby grafik Rudolf Melzer, člen *Sonderdienststelle* vrátil a osobně uložil ukradené grafické listy do příslušných knih.

8. května 1945 si zástupce československé armády vynutil řádné předání celého zámku. Po osvobození byly odvezené předměty částečně postupně vypátrány a vráceny na zámek Konopiště. Předměty, které pocházely z konopišťských sbírek a byly odvečeny do Rakouska a Německa vrátila správa tamních amerických zón.

---

²²⁴ BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991, 112

Několik z nejcennějších uměleckých předmětů pak převzala Národní galerie a Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze. Některé tyto předměty Národní galerie pokládá za své a nechce je navrátit na zámek Konopiště. Zápůjčky Národní galerie potvrdila, avšak jsou využity galerijním a muzejním způsobem. Pouze nepatrnou část předmětů donutil Národní památkový ústav vrátit, v rámci zpřístupnění hradů a zámků až roku 1990, kdy byly přijaty restituční zákony. Na jejich základě dochází k navrácení majetku na původní místa. Na Konopiště se tak vrátil jezdecký portrét budoucího polského krále Jana II. Kazimíra Vasy od anonymního malíře pocházející přibližně z roku 1620 a jedná se o olejomalbu.

V roce 1945 Konopiště přejímá do správy ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství. I v této době byly zámecké sbírky ochuzovány. Ministerstvo zemědělství, tehdejší správce, vybavovalo konopišťskými sbírkami a inventářem lesní závody, archivy, hájenky a jiné objekty, které patřily pod jeho správu.²²⁵

Zámek dále spravuje Okresní národní výbor v Benešově. Od roku 1965 je ve správě Střediska státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje.

Podle zprávy z 26. 11. 1969 PhDr. Ludiše Letošníkové (1925–2004), která nalezla 19. 11. 1969 při průzkumu dokladovaného materiálu na Konopišti kartotéku, obsahující 1246 lístků, kde je list s údaji: „*Kartotékové listky inventarizačních předmětů zlatých a stříbrných*“. Tyto předměty byly předány ONV Benešov v roce 1962 Ústavu pro zpracování drahých kovů a nenávratně roztaveny a zničeny. Inventarizační kartotékové listky obsahují popisy diadémových souborů ze zlata, vykládaných drahokamy, perlami a podobně. Dalšími předměty je soubor šperkový, zlatý, z květů a lístků z různých broušených drahokamů a polodrahokamů, náušnice, náhrdelník, dvě jehlice v podobě kytic se dvěma závěsy, Vídeň, 1. polovina 19. století.

S největší pravděpodobností se jednalo o šperky samotné vévodkyně Žofie Chotkové. Dalšími předměty, které byly roztaveny je diadémový soubor zlatý z roku kolem 1800, monstrance stříbrná, zlacená, s akantovými listy, bohatě cizelovaná, vykládaná polodrahokamy a perličkami, věnována Františkem Ferdinandem d'Este roku 1909, dóza ze zlata a křišťálu, cestovní příbor stříbrný kolem roku 1800, ciborium měděné, zlacené, kolem roku 1500 a další předměty.

---

²²⁵ MARTINCOVÁ/FRÍDL 1999, 23

Zámek byl zpřístupněn veřejnosti a nastala idea obnovení soukromých pokojů Františka Ferdinanda d'Este, o kterou se snažila dr. Věra Kuthanová. Myšlenka obnovení se neuskutečnila částečně kvůli politickým obavám vedení tehdejšího Střediska památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje a částečně z lhostejnosti odpovědných pracovníků. Tato myšlenka se uskutečnila až roku 1994 u příležitosti 80. výročí sarajevského atentátu.

Prameny, ze kterých bylo možno čerpat byl soupis, pořízený majitelem zámku kolem přelomu roku 1899 a 1900, dalším soupisové knihy, soupis pořízený po převzetí Konopiště československým státem v roce 1921 a vodítkem se také staly fotografie jednotlivých místností z roku 1900 a z roku 1907, které zhotovil „*momentní fotograf Jeho císařské a královské Výsosti Nejosvícenějšího pana arcivévody Františka Ferdinanda Rakouského z Este*“ Rudolf Bruner-Dvořák (1864–1921).²²⁶

Některé části vybavení pokojů, jako nábytek z důvodu předchozího rabování a nevrácení, na Konopišti musely být nahrazeny jiným, avšak co nejvíce podobným původnímu. To umožnilo, aby se zámek Konopiště do dnešní doby zachoval v podobě, jakou dostal při poslední přestavbě za následníka trůnu, arcivévody Františka Ferdinanda d'Este.

Zámek Konopiště zapůjčil některé předměty ze svého sbírkového fondu do Ferrary na Výstavu sv. Jiří, která probíhala od 8. 4.–21. 8. 1991. Jednalo se například o zbroj na koně, zbroj turnajová jezdecká, zdobená leptanými a rytými pásy se zlacenými motivy rostlinnými a geometrickými, malbu na dřevě archanděla Michaela z Itálie z období po polovině 15. století, klekátko z Itálie datováno kolem roku 1700, štít kulatý s oboustrannou malbou na líci obraz boje, hrot praporu Mansfeldova jezdeckého pluku v 1698 Rakousku a další.²²⁷

Konopiště úzce spolupracuje se zámek Artstetten a jeho nynější majitelkou, pravnučkou Františka Ferdinanda d'Este kněžnou Anitou von Hohenberg, je zvána na Konopiště na pamětní události týkající se arcivévody a jeho manželky. Dokládají to také výpůjčky mezi zámky.

7. 3. 1990 bylo uděleno povolení k vývozu kulturních památek k zápůjčce na výstavu „*Thron-Oder Liebe*“ konané ve dnech 31. 3. 1990 do 2. 11. 1990 na zámku Artstetten.

---

²²⁶ MARTINCOVÁ/FRÍDL 1999, 24

²²⁷ GLOSOVÁ 1989, 134–136

Jednalo se o portrét dětí Hohenbergových, svatební živůtek, dětské hračky a další. Nebo zápůjčka zámku Artstetten na výstavu „*Spojení v životě a smrti*“ konané u 100. výročí sarajevského atentátu na zámku Konopiště od 24. dubna 2014 do 31. října 2014. Zámek Artstetten zapůjčil především fotografie.

Další historický předmět poskytlo Konopiště Jízdně Pražského hradu na výstavu „*Hrady a zámky objevené opěvované*“ z 19. 12. 2014 do 15. 3. 2015. Jedná se o kompletní renesanční jezdeckou výzbroj pro muže a koně, přivezenou z Itálie, patřící do dědictví rodu d'Este z Modeny.

V roce 2009 zažádala pravnučka Františka Ferdinanda d'Este kněžna Sofie von Hohenberg, sestra Anity von Hohenberg o navrácení dědictví po svých předcích. Benešovský okresní soud žalobu zamítl. Tento verdikt snížil šance kněžny Sofie na získání zámku Konopiště. Pravnučka po Benešovském okresním soudu požadovala, aby řízení přerušil a obrátil se na Ústavní soud, který jako jediný může ze zákona z roku 1921 o vyvlastnění vypustit paragrafy, které Hohenbergové o jejich panství připravily. Soudkyně Petra Šturcová odmítla z důvodu, že kněžna neprokázala, že je jedinou dědičkou rodu a podle ní se nedá domáhat návratu majetku u kterého došlo k vyvlastnění před 25. únorem 1948, pokud zvláštní restituční zákon neustanovil jinak.

Sofie von Hohenberg se odvolala. V roce 2011 Ústavní soud v Brně odmítl stížnost kněžny Sofie von Hohenberg o navrácení mobiliáře zámku Konopiště. Advokát kněžny Sofie Jaroslav Brož připravuje stížnost k podání Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

Prvním kastelánem, nejdříve zastávajícím funkci klíčníka, byl Jan Posel, který se do služby na Konopiště dostal, když zastavil splašeného koně arcivévodovy dcery Žofie. Dalšími byli Vladimír Hopp a Jan Sirový. Čtvrtou v pořadí se stala Ing. Marie Krejčová, která byla kastelánkou na zámku 25 let.

Zámek Konopiště dnes spravuje Národní památkový ústav, územní památková správa v Praze.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Archiv Pražského hradu (APH), Mockerova osobní pozůstalost, sign. T 37, č. 967-1002

Archiv Národního památkového ústavu (NPÚ), Územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Oddělení dokumentačních fondů a knihovny, Konopiště

Národní památkový ústav (NPÚ), Územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Oddělení správy mobiliáře a zámeckých knihoven, Osvědčení o povolení vývozu kulturních památek na výstavu sv. Jiří do Ferrary z roku 1991, Smlouva o výpůjčce z Konopiště na zámek Artstetten na výstavu Thron oder Liebe z 1990, dokument Zlaté a stříbrné předměty ze sbírek státního zámku Konopiště předané ONV-Benešov r. 1962 Ústavu pro zpracování drahých kovů

Státní oblastní archiv Praha (SOA)

- Osobní fond Josef Volf, ev. č. 373 a 550
- Sběrka pohlednic Františka Ferdinanda d'Este 1896-1904, ev. č. 1551

Výstava zámku Konopiště Spojení v životě i ve smrti

Monografie:

AICHELBURG 1986 — Wladimir AICHELBURG: Erzherzog Franz Ferdinand und Artstetten. Wien 1986

AICHELBURG 2003 — Wladimir AICHELBURG: Der Thronfolger und die Architektur Erzherzog Franz Ferdinand von Österreich-Este als Bauherr. Wien 2003

BLIED 2013 — Jean-Paul BLIED: Franz Ferdinand. Der Eigensinnige Thronfolger. Wien 2013

BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986 — Konstantina BLECHOVÁ / Giulio ANDREOTTI / Carlo PERDOMI / Armando PERES: Le armi degli Estensi. La collezione di Konopiště. Ferrara – Castello Estense. Milano 1986

BOGDAN 2003 — Henry BOGDAN: Historie Habsburků. Praha 2003

BROŽOVSKÝ 1981 — Miroslav BROŽOVSKÝ: Konopiště. Text pro průvodce. Praha 1981

BROŽOVSKÝ 1983 — Miroslav BROŽOVSKÝ: Konopiště. Praha 1983

BROŽOVSKÝ 1995 — Miroslav BROŽOVSKÝ: Zámek Konopiště. Praha 1995

BROŽOVSKÝ 1999 — Miroslav BROŽOVSKÝ: Konopiště. Praha 1999

BROŽOVSKÝ 2005 — Miroslav BROŽOVSKÝ: Památky Konopiště 2005

BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ 1980 — Miroslav BROŽOVSKÝ/ Ludiše LETOŠNÍKOVÁ: The Konopiště castle. Text for the guides. Prague 1980

BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991 — Miroslav BROŽOVSKÝ / Ludiše LETOŠNÍKOVÁ / Věra KUTHANOVÁ: Konopiště castle. Prague 1991

BROŽOVSKÝ/LETOŠNÍKOVÁ/KUTHANOVÁ 1991 — Miroslav BROŽOVSKÝ / Ludiše LETOŠNÍKOVÁ / Věra KUTHANOVÁ: Zámek Konopiště. Text pro průvodce 1991.

- Text pro průvodce. Praha 1991
- BRYCH/RENDEK 2005 — Vladimír BRYCH / Jan RENDEK: České hrady a zámky. Praha 2005
- BUBEN 1994 — Milan BUBEN: Encyklopedie heraldiky. Praha 1994
- BURG 2009 — Johanna Marianna BURG: Temný osud jménem d'Este. Praha 2009
- CERMAN 2008 — Ivo CERMAN: Chotkové. Příběh úřednické šlechty. Praha 2008
- CLARY-ALDRINGEN 2002 — Alfons CLARY-ALDRINGEN: Vůně vzpomínek. Praha 2002
- DAVID/SOUKUP/ČECH 2004 — Petr DAVID / Vladimír SOUKUP / Lubomír ČECH: Skvosty Čech, Moravy a Slezska. Praha 2004
- DOLÍNEK 2004 — František DOLÍNEK: Zbrojnice Konopiště. Praha 2004
- DURDÍK 1998 — Tomáš DURDÍK: Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha 1998
- DURDÍK 2000 — Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 2000
- ESTE/GERBERT 2013 — Franz Ferdinand von Österreich-ESTE / Frank GERBERT: Die Eingeborenen machten keinen besonders günstigen Eindruck. Tagenbuch meiner Reise um die Erde 1892-1893. Wien 2013
- FORMANOVÁ 1985 — Věra FORMANOVÁ: Konopiště. Praha 1985
- GALANDAUER/KUSÁK 1988 — Jan GALANDAUER / Dalibor KUSÁK: Konopiště 1988
- GALANDAUER 1993 — Jan GALANDAUER: František Ferdinand d'Este. Praha 1993
- GALANDAUER 2000 — Jan GALANDAUER: František Ferdinand d'Este: Následník trůnu. Praha 2000
- GALANDAUER 1994 — Jan GALANDAUER: František Ferdinand d'Este. Havlíčkův Brod 1994
- GALANDAUER/HONZÍK 1986 — Jan GALANDAUER / Miroslav HONZÍK: Osud trůnu habsburského. Praha 1986
- HAMANNOVÁ 1996 — Brigitte HAMANNOVÁ: Habsburkové. Životopisná encyklopedie. Praha 1996
- HAMMONDOVÁ 2004 — Beate HAMMONDOVÁ: Největší milostný příběh na dvoře habsburském. František Ferdinand a Žofie Chotková. Praha 2004
- HANNING 2013 — Alma HANNING: Franz Ferdinand. Die Biografie. Wien 2013
- HENDRYCH/KUPKA/VOREL/LÍČENÍKOVÁ 2011 — Jan HENDRYCH/ Jiří KUPKA/ Ivan VOREL/ Michaela LÍČENÍKOVÁ: Slavné zahrady a parky středočeského kraje. Praha 2011
- HVĚZDA 1931 — Karel HVĚZDA: Průvodce po Benešově, Konopišti a okolí. Praha 1931
- CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK 1962 — Ema CHARVÁTOVÁ/ Jiří TYWONIAK: Konopiště, Praha 1962
- CHARVÁTOVÁ/TYWONIAK/BLAŽKOVÁ/RŮŽIČKA/TYWONIAKOVÁ 1962 — Ema CHARVÁTOVÁ / Jiří TYWONIAK / Jarmila BLAŽKOVÁ / Josef RŮŽIČKA / Jana TYWONIAKOVÁ: Konopiště. Stání zámek a památky v okolí. Praha 1962
- CHRAMOSTA 2014 — Jiří CHRAMOSTA: Spojení v životě i ve smrti. Libice nad Cidlinou 2014
- INDRA 2004 — Bořivoj INDRA: Tajemství paravánu následníka trůnu, Praha 2004
- KÁRNÍK 1980 — Zdeněk KÁRNÍK: Konopiště. Praha 1980
- KAŠIČKA/LÍBAL/NOVOSADOVÁ 1975 — František KAŠIČKA / Dobroslav LÍBAL / Olga NOVOSADOVÁ: Zámek Konopiště, stavebně historický průzkum zámku. Textová a obrazová část. Praha 1975
- KULICH 2013 — Jan KULICH: Konopiště. Libice nad Cidlinou 2013
- KUTHAN 2001 — Jiří KUTHAN: Aristokratická sídla období romantismu a historismu. Praha 2001

- LETOŠNÍKOVÁ 1963 — Ludiše LETOŠNÍKOVÁ: Zbrojnice na Konopišti. Praha 1963
- MACLAGAN/LOUDA 1991 — Michael MACLAGAN / Jiří LOUDA: Lines of Succession. Heraldry of the Royal Families of Europe. London 1991
- MÁDROVÁ 2014 — Kamila MÁDROVÁ: Pedagogové ve službách trůnu. Praha 2014
- MARTÍNEK 2009 — Miloslav MARTÍNEK: Krvavá cesta k Sarajevu. Praha 2009
- MENCLOVÁ 1972 — Dobroslava MENCLOVÁ: České hrady 1. Praha 1972
- MIHOLA 2007 — Rudolf MIHOLA: Tajemství Konopiště, Praha 2007
- NĚMEC 2007 — Vilém NĚMEC: Vysoký pán Konopišťský. Nelichotivý portrét následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Praha 2007
- OSWALD 1984 — Gert OSWALD: Lexikon der Heraldik. Dresden 1984
- PAVEL 2011 — Josef PAVEL: Pověsti českých hradů a zámků. Praha 2011
- PAVLÍK 2013 — Lukáš PAVLÍK: Ve službách Konopišťského pána, Benešov 2013
- PAVLÍK 2014 — Lukáš PAVLÍK: Život konopišťských pánů ve fotografiích. Benešov 2014
- PEKAŘ 1923 — Josef PEKAŘ: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha 1923
- PERNES 1994 — Jiří PERNES: Život plný nepřátel aneb dramatický život a tragická smrt následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Praha 1994
- PERNES 2007 — Jiří PERNES: O trůn a lásku. Praha 2007
- PĚŠINA/KIBIC 1985 — Jaroslav PĚŠINA / Karel KIBIC: ABC kulturních památek Československa. Praha 1985
- PODHORSKÝ 2006a — Marek PODHORSKÝ: Středočeský kraj. Praha 2006
- PODHORSKÝ 2006b — Marek PODHORSKÝ: Okolí Prahy. Praha 2006
- PODLAHA 1911 — Antonín PODLAHA: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do konce XIX. století. XXXV. Politický okres Benešovský. Praha 1911
- POCHE/KRÁSA/KRČÁLOVÁ 1978 — Emanuel POCHE / Josef KRÁSA / Jarmila KRČÁLOVÁ: Umělecké památky Čech 2. K/O
- PROCHÁZKOVÁ 2005 — Eva PROCHÁZKOVÁ: Benešov. Praha 2005
- SETON-WATSON 1929 — Robert William SETON-WATSON: Sarajevo. Praha 1929
- SCHOLLER 2014 — Christiane SCHOLLER: Můj pradědeček František Ferdinand. Příběh arcivévodě Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg. Český Těšín 2014
- SUSA 2008a — Zdeněk SUSA: Velká česká pivní kniha. In: Zdeněk SUSA: Jak započala věrná láska Ferdinanda a Žofie. Středokluky 2008, 44–46
- SUSA 2008b — Zdeněk SUSA: Velká česká pivní kniha. In: Zdeněk SUSA: Benešov. Středokluky 2008, 182–183
- SYROVÝ 1973 — Bohuslav SYROVÝ: Architektura. Praha 1973
- TYWONIAK 1960 — Jiří TYWONIAK: Konopiště. Klenot v srdci Čech. Praha 1960
- TYWONIAK 1972 — Jiří TYWONIAK: Konopiště. Praha 1972
- TYWONIAK 1984 — Jiří TYWONIAK: Konopiště. Praha 1984
- UNTERREINER 2011 — Katrin UNTERREINER: Habsburkové. Praha 2011
- VESELÝ 1921 — František VESELÝ: Konopiště- vzpomínky a příspěvky k charakteristice. Praha 1921
- VESELÝ 1924 — František VESELÝ: Konopiště a Hohenbergové. Praha 1924
- VLČEK 2001 — Pavel VLČEK: Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha 2001
- VLČEK 2006 — Pavel VLČEK: Encyklopedie českých zámků. Praha 2006
- VONDRUŠKA 2005 — Vlastimil VONDRUŠKA: Významná sídla české šlechty, Praha 2005
- WEISSENSTEINER 2013 — Friedrich WEISSENSTEINER: František Ferdinand. Krůček od trůnu. Praha 2013
- WINDER 1979 — Ludwig WINDER: Následník trůnu. Praha 1979

WÖFLING 1996 — Leopold WÖFLING: Z arcivévody hokynářem. Paměti habsburského vévody Leopolda Toskánského. Rudná u Praha 1996

Článek v časopisu:

- CHRAMOSTA 2014 — Jiří CHRAMOSTA: Žofie Chotková. In: Jiskra speciál, 2014, 6-10
- KUNEŠ/TURSKÝ 2007 — Petr KUNEŠ / Jan TURSKÝ: Průzkum a restaurování sochy Artemidy parku zámku Konopiště. In: Zprávy památkové péče 67/4/2007, 321–326
- KYNČL 1995 — Radko KYNČL: Výtah s vodovodním pohonem na zámku Konopiště. In: Zprávy památkové péče 55/2/1995, 68–70
- KYNČL 2014 — Radko KYNČL: Výtah s vodním pohonem na zámku Konopiště. In: Jiskra speciál, 2014, 63–64
- LÍBAL 2001 — Dobroslav LÍBAL: Josef Mocker. Architekt, restaurátor. In: Zprávy památkové péče 61/2/2001, 21–23
- MAREŠ 2014 — Petr MAREŠ: Sarajevský atentát. In: Sarajevský atentát – Otazníky nezmizely..., 2014
- MARTINCOVÁ 2004 — DAGMAR MARTINCOVÁ: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště. In: Památky středních Čech, 18/2/2004, 1–21, Praha 2004
- MARTINCOVÁ/FRÍDL 1999 — Dagmar MARTINCOVÁ / Jan FRÍDL: Konopiště. Sídlo následníka trůnu. Reinstalace a expoziční záměry. In: Památky středních Čech, 13/1/1999, 23–40, Praha 1999
- PAVLÍK 2014 — Lukáš PAVLÍK: Osudy Hohenbergů po Sarajevském atentátu. In: Jiskra speciál, 2014, 47-48
- PAVLÍK 2014 — Lukáš PAVLÍK: František Ferdinand Rakouský-Este. In: Jiskra speciál, 2014, 3-5
- STUDNIČKOVÁ 2014 — Lucie STUDNIČKOVÁ: Ve službách „Vysokého pána.“ In: Jiskra speciál, 2014, 16-18

Katalog:

KOTKOVÁ 2014 — Olga KOTKOVÁ: German, Austrian, French, Hungarian and Netherlandish Sculpture 1200–1550. Illustrated Summary Catalogue. The National Gallery in Prague. Prague 2014

Stat' ve sborníku:

- DURDÍK 1985 — Tomáš DURDÍK: Raně gotická stavební podoba hradu Konopiště. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 26, 1985, 163–182
- DURDÍK 1992 — Tomáš DURDÍK: Archeologický výzkum hradu Konopiště v roce 1991. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 32, 1992, 65–78
- GLOSOVÁ 1989 — Michaela GLOSOVÁ: Zápůjčka souboru historických zbraní a zbrojí ze zámku Konopiště do Ferrary v Itálii. In: Památky středních Čech 4, 1989, 134–136
- CHROMÝ 1989 — Mojmír CHROMÝ: František Ferdinand d'Este a Hohenbergové. In: Heraldická ročenka, 1989, 5–28
- KOKOŠKA 1988 — Stanislav KOKOŠKA: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 29, 1988, 235–247

- KOVAŘÍK 1992 — Václav KOVAŘÍK: Zámecký park v Konopišti. I. oddělení u zámku. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 32, 1992, 5–30
- KOVAŘÍK 1993 — Václav KOVAŘÍK: Zámecký park v Konopišti. II. Růžová zahrada. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 33, 1993, 5–19
- MAREŠ 1998 — Pavel MAREŠ: Vztahy mezi Benešovem a Konopištěm před 1. světovou válkou a během ní. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 38, 1998, 269–276
- NOVÁKOVÁ/HANZL 1970 — Eliška NOVÁKOVÁ / Rudolf HANZL: Hospodaření s drobnými šelmami na Konopišti. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 11, 1970, 28–39
- ŠIŇANSKÁ 1993 — Janka ŠIŇANSKÁ: Soubor lavírovaných perokreseb ze zámku Konopiště. In: Památky středních Čech 6, 1993, 82
- TYWONIAK 1978 — Jiří TYWONIAK: Panství Konopiště v 16.století. In: Středočeský sborník historický 13, 1978, 259–286
- TYWONIAK 1980 — Jiří TYWONIAK: Panství Konopiště v 17.století. In: Středočeský sborník historický 15, 1980, 197–244
- TYWONIAK 1992 — Jiří TYWONIAK: Staré globy v Benešově a na Konopišti. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 32, 1992, 109–118
- VELEK 1998 — Luboš VELEK: Ve službách „Vysokého pána“ I. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 38, 1998, 221–244
- VELEK 1999 — Luboš VELEK: Ve službách „Vysokého pána“ II. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 39, 1999, 211–235

Bakalářská a diplomová práce:

- FLEISSIGOVÁ 2009 — Lucie FLEISSIGOVÁ: Sňatek arcivévodky Františka Ferdinanda d'Este s hraběnkou Žofíí Chotkovou (bakalářská práce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.) Praha 2009
- HRDINOVÁ 2013 — Lenka HRDINOVÁ: František Ferdinand d'Este a Konopiště (bakalářská práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.) Praha 2013
- TYMEROVÁ 2011 — Lucie TYMEROVÁ: Chotkové a Žofie Chotková (diplomová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.) Praha 2011

Seznam vyobrazení

1. **Půdorys nejstarší fáze hradu**, reprodukce z: DURDÍK 1985, 167, obr. 4
2. **Konopiště roku 1468 ve vlastnictví Šternberků**, reprodukce z: MIHOLA, 2007, 26
1. **Konopiště ve 40. letech 19. století**, reprodukce z: DURDÍK 1998, 51, obr. 60
4. **Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este**, květen 1886, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
5. **Náčrt stavu nejbližšího okolí zámku před přestavbou** podle mapy nakreslené Josefem Volfem, reprodukce z: PAVLÍK 2013, 43, obr. 31
6. **Půdorys 1. patra zámku**, kolem roku 1903, NPÚ, Územní odborné pracoviště středních Čech v Praze
7. **Stavební úpravy hlavní věže na Konopišti za Františka Ferdinanda d'Este**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
8. **Stavba Muzea sv. Jiří** z 25.srpna 1910, reprodukce z: PAVLÍK 2013, 63, obr. 64
9. **Bývalá oranžerie před přestavbou**, před rokem 1910 reprodukce z: PAVLÍK 2013, 63, obr. 63
10. **Stavební úpravy skleníku v Růžové zahradě**, kolem roku 1912, reprodukce z: PAVLÍK 2013, 60, obr. 60
11. **Nákres Schloss Konopischt** k plánované přístavbě zámku z roku 1912, nákres na zámku Artstetten, reprodukce z: PAVLÍK 2013, 66, obr. 67
12. **Zámek Konopiště před rokem 1904**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
13. **Zámek Konopiště s Růžovou zahradou**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
14. **Sedmiletý František Ferdinand s bratry Ottou a Ferdinandem Karlem**, reprodukce z: SCHOLLER 2014, 32
15. **František Ferdinand v kruhu rodinném**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
16. **Poslední rodinná fotografie z února 1896**, reprodukce z: SCHOLLER 2014, 37
17. **František Ferdinand d'Este**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
18. **Nadporučík pěšího pluku císařovny Marie Terezie** 24 .4. 1882, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
19. **Admirál František Ferdinand d'Este** 4. 9. 1902, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor

- 20. František Ferdinand jako generální inspektor branné moci**, jmenován 17. 8. 1913, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 21. František Ferdinand d'Este při své cestě kolem světa v Indii**, reprodukce z: ESTE/GERBERT 2013
- 22. Arcivévoda zachycen na lovu tygrů v Indii**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 23. Dopis Žofie Chotkové**, kde sděluje své sestře dojmy z první návštěvy Konopiště, jež navštívila s arcivévodkyní Isabellou roku 1896, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 24. Kněžna Žofie Chotková**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 25. František Ferdinand d'Este s Žofií Chotkovou**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 26. František Ferdinand d'Este s dcerou Žofinkou na Konopišti v roce 1902**, reprodukce z: SCHOLLER 2014, 115
- 27. František Ferdinand d'Este pravděpodobně s jedním ze svých synů**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 28. Žofie Chotková se svou dcerou Žofií**, kde jsou jí pravděpodobně 2 až 3 roky, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 29. Následník trůnu s vévodkyní Žofií, dcerou Žofinkou, syny Maxem a Ernstem**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 30. František Ferdinand d'Este při cestě do Sarajeva**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 31. Telegram z 28. června 1914 od arcivévody své dceři Žofií**, reprodukce z: MAREŠ 2014, 17
- 32. František Ferdinand d'Este s vévodkyní Žofií 5 minut před atentátem**, 28. 6. 1914, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 33. Rodokmen rodu d'Este**, reprodukce z: MACLAGAN/LOUDA 1991, 255, obr. 128
- 34. František V. vévoda z Modeny s manželkou Adalgundou**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 35. Turnajová zbroj 1580–1585**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 49
- 36. Brnění, Itálie 1575–1580**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 51

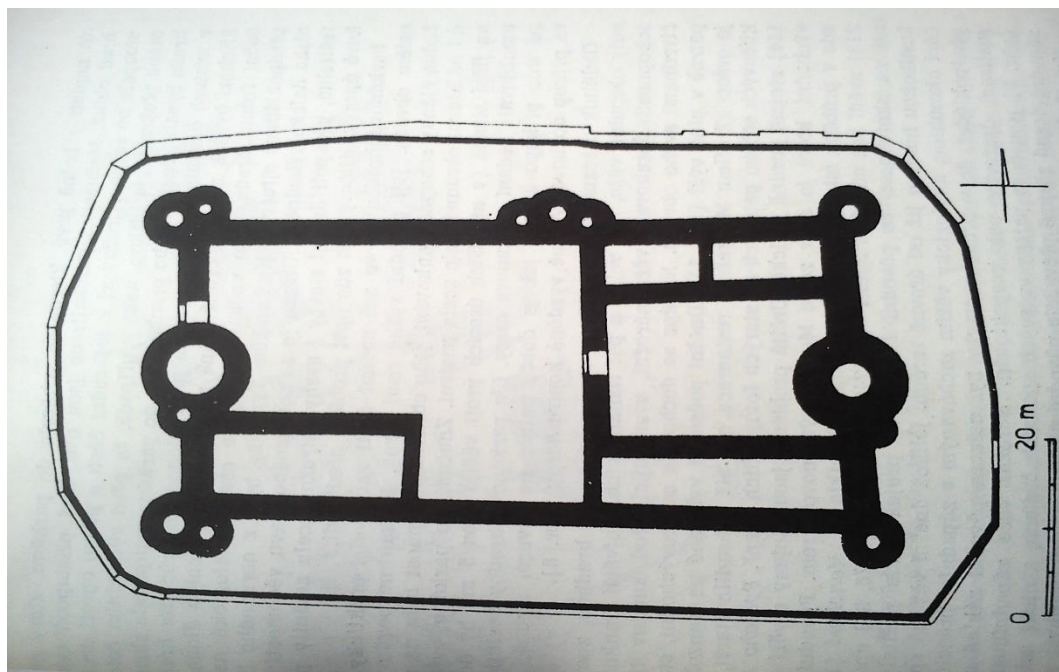
37. **Brnění pro dítě, kolem roku 1590**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 47
38. **Detail trunajové zbroje**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 48
39. **Detail turnajové zbroje na koně, 1570**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 52
40. **Přilba velmože z Milána**, kolem roku 1490, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 56
41. **Detail přilby, kolem roku 1490**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 57
42. **Meč, kolem roku 1610**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 87
43. **Ceremoniální meč, přibližně kolem roku 1570**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 91
44. **Palcát se zosobněním sedmi planet, Miláno, 1608**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 94
45. **Meč, pochází z období kolem roku 1610**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 107
46. **Kuš**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 111
47. **Detail muškety, kolem roku 1580**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 117
48. **Detail muškety, kolem roku 1560**, reprodukce z: BLECHOVÁ/ANDREOTTI/PERDOMI/PERES 1986, 124
49. **Náčrt instalace exponátů v Muzeu sv. Jiří v druhém poli slepých arkád, kolem roku 1900**, reprodukce z: MARTINCOVÁ 2004, 3, obr. 3
50. **Pozdně gotický reliéf sv. Jiří z 16.století**, reprodukce z: BROŽOVSKÝ 1999, 29, obr. 25
51. **Svatý Jiří, 19. století**, reprodukce z: GALANDAUER/KUSÁK 1988, 79, obr. 73
52. **Rytíř sv. Jiří, kopie pozdně gotické až renesanční dřevořezby, 19. století**, reprodukce z: GALANDAUER/KUSÁK 1988, 79, obr. 72
53. **Oltářní obraz se sv. Jiřím, 1515–1520**, reprodukce z: KOTKOVÁ 2014, 57, obr. 42
54. **Sv. Šebestián, kolem roku 1510**, reprodukce z: KOTKOVÁ 2014, 44, obr. 28
55. **Madona a dítě, kolem roku 1470**, reprodukce z: KOTKOVÁ 2014, 67, obr. 52
56. **Svatá Markéta, kolem roku 1480**, reprodukce z: KOTKOVÁ 2014, 118, obr. 110

- 57. Korunovaná Madona**, kolem roku 1440, reprodukce z: KOTKOVÁ 2014, 97, obr. 83
- 58. František Ferdinand d'Este s jedním ze svých loveckých psů**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 59. František Ferdinand d'Este na lovu s knížetem z Plessu**, uloven zubr evropský, 3. listopad 1898, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 60. František Ferdinand d'Este s vévodkyní Žofií, dětmi Maxem, Ernstem, Žofií a loveckou společností na lovu**, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 61. Pole číslo 7. s pohlednicemi na paravánu následníka trůnu**, reprodukce z: INDRA 2004, 35
- 62. Portrétní fotografie z paravánu arcivévodkyně Marie Terezie**, nevlastní matky následníka trůnu, text „Z celého srdce Tvá Tebe vroucně milující Mama“, 18. 2. 1900, reprodukce z: INDRA 2004, 98
- 63. Vějíř Žofie Chotkové** z růžového hedvábí s podpisy arcivévodky Františka Ferdinanda a jeho bratra Otty, 1885, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 64. Portrét vévodkyně Žofie Chotkové**, reprodukce z: KULICH 2013, nestránkováno
- 65. František Ferdinand d'Este s jedenáctiletou Žofinkou**, 1912, reprodukce z: KULICH 2013, nestránkováno
- 66. Rodina arcivévodky**, polychromovaná lidová dřevěná plastika, 1914, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 67. Pracovna na Konopišti Františka Ferdinanda d'Este**, před rokem 1900, reprodukce z: MARTINCOVÁ/FRÍDL 1999, 26, obr. 3
- 68. Pokoj vychovatelky na Konopišti s Žofií, Maxem a Ernstem**, kolem roku 1910, reprodukce z: MARTINCOVÁ/FRÍDL 1999, 33, obr. 15
- 69. Část náhrobků na opěrné zdi vedle bývalé oranžerie**, 11. 4. 2015, foto: autor
- 70. Náhrobek s vytesaným jménem Anna Kūnda s letopočtem 1774**, 1. 5. 2010, foto: autor
- 71. Epitaf se jménem Casparus Killinger a rokem 1714**, 11. 4. 2015, foto: autor
- 72. Sňatek**, aliance dvou rodů z roku 1676, 4. 5. 2011, foto: autor
- 73. Max, Ernst a Žofie při vyjížděce na Konopišti se svou tetou Jindřiškou Chotkovou**, v letech po atentátu v Sarajevu, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 74. Děti arcivévodky Františka Ferdinanda a vévodkyně Žofie se svými životními partnery**, Vídeň 25. 5. 1936, výstava Spojeni v životě a ve smrti, foto: autor
- 75. Zámek Konopiště v roce 1925**, www.cimbura.webgarden.cz/Konopiště, vyhledáno 11. 4. 2015

- 76. Zámek Konopiště** 2. 7. 2011, foto: autor
- 77. Socha bohyně Diany** na zámku Konopiště, 11. 4. 2015, foto: autor
- 78. Zámek Konopiště s barokní branou**, 1. 5. 2010, foto: autor
- 79. Socha psovoda** na zámku Konopiště, 11. 4. 2015, foto: autor
- 80. Znak Františka Ferdinanda d'Este** na zámku Konopiště, 23. 4. 2014, foto: autor
- 81. Zámek Konopiště se sochami**, 23. 4. 2014, foto: autor
- 82. Zámek Konopiště**, 2. 7. 2011, foto: autor

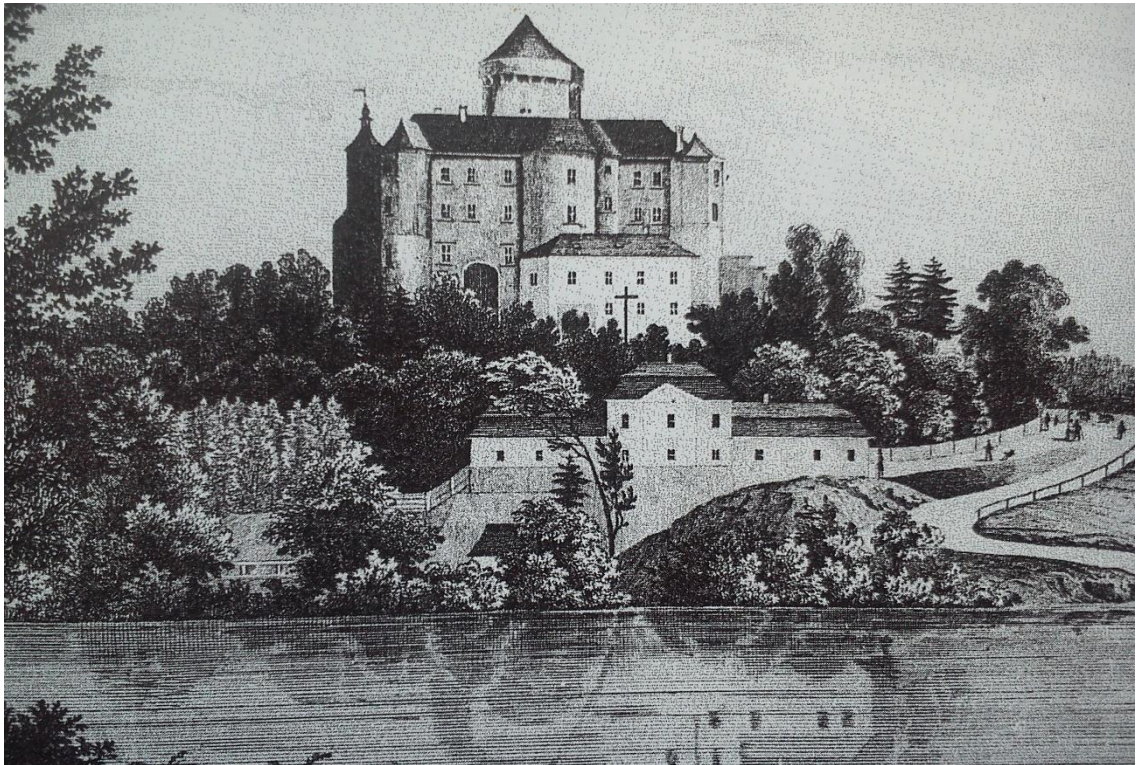
Obrazová příloha

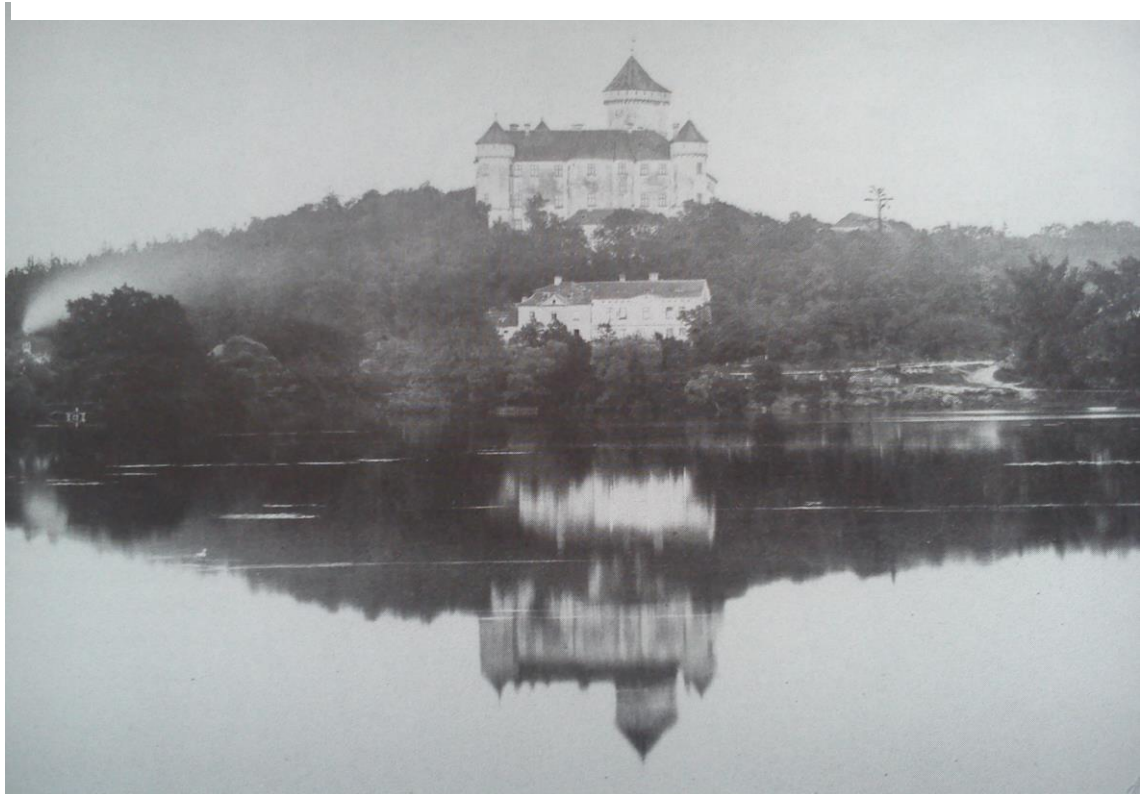
1. Půdorys nejstarší fáze hradu

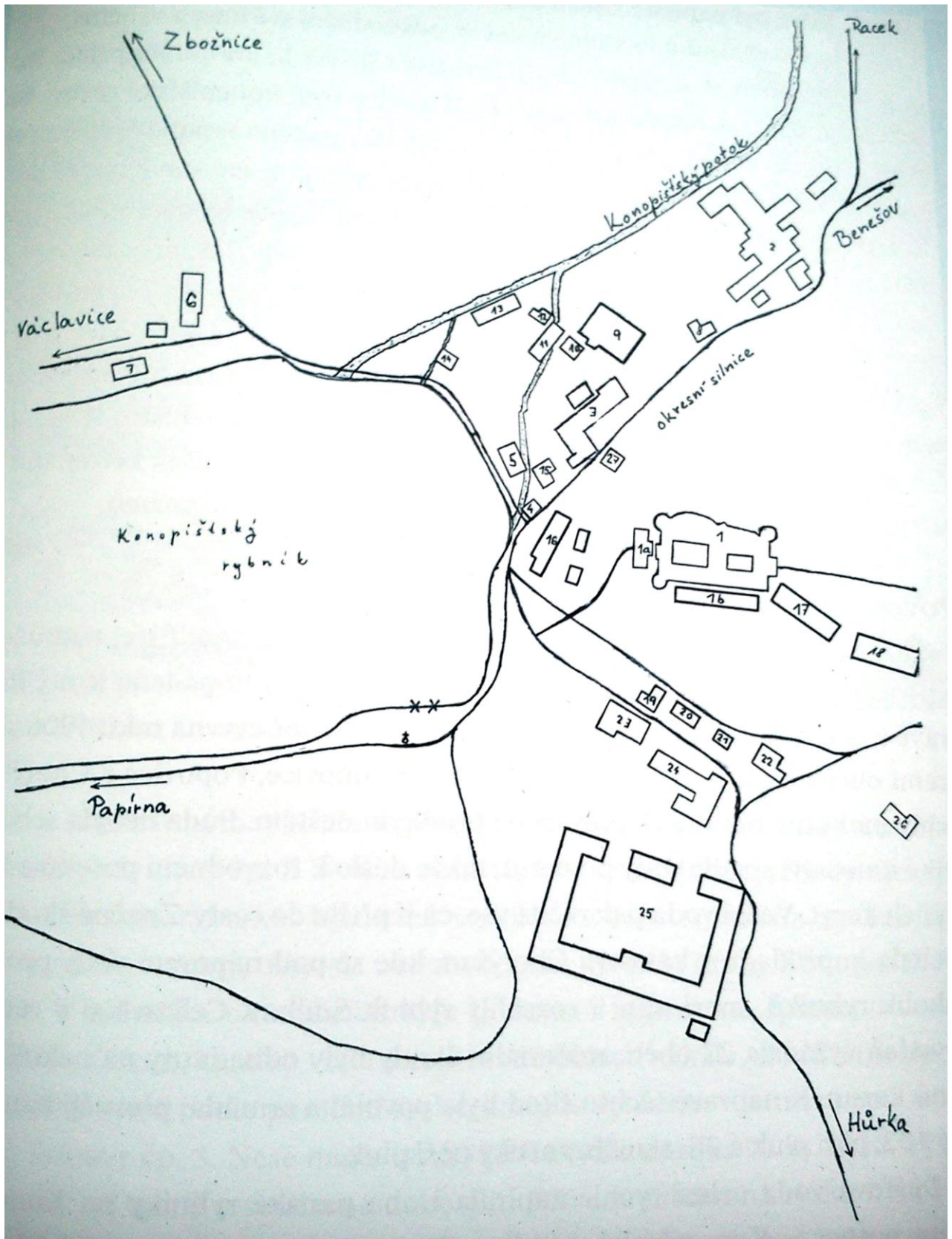
2. Konopiště roku 1468 ve vlastnictví Šternberků

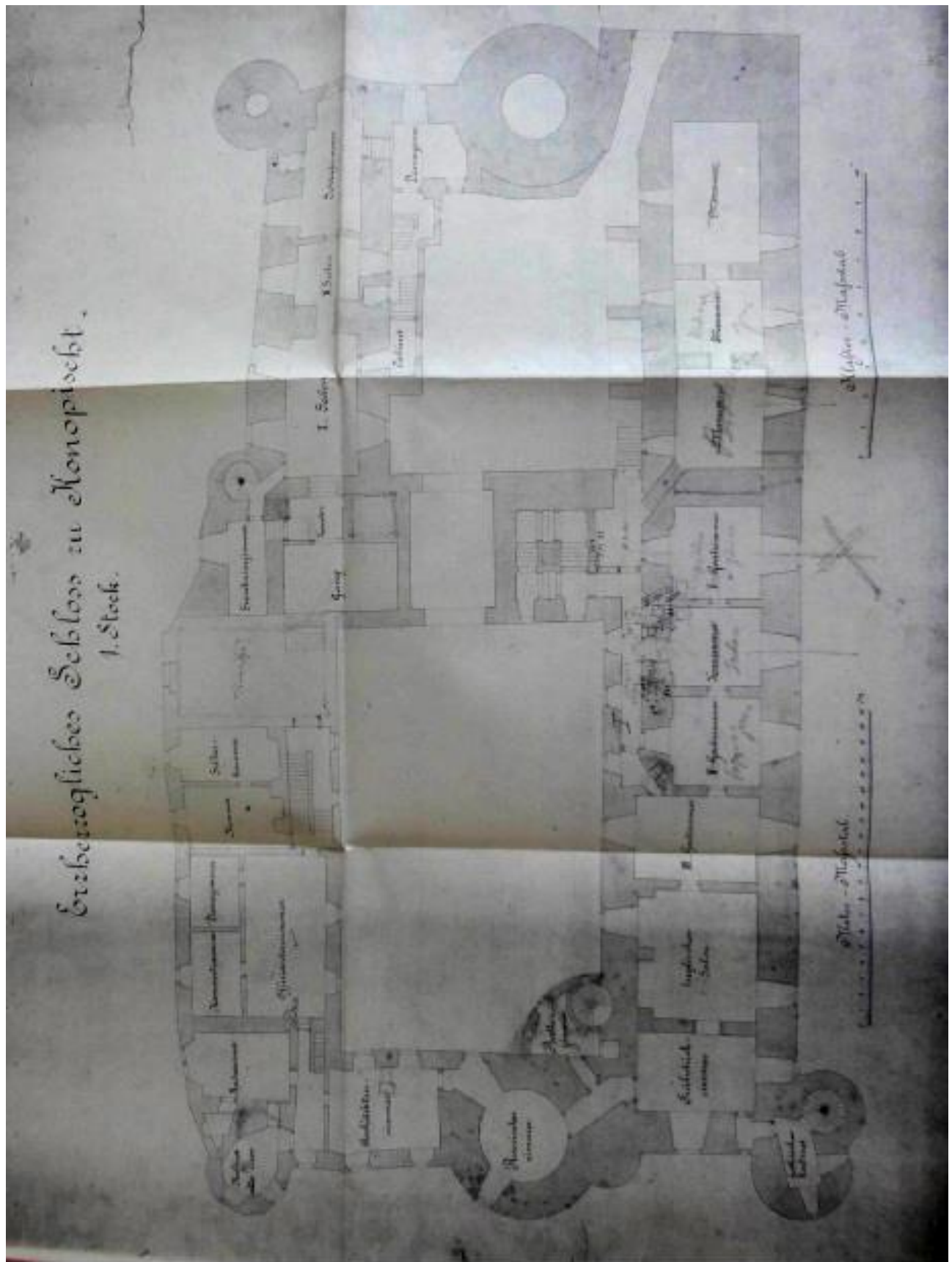
2. Konopiště ve 40. letech 19. století

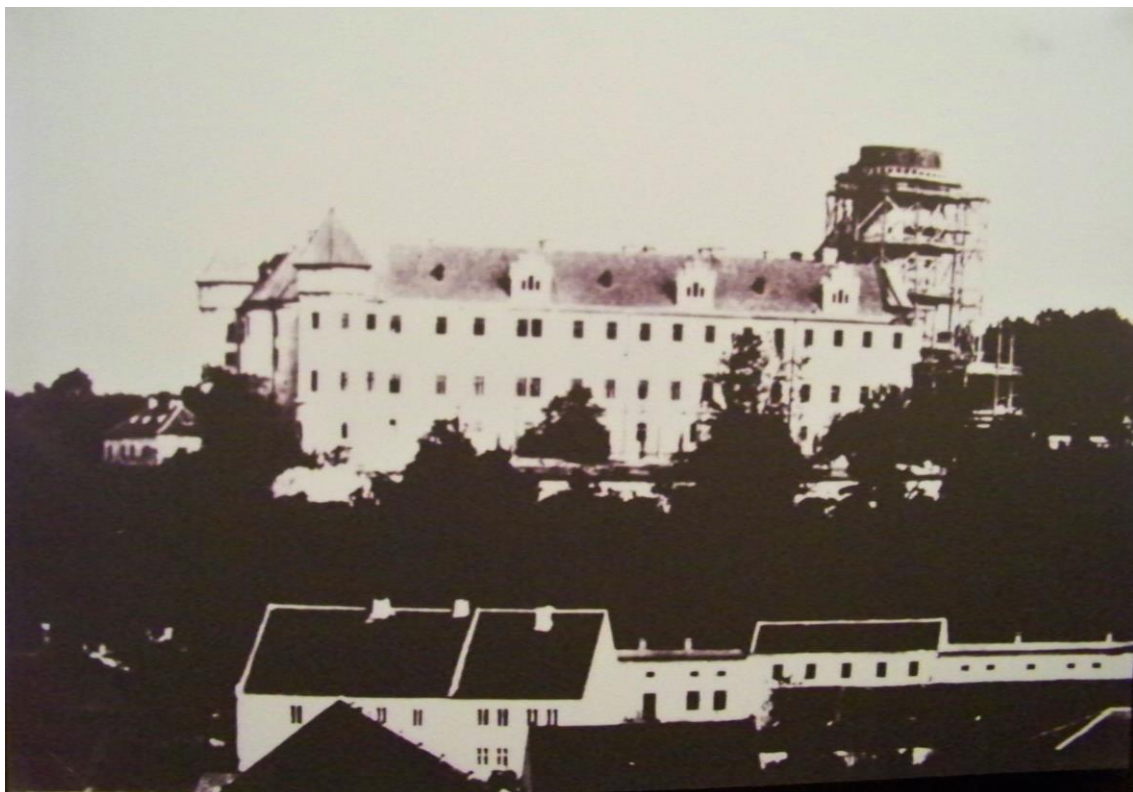
4. Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este, květen 1886

5. Náčrt stavu nejbližšího okolí zámku před přestavbou

6. Půdorys 1. patra zámku, kolem roku 1903

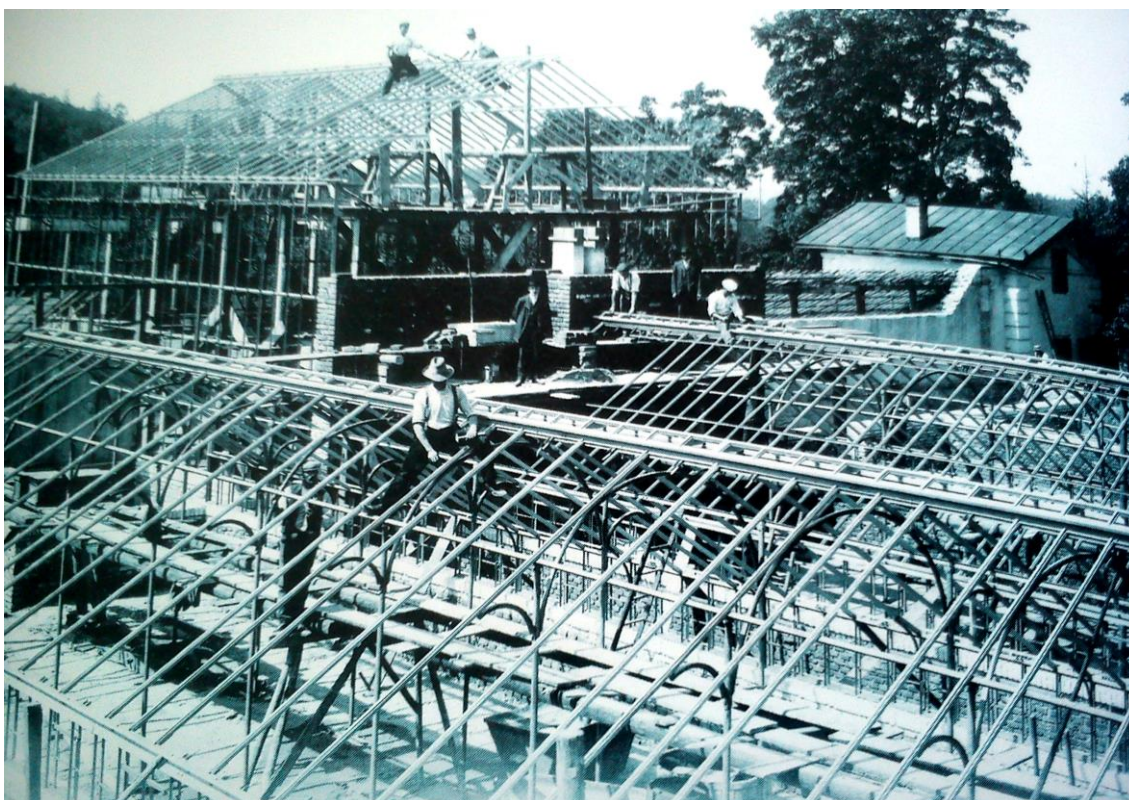
7. Stavební úpravy hlavní věže na Konopišti za Františka Ferdinanda d'Este

8. Stavba Muzea sv. Jiří z 25.srpna 1910

9. Bývalá oranžerie před přestavbou, před rokem 1910

10. Stavební úpravy skleníku v Růžové zahradě, kolem roku 1912

11. Nákres *Schloss Konopischt* k plánované přístavbě zámku z roku 1912

12. Zámek Konopiště před rokem 1904

13. Zámek Konopiště s Růžovou zahradou

14. Sedmiletý František Ferdinand s bratry Ottou a Ferdinandem Karlem

15. František Ferdinand v kruhu rodinném

16. Poslední rodinná fotografie z února 1896

17. František Ferdinand d'Este

18. Nadporučík pěšího pluku
císařovny Marie Terezie 24 .4. 1882

19. Admirál František Ferdinand
d'Este 4. 9. 1902

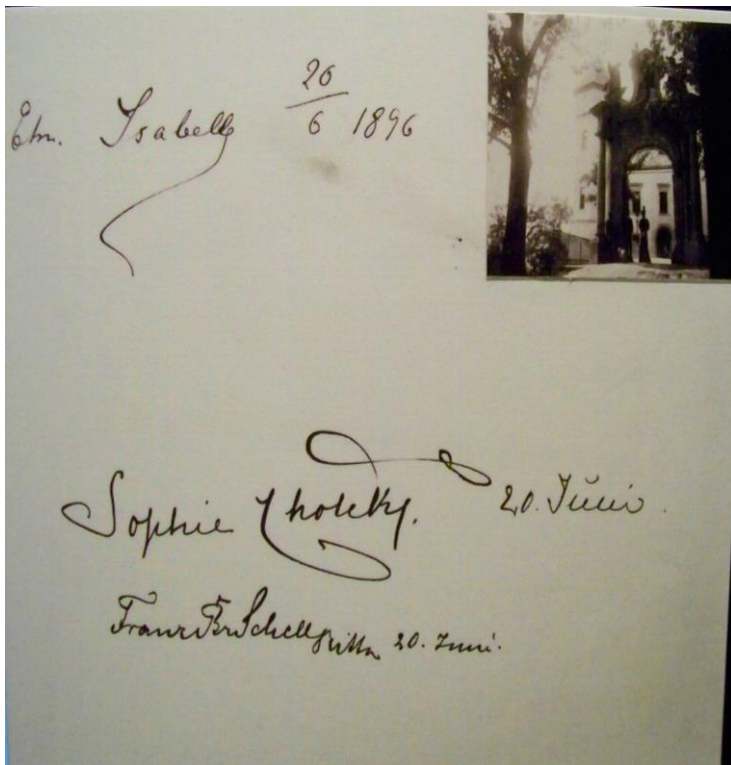
20. František Ferdinand jako generální
inspektor branné moci, jmenován 17. 8. 1913

21. František Ferdinand d'Este při své cestě kolem světa v Indii

22. Arcivévoda zachycen na lovu tygrů v Indii

23. Dopis Žofie Chotkové, kde sděluje své sestře dojmy z první návštěvy Konopiště, jež navštívila s arcivévodkyní Isabellou roku 1896

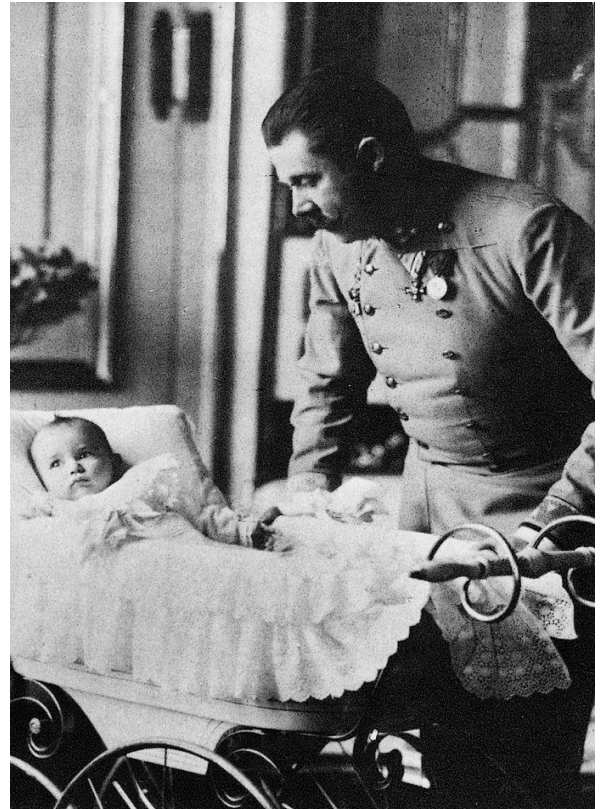
24. Kněžna Žofie Chotková

25. František Ferdinand d'Este s Žofíí Chotkovou

26. František Ferdinand d'Este s dcerou Žofinkou na Konopišti v roce 1902

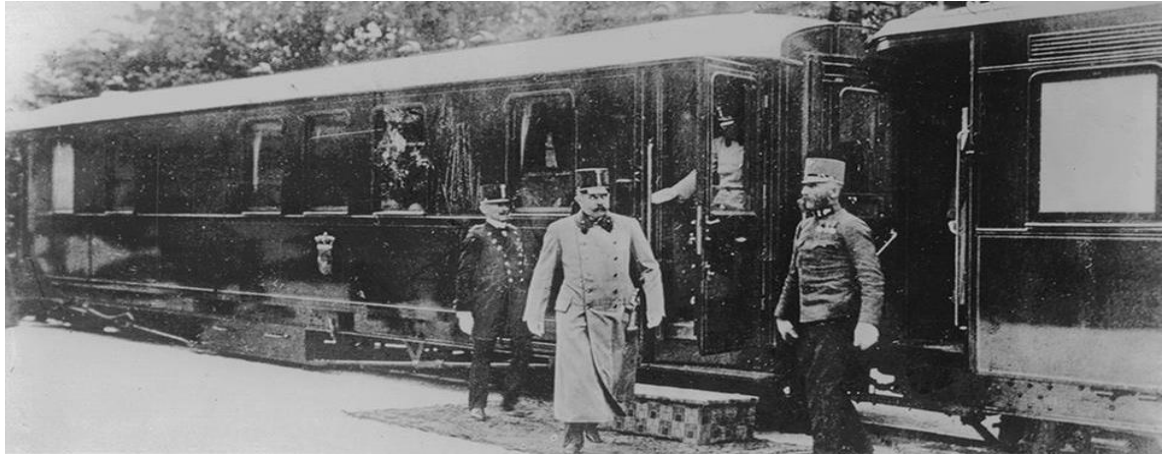
27. František Ferdinand d'Este pravděpodobně s jedním ze svých synů

28. Žofie Chotková se svou dcerou Žofií, kde jsou jí pravděpodobně 2 až 3 roky

29. Následník trůnu s vévodkyní Žofií, dcerou Žofinkou, syny Maxem a Ernestem

30. František Ferdinand d'Este při cestě do Sarajeva

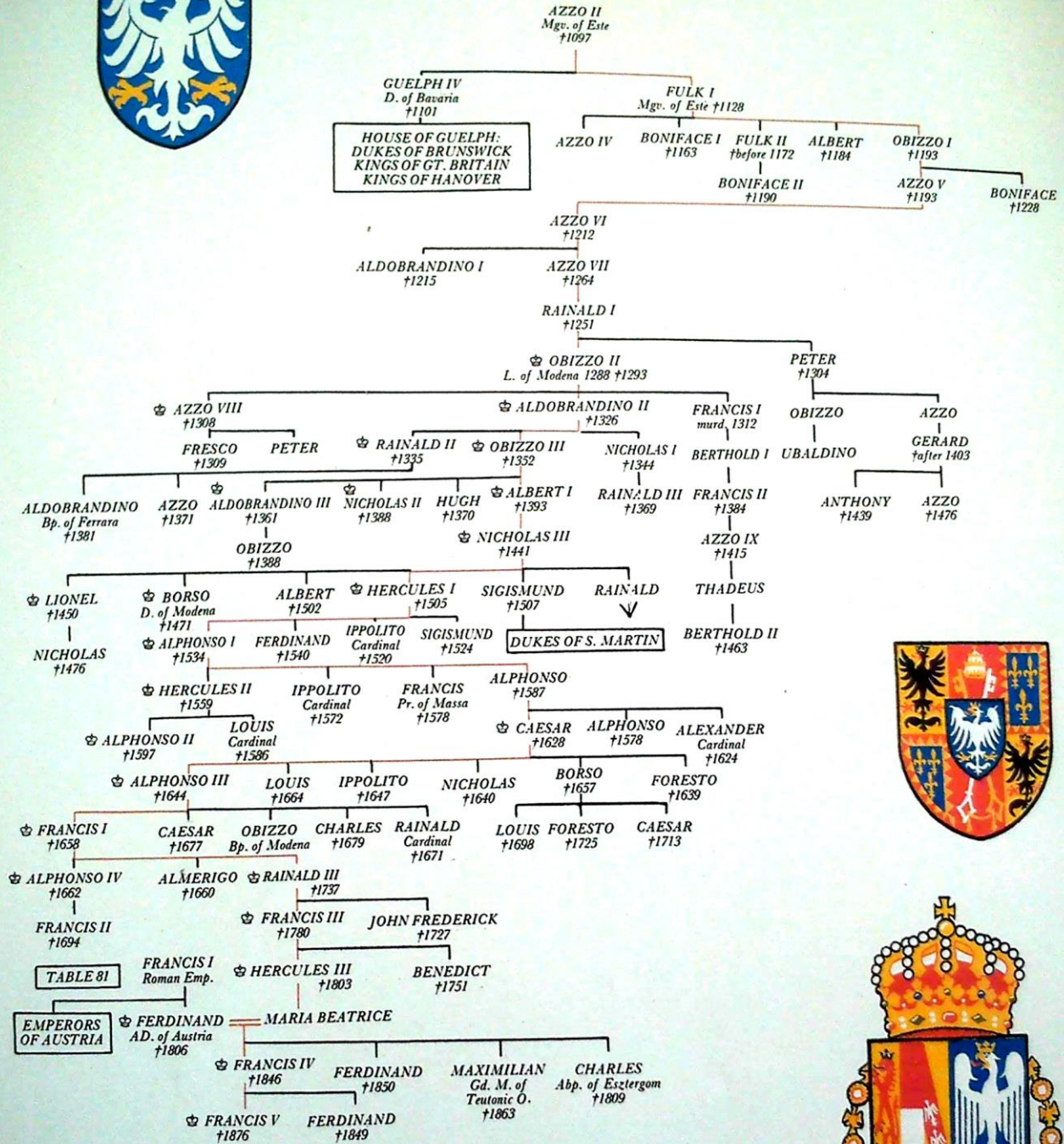
<p>Zur Nachricht. Die Telegramme müssen deutlich geschrieben sein und in der Adresse alle jene Angaben enthalten, welche nötig sind, um den Adressaten schnell und sicher zu finden zu können. Wenn der Wohnort desselben keine Haupt- oder bedeutendere Stadt ist, so muß in der Adresse auch das Land, in welchem dieser Ort liegt, angeführt werden. Dem Sprachgebrauch zuwiderlaufende Zusammenstellungen sind unstatthaft. Für Nachteile, welche durch Verlust, Versäumnis oder Vergeßens der Denkschriften entstehen können, übernimmt die Telegraphenverwaltung keine wie immer geartete Verantwortlichkeit. Hoh. Abg.</p>		<p>Abg.-Register Br. upisanka</p>	<p>Evidenz-Nr. Br. očevidnika</p>	<p>Telegraphen- büchsen Ostrebina za za Brojovku Nabavljaju Ugredina</p>
<p>Telegramm. <i>23</i> <i>Brzojavka.</i> Br. <i>111</i> [von] <i>111</i> [iz] <i>111</i> Aufgegeben <i>28/6 1914</i> <i>5 1/2</i> <i>U</i> <i>11</i> <i>M</i> <i>11</i> Mittag <i>11</i> <i>11</i> Ludwig</p>		<p>Primo-Placens Kredit-Placens</p>		<p>Angenommen durch <i>[Signature]</i></p>
<p>Wohnort-Ortsummer: Dem Empfänger gewünschter Beförderungsart:</p>	<p>Satzung <i>[Signature]</i></p>	<p>TELEGRAMM</p>		<p>Abzählung</p>
<p>Raum zum Aufkleben der Marken.</p>	<p>mit <i>[Signature]</i> Taxworten (<i>W. 3</i> <i>Ch.</i>), aufgegeben am <i>28</i> <i>1914</i> um <i>5</i> <i>1/2</i> <i>U</i> <i>11</i> <i>M</i> <i>11</i></p>	<p>Prinzessin Sophie Hohenberg Schloß Chlumetz</p>		<p>Die Annahmestunde</p>
<p>Glücklich in Tildža angekommen. Habe Mami sehr wohl gefunden. Hier ist es sehr schön und angenehm. Wir haben eine herrliche Wohnung. Wetter sehr angenehm. Gute Nacht, umarme Dich und die Geschwister innigst <i>Papi</i></p>				

31. Telegram z 28. června 1914 od arcivévodky své dceři Žofii

32. František Ferdinand d'Este s vévodkyní Žofií 5 minut před atentátem 28. 6. 1914

General survey (House of Este)

33. Rodokmen rodu d'Este

34. František V. vévoda z Modeny s manželkou Adalgundou

35. Turnajová zbroj 1580–1585

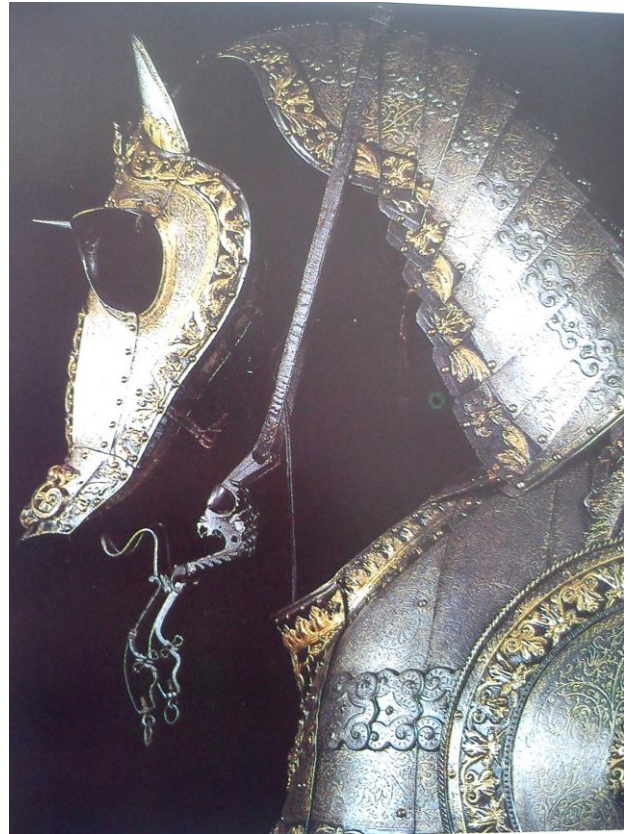
36. Brnění, Itálie 1575–1580

37. Brnění pro dítě, kolem roku 1590

38. Detail trunajové zbroje

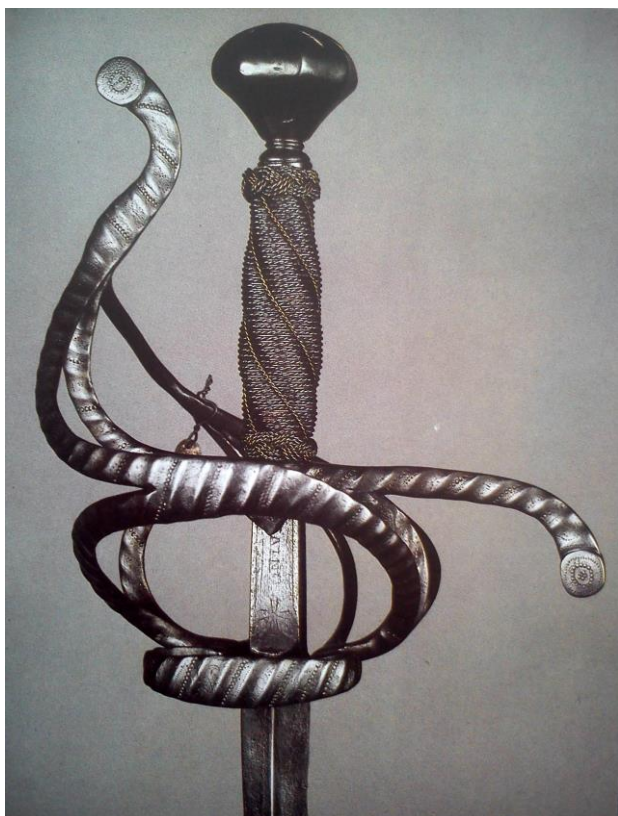
39. Detail turnajové zbroje na koně, 1570

40. Přilba velmože z Milána, kolem roku 1490

41. Detail přilby, kolem roku 1490

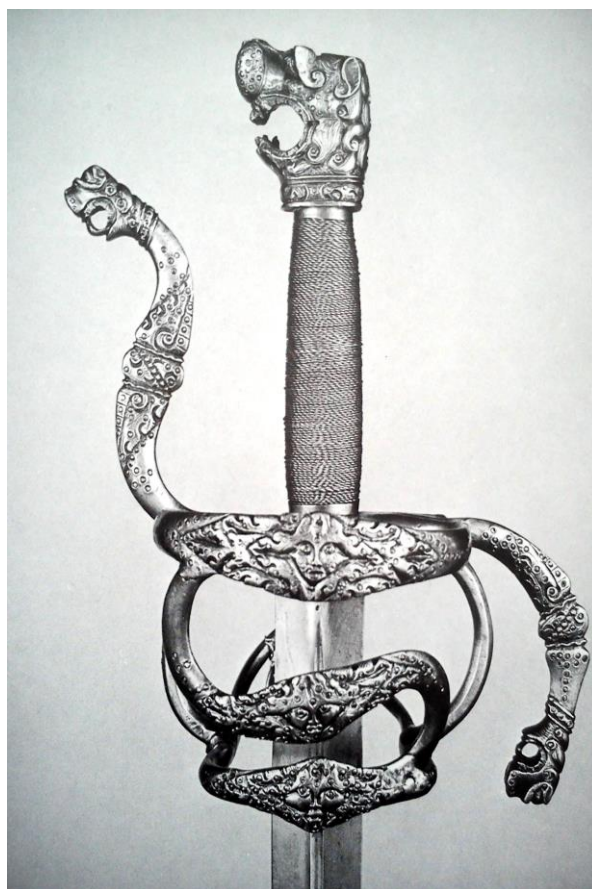
42. Meč, kolem roku 1610

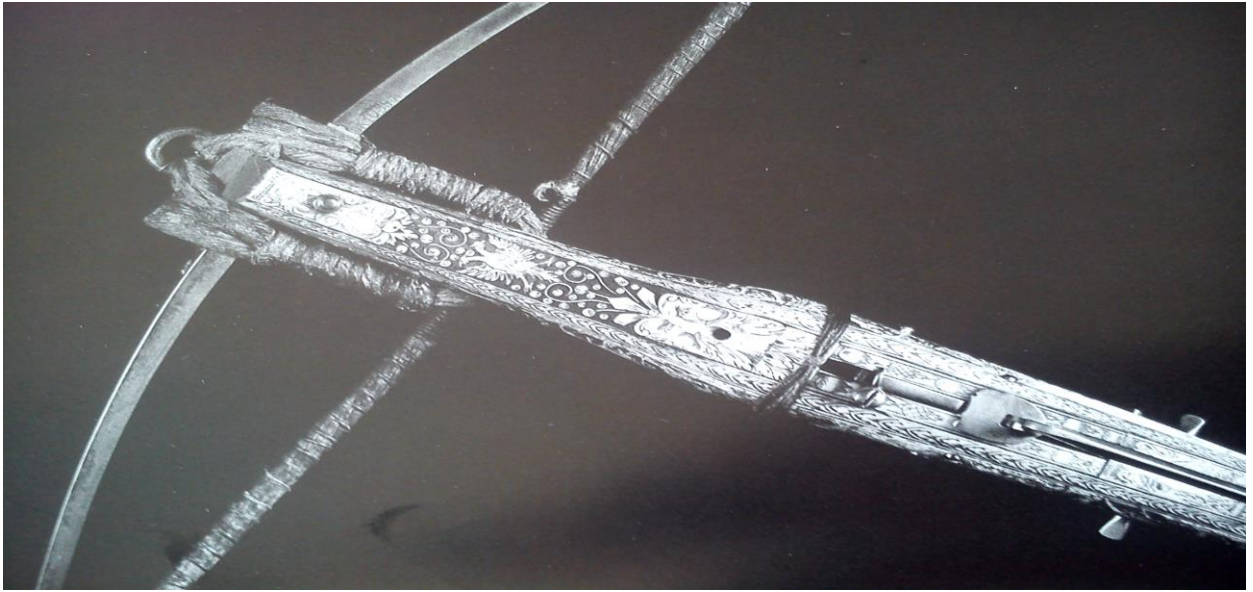
43. Ceremoniální meč, přibližně kolem roku 1570

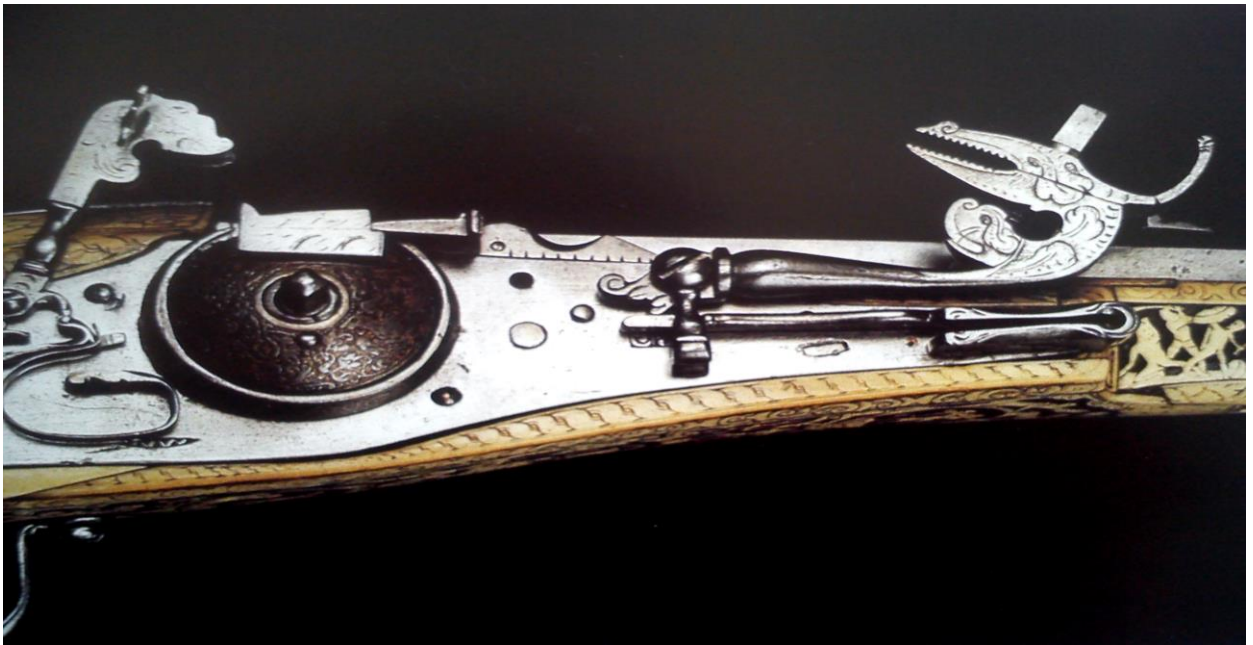
44. Palcát se zosobněním sedmi planet, Miláno, 1608

45. Meč, pochází z období kolem roku 1610

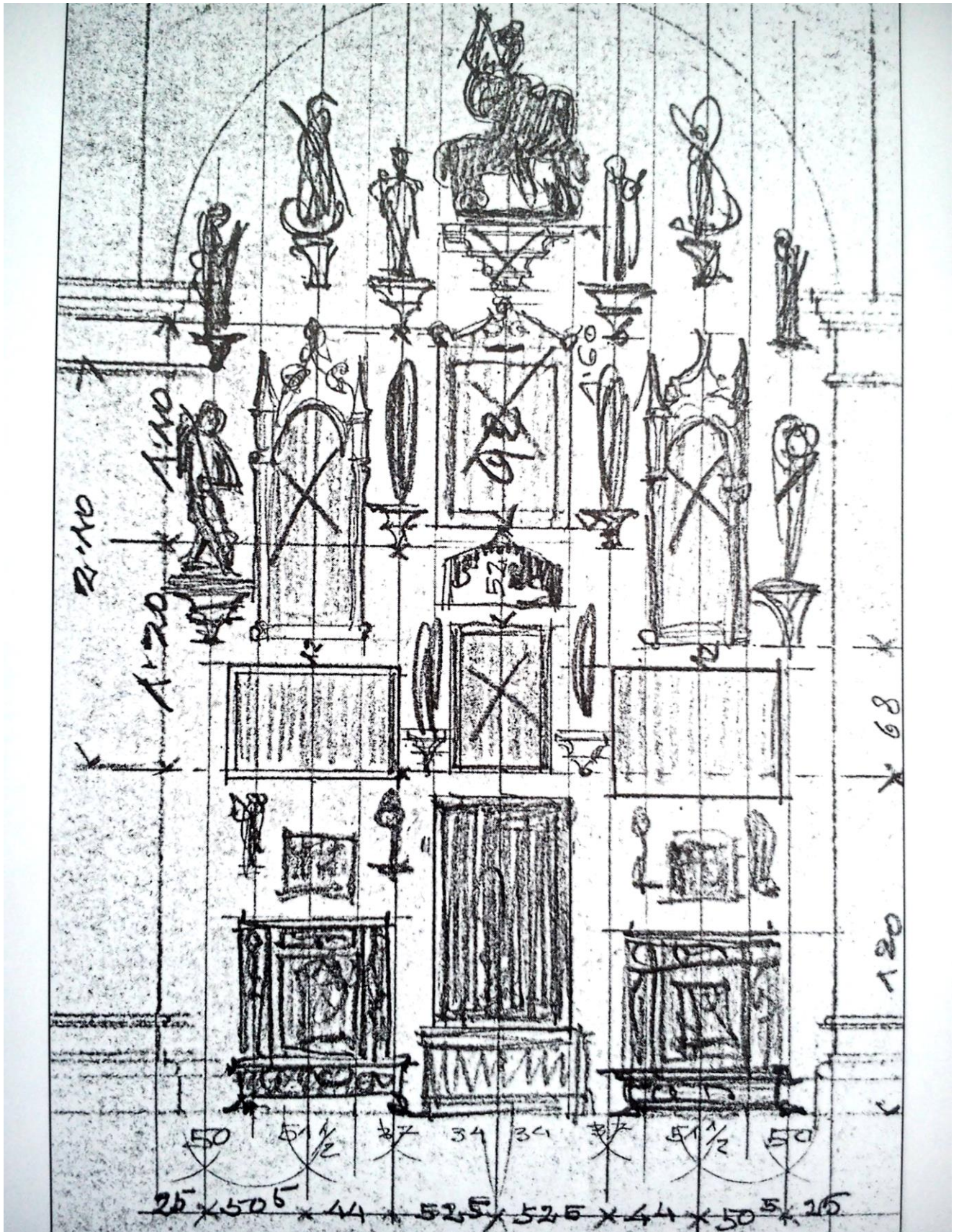
46. Kuš

47. Detail muškety, kolem roku 1580

48. Detail muškety, kolem roku 1560

49. Náčrt instalace exponátů v Muzeu sv. Jiří v druhém poli slepých arkád, kolem roku 1900

50. Pozdně gotický reliéf sv. Jiří z 16. století

51. Svatý Jiří, 19. století

52. Rytíř sv. Jiří, kopie pozdně gotické až renesanční dřevořezby, 19. století

53. Oltářní obraz se sv. Jiřím, 1515–1520

54. Sv. Šebestián, kolem roku 1510

55. Madona a dítě, kolem roku 1470

56. Svatá Markéta, kolem roku 1480

57. Korunovaná Madona, kolem roku 1440

58. František Ferdinand d'Este s jedním ze svých loveckých psů

59. František Ferdinand d'Este na lovu s knížetem z Plessu, uloven zubr evropský, 3. listopad 1898

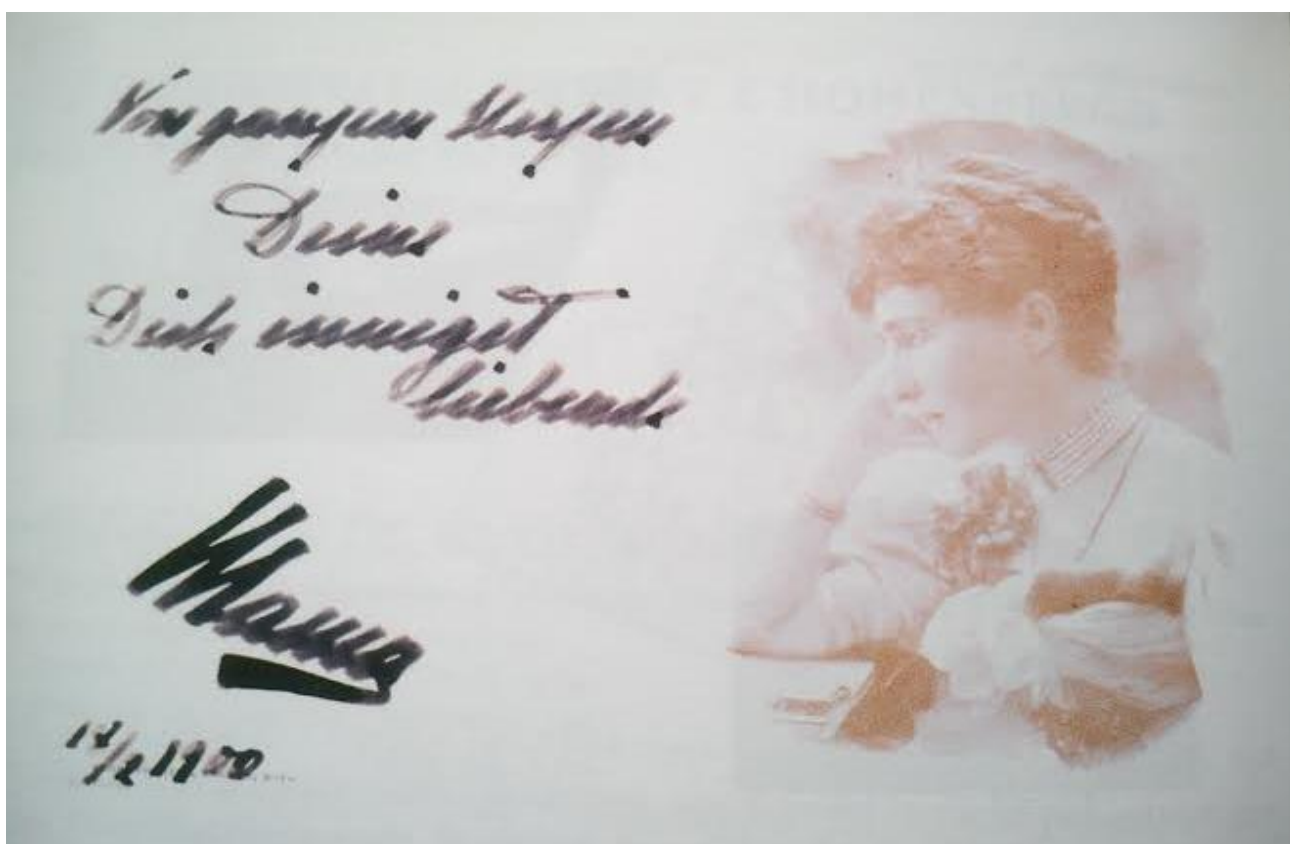

60. František Ferdinand d'Este s vévodkyní Žofíí, dětmi Maxem, Ernestem, Žofíí a loveckou společností na lovu

61. Pole číslo 7. s pohlednicemi na paravánu následníka trůnu

62. Portrétní fotografie z paravánu arcivévodkyně Marie Terezie, nevlastní matky následníka trůnu, text „Z celého srdce Tvá Tebe vroucně milující Mama“, 18. 2. 1900

63. Vějíř Žofie Chotkové z růžového hedvábí s podpisy arcivévody Františka Ferdinanda a jeho bratra Otty, 1885

64. Portrét vévodkyně Žofie Chotkové

65. František Ferdinand d'Este s jedenáctiletou Žofinkou, 1912

66. Rodina arcivévody, polychromovaná lidová dřevěná plastika, 1914

67. Pracovna na Konopišti Františka Ferdinanda d'Este, před rokem 1900

68. Pokoj vychovatelky na Konopišti s Žofíí, Maxem a Ernestem, kolem roku 1910

69. Část náhrobků na opěrné zdi vedle bývalé oranžerie, 11. 4. 2015

70. Náhrobek s vytesaným jménem Anna Kūnda s letopočtem 1774, 1. 5. 2010

71. Epitaf se jménem Casparus Killinger a rokem 1714, 11. 4. 2015

72. Šňatek, aliance dvou rodů z roku 1676, 4. 5. 2011

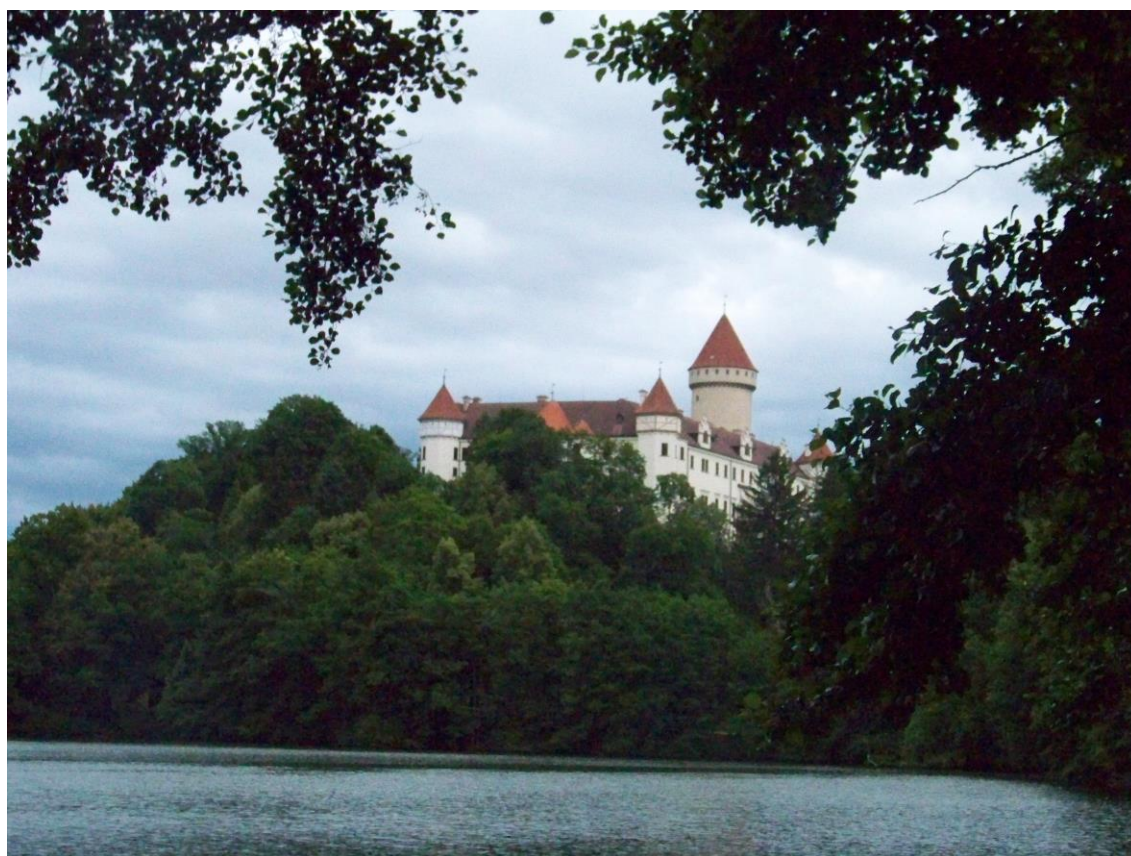
73. Max, Ernst a Žofie při vyjížděce na Konopišti se svou tetou Jindřiškou Chotkovou, v letech po atentátu v Sarajevu

74. Děti arcivévody Františka Ferdinanda a vévodkyně Žofie se svými životními partnery, Vídeň 25. 5. 1936

75. Zámek Konopiště v roce 1925

76. Zámek Konopiště 2. 7. 2011

77. Socha bohyně Diany na zámku Konopiště, 11. 4. 2015

78. Zámek Konopiště s barokní branou, 1. 5. 2010

79. Socha psovoda na zámku Konopiště, 11. 4. 2015

80. Znak Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, 23. 4. 2014

81. Zámek Konopiště se sochami, 23. 4. 2014

82. Zámek Konopiště, 2. 7. 2011

